

Sociálně kriminogenní faktory ovlivňující delikventní chování dětí a mladistvých

Bc. Radek Uhlíř

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ ZÁVĚREČNÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Radek UHLÍŘ**
Osobní číslo: **C12060**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor:

Téma práce: **Sociálně kriminogenní faktory ovlivňující delikventní chování dětí a mladistvých**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- vysvětlení pojmu kriminogenní faktory, příčiny a podmínky vzniku kriminality,
  - typové rozlišení kriminogenních faktorů,
  - následky působení kriminogenních faktorů na delikventní chování,
  - delikvence jako širší pojem kriminality, vyjasnění pojmů vztahujících se k delikvenci dětí a mládeže,
  - formy nezákonného jednání s ohledem na strukturu trestné činnosti,
  - uplatnění sociální pedagogiky v oblasti prevence
- Součástí práce bude empirické šetření event. realizovaný výzkum (kvantitativní, kvalitativní, smíšený).

Rozsah závěrečné práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování závěrečné práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HOLCR, K. Kriminologie. Praha: Nakladatelství Leges, 2009.

KOUDELKOVÁ, A. Psychologické otázky delikvence. Praha: Victoria Publishing, 1995.

MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998.

KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky, Portál 2008.

MATĚJČEK Z.; DYTRYCH, Z. Krizové situace v rodině očima dítěte, Grada 2002.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí závěrečné práce:

PhDr. Alena Plšková

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání závěrečné práce:

30. listopadu 2012

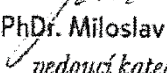
Termín odevzdání závěrečné práce:

31. března 2014

V Brně dne 30. listopadu 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

RADEK UHLÍŘ

Jméno, příjmení studenta

V Brně 24. 3. 2014

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce na téma *Sociálně kriminogenní faktory ovlivňující delikventní chování dětí a mladistvých* se zabývá jedním z aspektů navýsost aktuální problematiky delikventního chování dosud nezformovaných jedinců. V práci jsou nejprve řešeny otázky sociálně kriminogenních faktorů ovlivňujících výskyt tohoto negativního společenského jevu. Následuje pasáž zaměřená na prevenci kriminality. Poslední kapitola teoretické části se zabývá vývojem trestné činnosti dětí a mládeže u nás v posledním čtvrtstoletí. V praktické části práce jsou prezentovány výsledky empirického výzkumného šetření, jehož cílem bylo zjistit, nakolik ovlivňuje jeden ze sociálně kriminogenních faktorů, jímž je rodina, páčání delikventního jednání dětí a mladistvých.

Klíčová slova: Delikvence, delikventní chování, děti, kriminalita, kriminogenní faktory, mladiství, prevence kriminality

ABSTRACT

The thesis entitled *The Social Criminogenic Factors Affecting Delinquent Behaviour of Children and Juveniles* deals with one of the aspects of the very up-to-date issue of delinquent behaviour of yet unformed individuals. The thesis first focuses on the area of social criminogenic factors affecting the occurrence of this negative social phenomenon. The next part concentrates on the prevention of criminality. The last chapter of the theoretical part analyses the development of juvenile delinquency here in the last twenty five years. In the practical part the authors present results of an empiric survey the objective of which was to find out to what extent juvenile delinquency is affected by one of the social criminogenic factors – the family.

Keywords: Delinquency, delinquent behaviour, children, criminality, criminogenic factors, juveniles, criminality prevention

Poděkování

Děkuji vedoucí práce paní PhDr. Aleně Plškové za odborné vedení, cenné rady a připomínky k mé diplomové práci. Rovněž děkuji své rodině za trpělivost při zpracování mé diplomové práce, které si velice vážím.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Bc. Radek Uhlíř

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 SOCIÁLNĚ KRIMINOGENNÍ FAKTORY	11
1.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	11
1.2 TYPOVÉ ROZLIŠENÍ KRIMINOGENNÍCH FAKTORŮ	17
1.3 PŘÍČINY A PODMÍNKY VZNIKU KRIMINALITY DĚTÍ A MLADISTVÝCH V SOCIÁLNÍ OBLASTI.....	19
1.4 SOUVISLOSTI TÉMATU S OBOREM SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY.....	38
2 PREVENCE KRIMINALITY	40
2.1 VYMEZENÍ POJMU „PREVENCE KRIMINALITY, JEJÍ CHARAKTERISTIKA“	40
2.2 ČLENĚNÍ PREVENCE KRIMINALITY	41
2.3 PREVENCE KRIMINALITY PODLE OKRUHU ADRESÁTŮ	42
2.4 PREVENCE KRIMINALITY PODLE JEJÍHO OBSAHOVÉHO ZAMĚŘENÍ.....	46
3 VÝVOJ TRESTNÉ ČINNOSTI DĚTÍ A MLADISTVÝCH	49
II PRAKTICKÁ ČÁST	56
4 PRAKTICKÁ ČÁST	57
4.1 METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	57
4.2 PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ A JEHO DISKUSE	60
4.3 TESTOVÁNÍ A VERIFIKACE HYPOTÉZ.....	77
ZÁVĚR	83
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	86
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	93
SEZNAM OBRÁZKŮ	94
SEZNAM TABULEK	95
SEZNAM PŘÍLOH	96

ÚVOD

Kriminalita obecně představuje jeden ze závažných sociálně patologických jevů, se kterým lidská společnost bojuje již od počátku dějin. V rámci kriminologických bádání je kromě takových témat, jakými jsou recidiva trestné činnosti, věnována mimořádná pozornost delikventnímu chování dětí a mladistvých a jeho příčinám. Tato pozornost souvisí jednak se skutečností, že dětská a mladistvá delikvence vykazuje v porovnání s delikvencí dospělých pachatelů celou řadu odlišných znaků, jednak s tím, že v posledních letech u nás delikvence dětí a mladistvých poměrně výrazně narostla, přičemž se zvýšila i závažnost jednání, kterého se tato věková kategorie pachatelů dopouští. Není proto divu, že v reakci na tento stav zintenzivnily snahy odborníků i veřejnosti o eliminaci tohoto negativního jevu. Vedle represe je v tomto ohledu věnována pozornost především prevenci, která není myslitelná bez znalosti příčin a faktorů delikventního chování dětí a mladistvých.

Tato diplomová práce se zabývá právě delikventním chováním dětí a mladistvých, a sice z pohledu sociálně kriminogenních faktorů. Práce je tak zaměřena na to, jak kategorie delikventního chování dětí a mladistvých souvisí s příčinami a podmínkami vzniku kriminality v sociální oblasti. Mezi příčiny a podmínky kriminality v sociální oblasti bývají zařazovány především ty, které mají svůj původ ve výchovném působení na jedince, kam spadají rodina, škola, vrstevníci apod. Těžištěm z těchto prostředí je však přece jen rodina, jež odráží zásadní společenské problémy, jakými jsou životní styl, bydlení, zaměstnanost a další tradiční hodnoty. Do prostředí rodiny se prakticky promítá i společenský, ekonomický a kulturní život dané společnosti.

Cílem teoretické části diplomové práce je objasnění sociálně kriminogenních faktorů ovlivňujících delikventní chování dětí a mladistvých. Tento hlavní cíl byl dále konkretizován do níže uvedených cílů dílčích:

- objasnění podstaty sociálně kriminogenních faktorů;
- vysvětlení hlavních příčin sociálně kriminogenních faktorů;
- vysvětlení vzájemné souvislosti příčin a podmínek v sociální oblasti;
- objasnění pojmu „delikventní chování“ v širším pojetí;
- charakteristika trestné činnosti dětí a mladistvých;
- nastínění uplatnění sociální pedagogiky v oblasti prevence.

Cílem empirické části práce je identifikace případného vztahu mezi některými sociálními faktory a případným páčáním delikvence dětmi a mladistvými.

Shora uvedené cíle obou částí práce se promítly i do jejího členění. Práce je tak členěna do čtyř kapitol. V teoretické části práce jsou nejprve řešeny záležitosti sociálně kriminogenních faktorů, přičemž v této kapitole jsou nejprve vymezeny základní pojmy (delikvence, kriminalita a sociálně patogenní faktory), poté je nastíněno typové rozlišení kriminogenních faktorů, dále jsou rozebrány příčiny a podmínky vzniku kriminality a nakonec je zmíněna souvislost tématu s oborem sociální pedagogika. Ve druhé kapitole je vymezen pojem „prevence kriminality“, dále je uvedeno její členění a posléze jsou charakterizovány jednotlivé druhy prevence kriminality, a to podle okruhu adresátů a podle jejího obsahového zaměření. Ve třetí kapitole je popsán vývoj trestné činnosti dětí a mladistvých především po roce 1989. Tato kapitola mimo jiné poukazuje na to, nakolik závažný je problém delikventního chování dětí a mladistvých, na který by mimo jiné měla reagovat i sociální pedagogika. Ve čtvrté kapitole, která je totožná s praktickou částí práce, jsou prezentovány výsledky výzkumného šetření, jehož cílem bylo zjistit, nakolik ovlivňuje jeden ze sociálně kriminogenních faktorů, jímž je rodina, páchaní delikventního jednání dětí a mladistvých.

Téma řešené v této práci má, vedle svých nesporných právních a kriminologických aspektů, i sociálně pedagogický rozměr. Tento je možno spatřovat minimálně ve dvou ohledech. Jednak je sociální pedagogika zaměřena na roli prostředí, které je v případě řešeného tématu reprezentováno sociálně kriminogenními faktory, a to nikoliv jen v souvislosti s problémy vyskytujícími se u skupin rizikových, potenciálně deviantně jednajících, ohrožených nebo jinak znevýhodněných. Sem bezpochyby náleží i skupiny dětí a mladistvých jedinců, kteří se potenciálně mohou dopouštět či se již dopustili delikventního jednání. Dále je zapotřebí mít na zřeteli, že jakékoliv účinné a efektivní působení na jedince, kteří náleží ke shora uvedeným skupinám v rámci populace, musí vycházet a být současně založeno na znalosti faktorů, které vznik, vývoj či další trvání příslušného negativního sociálního jevu do větší či menší míry ovlivňují. Za opačného stavu není takové úspěšné působení dlouhodobě myslitelné.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNĚ KRIMINOGENNÍ FAKTORY

V této kapitole práce budou nejprve vymezeny pojmy „kriminalita“ a „sociálně kriminogenní faktory“, následně bude blíže rozvedeno typové rozlišení kriminogenních faktorů, příčiny a podmínky vzniku kriminality dětí a mladistvých v sociální oblasti a závěr kapitoly bude zaměřen na souvislosti tématu s oborem sociální pedagogiky.

1.1 Vymezení základních pojmů

Pojem „delikvence“

Pojem „delikvence“, který je ve vztahu k dále rozebíranému pojmu „kriminalita“ pojmem širším, má svůj etymologický původ v latinském výrazu *dēlictum*, respektive z *dēlinquere*, což značí opomenout, provinit se či chybovat.¹ V kriminologické literatuře se tento pojem začal vyskytovat v poslední čtvrtině 19. století. V téže době začala být v souvislosti s ním využívána rovněž analýza statistických dat.² Jak uvádí Koudelková, zpočátku představoval termín „delikvence“ právnícký, avšak v posledních letech bývá tohoto pojmu v hojně míře používáno k označení antisociálního chování v sociálních vědách a psychopatologii. Takové chování nemusí, ale v některých případech může být spjato s právními důsledky pro jeho pachatele. Ve všeobecnosti se pod tímto pojmem rozumí méně závažné právních nebo morálních norem, a to především ze strany dětí či dospívajících.³ V psychologickém významu podle Vykopalové ovšem pojem „delikvence“ nepředstavuje homogenní kategorii. Zmíněná autorka v rámci zmíněného pojmu diferencuje mezi delikvencí psychopatickou, neurotickou a socializovanou.⁴ V některých případech je vyčleňována ještě tzv. alloplastická forma⁵, čili agrese zaměřená navenek, vůči externím faktorům.⁶ V uvažovaném smyslu bývá delikvence dávana do souvislosti s agresí.

---

¹ REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. 2., nezměn. vydání. Voznice: Leda, 2012 a KÁBRT, J. a kol. *Latinsko-český slovník*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1957.

² VEČERKA, K. a kol. *Sociálně patologické jevy u dětí: závěrečná zpráva z výzkumu*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000.

³ KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, 1995, s. 35.

⁴ VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001.

⁵ Pojmem „alloplastická“ bývá vyjadřován způsob adaptace jedince směrem k okolnímu prostředí. Opakem tohoto pojmu je autoplastická adaptace, jež je orientována do nitra jedince. Blíže viz KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, 1995.

⁶ KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, 1995.

Pojem „kriminalita“

Pojem „kriminalita“ je poměrně frekventovaný a vzhledem k této skutečnosti má každý jedinec určitou představu, co se pod ním skrývá. V drtivé většině případů je pod tímto pojmem chápáno cosi škodlivého a nepatřičného, u některých lidí toto slovo dokonce navozuje negativní emoce v podobě obav, vzteku nebo i pocitu bezmoci. Je tomu tak z toho důvodu, neboť jev, který je zmíněným pojmem označován, se potenciálně dotýká každého z nás, ať již přímo (pokud je jedinec přímo obětí trestného činu) či zprostředkovaně (pokud se jedinec kriminalita dotýká prostřednictvím rodinných příslušníků, spolupracovníků apod.). Vedle pojmu „kriminalita“ bývají hojně používána i jeho synonyma pojmy „zločinnost“ a „trestná činnost“.⁷

Při vymezení pojmu „kriminalita“ je možno v prvé řadě uvést, že je jím označován fenomén, jenž je velmi různorodý a má nejrůznější aspekty. Z nich je možné zmínit zvláště aspekty osobnostní, sociální, trestněprávní, sociologické, psychologické, psychiatrické či pedagogické, avšak lze jistě nalézt i řadu dalších. Poněvadž je kriminalita velmi široký pojem, není myslitelné, aby jej obsáhla jednotná kriminální věda, což je dáno jednak širokým pojetím pojmu „kriminalita“, jednak rozdílností úkolů a využívaných metod. Za účelem potírání kriminality jsou využívány jak prostředky právní regulace, tak i prostředky právní regulace (zejména trestního práva) a v neposlední řadě i vědecké poznání. V současnosti stojí jev kriminality v centru pozornosti více vědních disciplín, z nichž je možné uvést především kriminologii a kriminalistiku.⁸ Vedle kriminologického pojetí se lze setkat i s legálním a sociologickým pojetím pojmu „kriminalita“.

Kriminologické pojetí. Z hlediska kriminologie představuje kriminalita i její jednotlivé druhy sociálně-patologický jev, který je charakteristický společenskou škodlivostí. Ruku v ruce s rozvojem různých oborů lidské společnosti kriminalita proniká do nových sfér lidské činnosti. Není proto divu, že ze strany společnosti se jako reakce na toto pronikání projevuje tendence k eliminaci kriminality, s čímž souvisí i hledání kauzálních souvislostí

---

⁷ VICHLENDÁ, M., KRČEK, I. *Kriminologie*. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku, 2011.

⁸ ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. *Kriminologie a prevence kriminality*. 1. vyd. Praha: Armex Publishing, 2004.

tohoto jevu, které jsou ztělesňovány příčinami a podmínkami kriminality. Naznačená problematika je předmětem kriminologického výzkumu.⁹

V kriminologickém pojetí je tedy kriminalita nežádoucím jevem, jenž vede k narušování harmonického vývoje společnosti. Zapříčiňuje dysfunkce ve společnosti a je tak společensky škodlivá. Negativně působí na elementární pravidla společenského řádu a lidského soužití, způsobuje společnosti jako celku i jejím jednotlivým příslušníkům značnou materiální škodu i jinou újmu. Obětím v důsledku kriminality vznikají škody fyzického, psychického a sociálního rázu. Ve společnosti samotné v důsledku kriminality vzniká atmosféra strachu, nejistoty a nedůvěry.¹⁰

Z hlediska problematiky řešené v této práci má svůj význam i vymezení pojmu „kriminalita mládeže“. Jedná se totiž o pojem, který je průsečíkem dvou fenoménů – kriminality a mládeže. Pod pojmem „kriminalita mládeže“ je tak možno rozumět jeden ze sociálně patologických jevů, jehož podstatou je porucha chování, jež se projevuje neakceptováním trestněprávních norem. V této souvislosti je možno uvést, že poruchy chování, které se vyskytnou v průběhu období dětství a dospívání nabývají sociálně patologického charakteru až v okamžiku, kdy dospějí takové intenzity, že u jedince dochází k poruše procesu socializace, přičemž se zároveň vyznačují jistou hromadností výskytu, stabilitou a rozšířeností v týchž sociálních podmínkách.¹¹ Společně s kriminalitou mládeže je možno u této věkové kategorie považovat za nejvíce problematické sociálně patologické jevy alkoholismus, drogovou závislost, účast v extremistických skupinách, prostituci atp.

Legální pojetí. Jako příklad legální definice je možné uvést následující vymezení pojmu „kriminalita“, které uvádí, že se jedná o „... *souhrn trestných činů spáchaných v určitém časovém období ve sledované oblasti, sankcionovaných platným trestním právem.*“¹² Legální vymezení předmětného pojmu má tedy návaznost na platnou legislativu, která je v současnosti reprezentována především zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“). Podle legálního pojetí pojem „kriminalita“ označuje souhrn jednání, jež je trestním právem posuzováno jakožto trestný čin, popří-

---

⁹ ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie. Díl 1, Obecná část*. 3. upr. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2001.

¹⁰ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3., přeprac. vydání. Praha: ASPI, 2008.

¹¹ MAREŠOVÁ, A. a kol. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997.

¹² ŠTABLOVÁ, R. *Kriminologie: studijní texty*. Praha: Vysoká škola regionálního rozvoje, 2008, s. 4.

padě provinění nebo čin jinak trestný. Jak vyplývá z ustanovení § 13 odst. 1 trestního zákoníku, trestným činem se rozumí „... protiprávní čin, který trestní zákon¹³ označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.“ Zmíněné ustanovení v odst. 2 dále uvádí, že k trestní odpovědnosti za trestný čin je zapotřebí úmyslného zavinění, pokud trestní zákon výslovně nestanoví, že postačí zavinění z nedbalosti.

Kromě ustanovení § 13 trestního zákoníku je třeba zmínit i ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“), které uvádí, že trestný čin spáchaný mladistvým je označován jako provinění. Za mladistvého se přitom považuje ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) zákona o soudnictví ve věcech mládeže osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku. Vedle provinění náleží podle ustanovení § 2 odst. 2 písm. a) zákona o soudnictví ve věcech mládeže k protiprávním činům i čin jinak trestný. Tento je možno vymezit jako „trestný čin“, který byl spáchán osobou, jež není z důvodu věku trestně odpovědná, čili dítětem mladším patnácti let, které v době spáchání činu jinak trestného nedovršilo patnáctý rok věku.

Sociologické pojetí. Sociologické pojetí pojmu „kriminalita“ je oproti pojetí legálnímu širší. Je tomu tak z toho důvodu, neboť chápe kriminalitu nezávisle na jejím vymezení v trestním právu. Kromě činů, které jsou kriminální i z hlediska trestního práva, totiž ke kriminalitě řadí i taková jednání, jež trestné činnosti předcházejí a jsou z pohledu společnosti škodlivá. Sociologické pojetí pojmu „kriminalita“ tak zahrnuje i jevy, jež nemusí být nutně regulovány prostředky trestního práva, avšak mají k trestné činnosti úzký vztah, předcházejí jí či ji podmiňují. K takovým jevům je možné zařadit například patologické závislosti (alkoholismus, drogy, gamblerství apod.), delikvenci, prostituci a pohlavní choroby, agresivitu a šikanování a řadu dalších.¹⁴

---

¹³ Pod pojmem „trestní zákon“ se rozumí trestní zákoník a podle povahy též zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Srovnej např. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář. § 1-139*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 108.

¹⁴ KRAUS, B., HRONCOVÁ, J. a kol. *Sociální patologie*. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005.

Kriminalita bývá taktéž vymezována coby masový sociální jev, jenž náleží k těm jevům, které v důsledku své škodlivosti ohrožují na jedné straně společnost a její uspořádání, na straně druhé i jednotlivce.¹⁵ Kriminalita je tedy svojí podstatou jedním ze sociálně-patologických jevů. Ve svém důsledku kriminalita vede k obavě občanů z ohrožení jejich osobních zájmů, jakož i jejich bezpečnosti. Uvedená skutečnost pramení z faktu, že kriminalita má vztah k takovým citlivým oblastem, jakými jsou ohrožení života, zdraví a majetku. Oproti jiným jevům ve společnosti nepodléhá kriminalita v takové míře změnám na její pojetí, což vyplývá z faktu, že se jedná o neustále přítomný fenomén, který je objektem zájmu široké veřejnosti.

Specifika trestné činnosti dětí a mladistvých. Ve vztahu ke kriminalitě a delikvenci dětí a mladistvých je možné uvést, že se v porovnání s kriminalitou dospělých pachatelů (tj. pachatelů starších osmnácti let) vyznačuje některými charakteristikami, které jsou typické právě pro tuto věkovou kategorii pachatelů. Tyto charakteristiky mají svůj původ v aktuálním stavu psychického a somatického vývoje, jakož i s vlastnostmi a zkušenosti vyvíjejícího se jedince. Naznačená specifika je možno shrnout do následujících tezí:¹⁶

- obvykle nedostatečná plánovitost přípravy trestného činu, náhodný výběr místa a zpravidla i nevhodné použití nástrojů;
- výběr předmětu útoku výrazně koresponduje s hodnotovým systémem formujícího se jedince;
- jednání je charakteristické svojí neadekvátní tvrdostí;
- v jednání se promítá nedostatek vědomostí a schopností nezbytných pro překonávání překážek;
- trestná činnost je velmi často páchána pod vlivem alkoholu a jiných omamných látek;
- omezený územní okruh páchání trestné činnosti – trestná činnost je nezřídka opakována na tomtéž místě, eventuálně v jeho bezprostřední blízkosti;
- při získávání alibi se tito pachatelé obracejí na své vrstevníky, jimž se rovněž často svěřují s připravovanou či dokonanou trestnou činností;

---

¹⁵ JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L. *Sociální patologie: úvod do studia*. Brno: Institut mezioborových studií, 2005.

¹⁶ KONRÁD, Z., PORADA, V. *Metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů*. 1. vydání. Praha: Armex, 1996.

- podceňování utajování spáchaného činu a zahlazení stop po něm;
- obvyklá snaha získat prostřednictvím trestné činnosti věci jejich zájmu, tj. takových, jež potřebují nebo se jim aktuálně líbí.

Jak uvádí Hulmáková, jedním z charakteristických rysů kriminality mládeže je vysoká míra její latence. Ačkoliv je mezi mládeží delikventní chování poměrně rozšířeno, je toto chování oficiálně registrováno spíše zřídka. Jakkoliv jsou v některých případech delikty menší závažnosti u mládeže poměrně běžnou záležitostí, jen malá část z nich bývá odhalena a následně stíhána.¹⁷ Uvedený stav má souvislost s tím, že společnost je vůči pachatelům méně závažných deliktů, kteří nedosáhli věku osmnácti let, ve zvýšené míře tolerantní, kdy porušování práva u této věkové kategorie pachatelů je ze strany veřejnosti chápáno jako do jisté míry normální jev, který je podmíněn vývojově.

Dalším ze specifických znaků kriminality mládeže je její převažující epizodnost. Tento znak je možné vysvětlit tím, že delikventní chování mládeže má souvislost s relativně krátkým, časově ohraničeným obdobím vývoje formujícího se jedince, v němž dochází k zásadním psychickým a sociálním změnám. Vzhledem k této skutečnosti tak delikventní chování odezní u většiny jedinců s dosažením dospělosti. Na druhé straně je však zapotřebí poukázat na skutečnost, že stěžejní část kriminality mládeže jde na vrub pouze nepočetné skupiny osob, která je tvořena tzv. intenzivními pachateli. Jedná se o pachatele, kteří se už v období svého dospívání soustavně dopouští kriminálních činů a v tomto svém počínání pokračují i v období dospělosti. Jestliže se takový pachatel dopustí po svém předchozím pravomocném odsouzení dalšího trestného činu, stává se z něj recidivista.

Ve vztahu k závislosti pohlaví a kriminality mládeže je možno uvést, že delikvence je doménou pachatelů z řad chlapců. Dívky páchají trestnou činnost výrazně méně, a když se jí už dopustí, v mnohem menší míře při ní používají násilí. Delikvence dospívajících dívek se zpravidla omezuje na krádeže, různé druhy podvodů a konečně i na trestnou činnost, která souvisí s prostitucí a návykovými látkami.

---

¹⁷ HULMÁKOVÁ, J. In KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005.

Pojem „sociálně kriminogenní faktory“

Při definování pojmu „sociálně kriminogenní faktory“ je možné vyjít z obecného vymezení pojmu „kriminogenní faktory“. Tyto faktory, tedy faktory mající vliv na vznik a vývoj kriminálního jednání, jsou předmětem kriminologie, respektive kriminální etiologie (z řeckého výrazu *aitia*, tj. příčina). Tato vědní disciplína se zabývá jak analýzou faktorů individuálních (tj. subjektivních), tak i analýzou faktorů sociálních (společenských, tj. objektivních). Obecnější příčiny kriminality je přitom zapotřebí hledat ve vzájemné interakci faktorů subjektivních s faktory objektivními.

Kriminogenní faktory lze tedy rozdělit do dvou skupin. První z těchto skupin zahrnuje faktory, které mají spojitost s osobou pachatele, druhá pak faktory, které mají původ ve vnějším prostředí pachatele. Od těchto dvou skupin jsou odvozovány dvě velké skupiny kriminogenních faktorů:¹⁸

- Faktory endogenní – jedná se o faktory, které mají souvislost přímo s osobou pachatele a pocházejí z jeho vnitřního prostředí, tj. činitele vnitřní povahy. Patří sem faktory biologické, psychologické a fyziologické, které mají svůj základ ve zděděných a vrozených vlastnostech příslušného jedince, stejně jako v jeho fyzické a psychické konstituci a v raném vývoji.
- Faktory exogenní – jde o faktory, které stojí mimo osobu pachatele, čili mají svůj původ ve vnějším prostředí. Spadá sem vliv rodiny a školy i širšího prostředí obklopujícího daného jedince (vliv vrstevníků, způsob trávení volného času, popřípadě i jiné faktory projevující se v rámci sociálního prostředí, jako např. televizní násilí atp.). Pod pojmem „sociálně kriminogenní faktory“ budou v této práci v návaznosti na dosavadní výklad chápány právě exogenní faktory.

1.2 Typové rozlišení kriminogenních faktorů

Z předchozího výkladu vyplynulo, že v rámci kriminogenních faktorů je možno rozlišit jejich dvě velké skupiny – jednak jde o kriminogenní faktory v oblasti biologické a psychologické, jednak se jedná o kriminogenní faktory v oblasti sociální.

---

¹⁸ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005.

Kriminogenní faktory v oblasti biologické a psychologické. Páchání trestné činnosti může být způsobováno mimo jiné tím, že biologická podstata daného člověka je zatížena nejrůznějšími poruchami, jež jsou pro něj do větší či menší míry překážkou začlenění do společnosti či uspokojování jeho základních potřeb. Tyto poruchy mohou vést k páchání trestné činnosti či k jiné delikvenci. Zatímco část poruch je vrozená (chromozomální aberace), jiné u jedince vznikají v průběhu jeho života (endokrinní poruchy). Biologicky a fyziologicky podmíněná specifika osobnosti pachatele velmi často stojí za pácháním násilné a mravnostní kriminality. Takto např. sexuální deviace nezřídka vyústí do nejrůznějších forem nepřirozeného sexuálního pudu, jež jsou v nemálo případech doprovázeny sadismem a v krajních případech končí i vraždou.¹⁹

Předmětem zkoumání psychologických a sociálně psychologických faktorů jsou vedle jiného duševní poruchy, závažný deficit inteligence, úroveň emocí, citů i další osobnostní specifika, jež ztěžují začlenění daného jedince do společnosti. Část psychologických vlastností má úzký vztah k úrovni sociálního prostředí, v němž jedinec vyrůstal a kde docházelo k utváření jeho schopnosti zvládat negativní osobnostní vlastnosti či kde naopak docházelo k jejich posilování. Zvláštnosti psychiky bývají nezřídka ve spojení s biologickými poruchami v pozadí kriminality násilného charakteru. Zde jde potom o některé osobnostní pachatelovy vlastnosti, jakými velmi často bývají cholerické povahové rysy, snížená schopnost sebekontroly, impulsivnost apod. Zmínit je zapotřebí rovněž návykové látky, jež nezřídka působí coby iniciátor a katalyzátor negativních osobnostních vlastností, což platí především o agresivním jednání vyskytujícím se v konkrétních situacích.²⁰

Kriminogenní faktory v oblasti sociální. Za kriminogenní faktory v sociální oblasti je zapotřebí považovat zejména ty, jež vyplývají z výchovného působení na jedince v rámci rodiny, ve škole, později na pracovišti a v neposlední řadě také společnosti jako celku. Z uvedeného je tak zřejmé, že kriminogenní faktory v této oblasti mají velmi úzkou vazbu na proces socializace. Socializaci je možno vymezit jako „... *celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti. Realizuje se hlavně sociálním učením,*

---

¹⁹ VICHLENDÁ, M., KRČEK, I. *Kriminologie*. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku, 2011.

²⁰ ŘEHOŘ, J. *Základy kriminologie: doplňkové texty pro posluchače kombinované formy studia studijního programu Ochrana obyvatelstva*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích a VICHLENDÁ, M., KRČEK, I. *Kriminologie*. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku, 2011.

*sociální komunikací a interakcí, i nátlakem.*²¹ Pokud se v rámci procesu socializace nevykytnou výraznější výkyvy či poruchy, je jedinec sociálně způsobilý. Jestliže je však tomu naopak, potom je jeho sociální způsobilost snížena a tato okolnost může vyústit do selhání v určitých sociálních funkcích, eventuálně i do delikvence včetně trestné činnosti.

Socializace má především vztah k vnější kontrole, jež je uskutečňována hlavně složkami, které se podílejí na procesu socializace, a zároveň i vztah ke kontrole vnitřní, jež se vyznačuje různorodým charakterem. Vnitřní kontrola tak může mít podobu strachu z hrozícího trestu či jiného následku příslušného jednání, přesvědčením o výhodnosti dodržování stanovených pravidel oproti jejich nedodržování, pocit ohrožení sociálního statusu v případě náležitosti ke společensky negativní skupině apod.

Vnější kontrolu je možno rozdělit na kontrolu neformální a kontrolu formální. Neformální vnější kontrola je uskutečňována ze strany složek, které se přímo podílejí na procesu socializace. Jde hlavně o rodinu, skupinu vrstevníků, party, kolektiv pracovníků apod. Naproti tomu formální vnější kontrola je realizována oficiálními institucemi, z nichž je zapotřebí zmínit školu, úřady, policii a další organizace. Přestože je výchova jedince výslednicí současného působení celého systému výchovné činnosti státních i společenských složek, rozhodující vliv je připisován rodině jakožto základní sociální skupině.²²

1.3 Příčiny a podmínky vzniku kriminality dětí a mladistvých v sociální oblasti

Poněvadž kriminalita je jev, jenž je determinován širokou paletou různých faktorů, nejsou názory na příčiny a podmínky kriminality jednotné. Kriminalita bývá totiž obvykle produktem multifaktorové interakce, neboť vznik a průběh kriminálního jednání je zpravidla výslednicí působení většího množství příčin. Podmínku trestné činnosti je přitom zapotřebí chápat zejména jako situace (okolnosti), jež napomáhají působení příčiny kriminality. Mezi

---

²¹ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vydání. Praha: Portál 2003, s. 216.

²² ŘEHOŘ, J. *Základy kriminologie: doplňkové texty pro posluchače kombinované formy studia studijního programu Ochrana obyvatelstva*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích a VICHLENDÁ, M., KRČEK, I. *Kriminologie*. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku, 2011.

příčinou a podmínkou kriminality existuje úzká, vzájemně zaměnitelná vazba, přičemž vztah mezi nimi je navzájem se podmiňující.²³

V rámci příčinného vztahu je možné vymežit několik jeho relativně samostatných rovin:²⁴

- filozofická příčinnost – ztělesňuje objektivně existující souvislost mezi dvěma jevy, přičemž jeden jev (jakožto příčina) při existenci určité podmínky je spouštěčem (či-li způsobuje vznik) jevu dalšího (coby následku);
- trestněprávní příčinnost – vyjadřuje příčinnou souvislost (neboli kauzální nexus, lat. *nexus causalis*), v níž příčinou a výsledkem protiprávního jednání je trestněprávní následek;
- kriminologická příčinnost – představuje objasňování příčin jednotlivých konkrétních trestných činů a současně i objasňování příčin kriminality coby hromadného jevu.

Příčiny a podmínky vzniku kriminality dětí a mladistvých v sociální oblasti je možno řadit právě k poslední zmíněné rovině příčinného vztahu. Tyto příčiny a podmínky lze rozdělit do několika relativně samostatných oblastí: vliv rodiny a jejího prostředí, vliv školy a jejího prostředí, vliv vrstevníků a trávení volného času a konečně i vliv televizního násilí.

Vliv rodiny a jejího prostředí

Pojem „rodina“ lze z psychologického hlediska vymežit jakožto skupinu jedinců, kteří jsou spojeni pokrevními vztahy, manželstvím, odpovědností a v neposlední řadě i vzájemnou pomocí.²⁵ „Rodinu charakterizuje především relativní stálost vzájemného soužití, denní styk tváří v tvář, komplexní působení všech členů navzájem, bezprostřední komunikace, silná citová pouta, zabezpečování základních primárních a sekundárních potřeb člověka, vzájemná soudržnost a intimita svazků, pracovní a činnostní úsilí při dosahování společných cílů.“²⁶ Právě v rámci rodiny jsou ustavovány první vazby dítěte a zde se jedinec učí

---

²³ ŘEHOŘ, J. *Základy kriminologie: doplňkové texty pro posluchače kombinované formy studia studijního programu Ochrana obyvatelstva*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007.

²⁴ VICHLENDÁ, M., KRČEK, I. *Kriminologie*. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku, 2011.

²⁵ BAŠTECKÁ, B., GOLDMAN, P. *Základy klinické psychologie*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001.

²⁶ KOLÁŘ, Z. a kol. *Pedagogická psychologie: učebnice pro 4. ročník středních pedagogických škol*. 1. vydání. Praha: SPN, 1980, s. 22.

celé řadě vnějších sociálních rolí. Vzhledem k této skutečnosti je rodina považována za nejvíce důležitou jednotku veškerého společenského vývoje dítěte.²⁷

Delikventní chování dětí a mladistvých bývá velmi často reflexí rodinného prostředí, kde je či bývala prováděna výchova delikventa. Vzhledem k tomu, že rodina představuje jeden ze základních výchovných činitelů, je nezbytné, aby naplňovala řádně svoji výchovnou funkci a osobnost formujícího se jedince byla formována žádoucím směrem. Obvykle platí, že rodiče jsou pro dítě tou největší přirozenou autoritou, proto by mu měli vštěpovat žádoucí modely chování a jednání. Rodinné prostředí by zároveň mělo být pro dítě pevným zázemím, jež dítěti skýtá porozumění, bezpečí a pomoc.²⁸

Za rozhodující okolnost, která rozhoduje o tom, zda se dítě dá později na delikventní dráhu či nikoliv, je schopnost a možnost rodičů dítě vychovávat na požadované úrovni. Taková výchova obnáší formování mravního vědomí jedince (včetně utváření systému hodnot a norem), jakož i ochranu dítěte před vnějšími škodlivými vlivy, jež by se mohly negativně projevit v jeho dalším vývoji. V této souvislosti je zapotřebí poukázat na skutečnost, že rodinné zázemí je z velké části determinováno tím, jakým způsobem jsou rodiče dítěte připraveni na své rodinné poslání.

Kriminologická pojednání obsahují celou řadu příčin delikventního chování dětí a mladistvých, která mají vztah k poměrům panujícím v rodinném prostředí. Z těchto je možno uvést zejména níže uvedené nežádoucí aspekty:

- nedostatečný vzájemný vztah mezi rodiči a dětmi;
- po kratší dobu trvající známost manželů či partnerů;
- nižší věk rodičů při uzavření manželství;
- nejasný vztah rodičů k výchovným úkolům;
- neplánovaný a tím i nechtěný potomek;
- absence mužského či naopak ženského vzoru v neúplných rodinách;
- výchovné zanedbávání.

---

²⁷ FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003.

²⁸ OSMANČÍK, O. ŠVANCAR, Z. *Kriminalita mládeže: studie o mladistvých delikventech*. Praha: SEVT, 1968.

Větší výskyt trestné činnosti a delikvence mezi dětmi a mladistvými je přičítán tedy rodinám, které nefungují dobře. Tato skutečnost je dávana do souvislosti s úpadkem tradičního modelu rodiny a s daleko větším preferováním individuální spokojenosti ve společnosti. Negativně se projevuje i skutečnost, že děti jsou nepatřičně zainteresovávány do konfliktu rodičů. Manželé Glueckovi provedli komparační výzkum na dvojicích delikventních a nedelikventních mladistvých, přičemž se vždy jednalo o jedince z prostředí s identickými charakteristikami (např. místo bydliště, sociální postavení rodičů apod.). U delikventních mladistvých byl zjištěn signifikantně vyšší výskyt těch, jejichž rodiče byli postiženi nějakou sociální deviací či sociální patologií. Pro rodiny mladistvých delikventů byly příznačné též výrazně horší materiální podmínky života na straně jedné a minimální zájem na zlepšení této situace na straně druhé. Mladiství delikventi měli ke svým rodičům z valné části negativní vztah a rodiče naopak své děti otevřeně odmítali.²⁹

Obdobně zaměřený výzkum byl proveden v 60. letech 20. století i v tehdejší ČSSR. Také výsledky tohoto výzkumu poukázaly na fakt, že existují rozdíly mezi rodinami a rodinným prostředím u mladistvých delikventů a nedelikventních mladistvých. Zjištěné rozdíly se týkaly struktury rodin, počtu jejich členů, sociálního postavení a v neposlední řadě i mravní vyspělosti a kulturní úrovně příslušníků rodin. Ve vztahu k charakteristice rodin mladistvých delikventů bylo zjištěno, že tyto byly často neúplné, byl v nich větší počet dětí a sociální, bytová a majetková situace těchto rodin vůbec byla oproti rodinám nedelikventních mladistvých horší. K charakteristice rodičů delikventů bylo zjištěno, že měli nižší dosažené vzdělání, v důsledku čeho byli zaměstnáni v hůře placených a méně odpovědných profesích. Výchova těchto rodičů byla negativně poznamenána jejich do značné míry povrchním a lhostejným vztahem ke svým dětem i absentujícími znalostmi v oblasti elementárních zásad dětské psychologie a pedagogiky.

Za stěžejního činitele formování jedince je považován jeho kvalitní vztah jak k rodičům, tak i k dalším rodinným příslušníkům, zejména pak k sourozencům. Rodiče ve funkčních rodinách by měli adekvátně reagovat na potřebu bezpečí, která se u dětí výrazně projevuje. Děti v těchto rodinách mají dostatečnou důvěru k dospělým. Jako zcela oprávněná se ukazuje obava, že slábnou vazba mezi rodičovstvím a partnerstvím. Tato skutečnost má své

---

²⁹ MATOUŠEK, O. a kol. *Práce s rizikovou mládeží: projekt LATA a další alternativy věznění mládeže*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996.

konsekvence i v delikvenci dětí a mladistvých. Děti z neúplných rodin, které tak vychovává pouze jeden z rodičů (zpravidla to bývá matka), v porovnání s dětmi z rodin úplných dosahují ve škole horší výsledky, ve větší míře se u nich vyskytují zdravotní a psychické problémy a současně se více dopouštějí trestné činnosti.

Do poloviny 20. století bylo téměř pravidlem, že mladí delikventi se rekrutovali hlavně z rodin, které byly chudé, a jejich vzdělanostní úroveň nebyla nijak valná, čili z rodin z těch nejnižších vrstev společnosti. Od poloviny minulého století se však zmíněný stav začal postupně měnit a delikventního jednání se stále více dopouštějí i mladí jedinci z dobře situovaných rodin (tzv. zlatá mládež). U těchto jedinců nesouvisí delikvence se špatnými materiálními podmínkami jejich života, nýbrž s jejich vysokými nároky na rozmařilý způsob života, respektive s velkými náklady na sportovní aktivity, zájmy, a záliby, oblékání a specifický životní styl vůbec.

Závažným problémem z hlediska delikvence dětí a mladistvých je i selhání funkcí rodiny. Rodina přitom plní funkce biologicko-reprodukční, materiální (ekonomicko-zabezpečovací), socializačně-výchovnou a emocionální. V případě, že se děti v dané rodině nerodí či v ní přichází na svět děti poškozené, se jedná o situaci, kterou lze označit jakožto poruchu biologicko-reprodukční funkce. Za zcela samostatnou kapitolu je možno označit případy, kdy rodiče plodí děti do zcela neodpovídajících životních podmínek, eventuálně i případy, kdy zdravotní stav rodičů těmto neumožňuje zajišťovat odpovídajícím způsobem péči o děti. Za selhání materiální funkce rodiny je možno považovat situaci, kdy se rodiče z nějakého důvodu nemohou či nechtějí zapojit do pracovního procesu, přičemž tato situace nutně způsobuje problémy při zabezpečování dostatku finančních prostředků nezbytných k obživě a zajišťování potřeb členů rodiny. Poruchy výchovné funkce rodiny mohou nabývat třech různých podob. První varianta spočívá v situaci, kdy existuje objektivní příčina toho, že se rodiče nemohou o děti starat (může se jednat např. o nezaměstnanost, živelní katastrofu, epidemii aj.). Ve druhé variantě jde o situaci, kdy rodiče nejsou schopni se z důvodu své nevyzrálosti nebo probíhajícího rozvodu starat o dítě. Třetí varianta představuje situaci, kdy se rodiče o dítě starat nechtějí. Takto tomu bývá nejčastěji z důvodu jejich poruchy osobnosti.³⁰

---

³⁰ DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vydání. Praha: Avicenum, 1986.

Soudobí kriminologové poukazují na fakt, že celá řada pachatelů nižšího věku byla před spácháním prvního deliktu sama obětí trestné činnosti. Tato měla především formu fyzického či psychického týrání dětí, jehož se dopouštěli jejich rodiče. Zoubková zde upozorňuje na to, že v rodinách týraných a zanedbávaných dětí se zvyšuje riziko vytvoření předpokladů pro násilné a sexuálně motivované kriminální chování, k alkoholismu, k drogovým závislostem nebo k prostituci v budoucnu.³¹ Týrání dítěte tak tedy u něj může v delším časovém horizontu vést ke zvýšení pravděpodobnosti vzniku některé z deviací. Zmíněná skutečnost souvisí s tím, že dítě přivykne násilnému způsobu výchovy, která je u něj aplikována, převezme a přijme tento nežádoucí vzorec chování za svůj a posléze jej začne uplatňovat ve vztahu ke svým sourozencům a vrstevníkům, eventuálně i vůči jiným lidem. Opomenout není možné ani dopady neúplné rodiny, zvláště pak rodiny, která se nachází ve stádiu rozvodového řízení. V tomto období, kdy se rodina rozpadá, je dítě vystavováno zvýšené, v některých případech až enormní psychické zátěži. Dítě tehdy bývá nechtěným svědkem rozporů svých rodičů, v některých případech je rodiči vtahováno do role prostředníka a opomenout nelze ani skutečnost, že v souvislosti s rozvodem musí podstoupit množství pohovorů.³² V souvislosti s rozvodem rodičů je dítě vystaveno stresovým situacím, které se u něj mohou negativně promítnout tím, že u něj dojde k poruchám ve vývoji osobnosti a ke vzniku psychopatologických obrazů. Rozvodem samotným však stresové situace nemusejí pro dítě vůbec skončit. Velký stresor může pro dítě představovat příchod nového partnera rodiče do rodiny.

Nebývá žádnou výjimkou, že některé rodiny selhávají při plnění své ochranné role před nežádoucími závislostmi, což platí hlavně o návykových látkách. Za varující je přitom možno považovat situaci, kdy někteří rodiče nevěnují pozornost či dokonce schvalují zneužívání alkoholu a jiných omamných a psychotropních látek u vychovávaných potomků.³³ Pokud je rodič sám závislý na omamných a psychotropních látkách, neočekává toho od svého dítěte moc a o jeho schopnostech nemá valného mínění. V jeho rodině panuje zmatek a o jejím dobrém fungování nemůže být vůbec řeč. Za velký problém současnosti

---

³¹ ZOUBKOVÁ, I. In NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2001.

³² MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres: Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. 1. vydání. Praha: Galén, 1994.

³³ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*. 4., rozš. vydání. Praha: BESIP, 1997.

Lze v této souvislosti považovat nejen závislost rodičů či jejich dětí na alkoholu, omamných látkách či lécích, nýbrž i na výherních a hracích automatech (tzv. gamblerství). Pokud není dospívajícímu jedinci věnována ze strany rodičů patřičná pozornost po stránce citové, v dospělosti pak bývají nezřídka osamělí, nepřátelští a lhostejní ve vztahu ke společnosti.

Vliv školy a jejího prostředí

Se vstupem dítěte do školy dochází u dítěte k výraznému rozšíření jeho sociálních kontaktů s vrstevníky. O tom, jaký vliv může mít škola a její prostředí na delikventní chování dětí a mládeže, si lze učinit představu již jen podle toho, kolik času z roku v něm mladý jedinec stráví. Je tomu bezmála 200 dní v roce, takže není úplně bez nadsázky konstatovat, že škola je pro formujícího se jedince jakýmsi druhým domovem a pedagog že je jeho dalším rodičem. Na tuto skutečnost poukázal i náš první prezident T. G. Masaryk, který pronesl, že dobrá škola ušetří peníze za kriminál, špitál a chudobinec, a že dobrá výchova a dobré učení má být co nejvíce individuální.³⁴

Zatímco si dítě v rodinném kruhu osvojuje právní a mravní zásady, potom ve škole by u něj mělo docházet k jejich dalšímu rozvíjení, a to zvláště v průběhu sociální interakce probíhající jednak s autoritou představovanou pedagogem, jednak s osobami na stejné úrovni – spolužáky. V této souvislosti je však zapotřebí uvést, že z řady studií vyplývá, že postoje žáků ve vysoké míře korespondují s postoji svých rodičů, přičemž s postoji učitelů korespondují daleko méně. Prostor školy je první formální skupinou, s níž dítě přichází během svého vývoje do styku. Za optimálního stavu ve škole mladý jedinec nabývá sociální zkušenosti, jakož i návyky sociálního chování. Postupem času dochází ke změně struktury požadavků, jež jsou ve škole na dítě kladeny. Souběžně s tím se zvyšují i nároky na něj, kdy jsou od dítěte vyžadovány např. větší pozornost, vyšší stupeň samostatnosti, kázeň i jiné nezbytné schopnosti dítěte.

Ve škole je rozvíjeno žákovo poznávání i je mu zde umožňováno, aby nabyté vědomosti aplikoval. V našich podmínkách jsou ovšem žáci ve škole hodnoceni na základě úrovně znalostí a ve velké míře je opomíjena schopnost spolupracovat a nalézat vlastní řešení problémů reálně existujících ve společnosti. Proto je dlouhodobě v mezinárodním srovnání schopnost našich dětí aplikovat v praxi znalosti získané ve škole hodnocena jako podprů-

---

³⁴ MASARYK, T. G. *O škole a vzdělání*. 1. vydání. Praha: SPN, 1990.

měrná. Ve škole je sice kladen důraz na kázeň, avšak současně i nepřímo k nesamostatnosti a závislosti na učitelově autoritě. U rizikových jedinců tento přístup může lehce vést k odporu k autoritě učitele. Právě učitel je pro dítě ve školním prostředí onou nejvýznamnější osobou a autoritou, avšak postupem času se zvyšuje význam vztahů žáka ke spolužákům a solidarita s nimi. Tyto vztahy nemusí být vždy zcela optimální a je jim třeba věnovat ze strany učitele pozornost, neboť už na základní škole dochází k vytváření podskupin dětí, z nichž mohou v budoucnu vzniknout asociální party.³⁵

Za poměrně velký problém školního prostředí je zapotřebí označit šikanování, které může nabývat nejrůznějších forem a podob. Pojmy šikana či šikanování mají přitom svůj etymologický původ ve francouzském výrazu *chicane*, což lze přeložit jako zlomyslně způsobený spor, zlomyslné týrání, obtěžování, sužování, pronásledování, nespravedlivé obviňování a příkoří.³⁶ V Metodickém pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení je pojem „šikanování“ vymezen následovně: „Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.“³⁷

Obdobným způsobem definuje šikanování i Kolář, jeden z našich předních odborníků na tuto problematiku. Tento autor pod šikanováním rozumí chování jedince nebo skupiny osob, jež spočívá v úmyslném a často i opakujícím se týrání a zotročování jiného či jiných osob za použití agrese a manipulace, které může mít podobu např. zastrašování, poškozování

---

³⁵ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. 2., aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2003.

³⁶ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. 1. vydání. Praha: Portál, 1995.

³⁷ Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy č. j. 28 275/2000-22 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, čl. 1 odst. 1.

vání věci náležející oběti, pomlouvání apod.³⁸ Uvést lze pro názornost i vymezení tohoto negativního jevu od Lovasové: „Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věci druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.“³⁹

Vzhledem k tomu, že šikanování je latentním jevem, bývá obvykle problematické jeho výskyt rychle odhalit, včetně jeho viníků. Nebezpečnost šikany tkví v tom, že může přivodit nejen zranění fyzického rázu, ale nezřídka i zranění citové, které trvá mnohem déle v porovnání se zraněním fyzickým. V případě dětí šikanování vzniká z náhlého popudu. Šikanování je možno taktéž u dětí a mládeže charakterizovat coby výraz zaujetí určité sociální role v rámci kolektivu třídy či ve výchovném zařízení. V posledním období nabývá šikana nové dimenze, která je reprezentována šikanou učitelů ze strany jejich žáků. Že se nejedná o nějaký náhodný jev, o tom svědčí např. studie Učitel jako oběť, jež byla publikována v časopise Pedagogika. Z této studie mimo jiné vyplývá, že v České republice je více než 10 % učitelů středních škol, kteří reálně uvažují o odchodu ze školství a o změně profese, a to z důvodu, že jsou stále častěji vystaveni nejrůznějším formám útoků svých žáků.⁴⁰

Ve všeobecnosti platí, že kriminalita se signifikantně více vyskytuje u těch dospívajících jedinců, kteří mají výchovné nebo výukové problémy. Zavadové chování se v daleko větší míře vyskytuje u mládeže s nižším vzděláním. Budoucí mladí delikventi se typicky vyznačují nedostatečnou připraveností při vstupu do školního prostředí, která souvisí především s nedostatečným či dokonce špatným výchovným působením jejich rodičů. U těchto žáků se rovněž poměrně často vyskytuje stigmatizace, čili dlouhodobé až trvalé a současně i

---

³⁸ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001.

³⁹ LOVASOVÁ, L. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 6.

⁴⁰ URBANOVÁ, M. *Učitelé se obávají šikany od žáků, mnozí uvažují o odchodu* [online]. 29. prosince 2009. [citováno 25. prosince 2013]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/187889-ucitele-se-obavaji-sikany-od-zaku-mnozi-uvazuji-o-odchodu.html>, BENDL, S., VOŇKOVÁ, H. Vztah mezi (ne)manipulativním a viktimizáčným jednáním učitele a jeho vybranými charakteristikami. *PEDAGOGIKA.SK*, 2010, ročník 1, č. 4, s. 294 až 318 aj.

neměnné zařazení daného jedince do určité kategorie žáků, která se vyznačuje převažujícími negativními charakteristikami. Se stigmatizací je spjato prohlubování problémů dotčeného žáka (jako jejím důsledkem), kdy se mezi ním a učitelem vytváří bariéra, a v závěrečné fázi je takový žák vyřazen z výchovného působení školy vůbec. Právě nedobré vztahy žáka s pedagogy či se spolužáky bývají častou příčinou záškoláctví. A záškoláctví může být předstupněm budoucí kriminální dráhy dospívajícího jedince.⁴¹

Za problém je možno v tomto ohledu považovat skutečnost, že učitelé nedisponují v dostatečné míře takovými vědomostmi, jež by jim umožnily adekvátně a účinně reagovat na jednání problémových mladých jedinců. Zde je třeba hledat příčinu toho, že řada pedagogů není schopna takové jedince přivést k tomu, aby si uvědomili vlastní negativní jednání a v konečném důsledku je pak ani přimět k tomu, aby toto své jednání změnili žádoucím směrem. Řada pedagogů nedisponuje ani schopností umět žáky oslovit, což vede často i k odmítavým a někdy až radikálním reakcím ze strany objektu jejich působení, tj. žáků.

Ve světle shora uvedeného je zřejmé, že existuje objektivní potřeba, aby škola cílevědomě a plánovitě usměřňovala u žáků už v zárodku delikventní jednání. Toto je možné realizovat různými způsoby. Držet je možné se např. doporučení, která poskytuje ve své studii Matoušek. Tento autor navrhuje níže uvedené formy usměřňování žáků:⁴²

- pořádání konferencí za účasti pedagogů a rodičů žáků;
- publikování příruček s tematikou školských programů, jejich naplně, eventuálně i tvorba a vydávání dalších informačních materiálů;
- pořádání společenských setkání neformálního rázu;
- zřizování poradenských center pro rodiče;
- tvorba zvláštních programů pro rodiče žáků s poruchami učení.

Vliv vrstevníků a trávení volného času

V průběhu puberty i adolescence se dospívající jedinec stává pozvolna stále více nezávislý na rodičích, což souvisí s tím, že dospívající jedinec tráví mnohem více času ve skupinách, čímž se dostává do poměrně intenzivních interakcí se svými vrstevníky. Rovněž tak po-

---

⁴¹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. 2., aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2003.

⁴² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. 2., aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2003.

zvolna slábne i výchovná funkce školy. Za naznačené situace je pro úspěšné dovršení socializace nezbytné, aby se dítě a později mladistvý správným způsobem zapojilo do skupiny vrstevníků. Již od puberty se o mladého jedince projevuje snaha obstát u svých vrstevníků. Řada z nich je pak ochotna a schopna udělat takřka cokoli pro to, aby se těšila přízni zbytku příslušníků party. Ve skupinách vrstevníků bývá velký důraz kladen na konformitu jejich příslušníků. Projevuje se v nich i potřeba sounáležitosti – jedinec se ztotožňuje s jejími normami a chce k této skupině patřit. Potřeba sounáležitosti má přitom řadu různorodých projevů, z nichž je možné zmínit např. určitý způsob vyjadřování, určitý styl oblékání, způsob úpravy zevnějšku, názory na vzdělání, chování k opačnému pohlaví apod. Za dominantní prostředek hledání vlastní identity, své vlastního já tedy slouží dospívajícím jedincům skupina vrstevníků. Ta představuje na prahu dospělosti preferenční skupinu s největším významem, která svým vlivem převyšuje veškeré další skupiny, původní rodinu nevyjímaje.⁴³

Ve vztahu k mládeži je zapotřebí dále uvést, že jí sdílené hodnoty a postoje se sice nijak výrazně neodlišují od postojů a hodnot starších generací, avšak z hlediska formování sociální identity dospívajících jedinců má velký význam sociální ocenění, jakož i získání společenské prestiže. Jestliže se jim této nedostává v běžných skupinách, k nimž patří zejména rodina a školní třída, nelze vyloučit, že ji budou vyhledávat v prostředí delikventních part. Štípek uvádí, že delikventní parta se vyznačuje následujícími rysy:⁴⁴

- je to skupina dočasná, jejíž délka existence je dána věkem členů, labilitou programu a intervencemi zvnějšku;
- nejde o zcela homogenní skupinu, poněvadž se v ní projevuje zmenšování síly od centra k jejímu okraji, přičemž složitost vztahů uvnitř ní nezdědka vede k vytváření nesouhlasných, někdy i konkurenčních skupin;
- členství v ní je obvykle na základě dobrovolnosti, avšak vyskytuje se i členství vynucované, k čemuž bývá využíváno specifických forem nátlaku (například teror staršího a silnějšího vůdce, nátlak za využití vnitroskupinového mínění atp.);
- členství v této skupině bývá spojeno s vymáháním závazků a poslušnosti, jež jejímu členovi vyplývají ze skutečného, volného nebo zdánlivého členství;

---

⁴³ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000.

⁴⁴ ŠTÍPEK, J. *Delikvence dětí a mládeže v ČSSR*. 1. vydání. Praha: Ústav školských informací, 1974.

- tato skupina je otevřená souputníkům, avšak je maximálně nedůvěřivá vůči společenským institucím;
- svými zájmy je velmi úzce zaměřena na jednání, které je v protikladu ke společenským zájmům, potřebám a normám;
- tyto skupiny se vyznačují kontrolou s hierarchickou a centralistickou podstatou, přičemž v této skupině je vůdcem starší a „vyškolenější“ delikventní jedinec;
- je to skupina náhradní, v níž dospívající (potenciální) delikvent nachází (přestože jen zdánlivě) to, co nenalezl ve svém původním prostředí – možnost aktivity, uznání a v neposlední řadě i přátelství.

Matoušek uvádí, že kriminalita mládeže je nezřídka páchána v souvislosti s činností skupin vrstevníků. Příčiny tohoto stavu spatřuje především v takových skutečnostech, jakými jsou vymknutí se takové skupiny běžným mechanismům sociální kontroly, nuda jejích členů, nedostatek finančních prostředků na preferované aktivity (požívání alkoholu, zneužívání omamných či psychotropních látek, hra na výherních hracích automatech apod.) či snaha předvést se před svými vrstevníky. Za povšimnutí stojí v této souvislosti i skutečnost, že riziková mládež pocházející z dysfunkčních rodin preferuje vrstevnické skupiny v mnohem větší míře než dospívající jedinci, kteří vyrůstají ve funkčních rodinách. Členství v delikventních partách je taktéž více doménou chlapců, což vyplývá z větší kontroly děvčat ze strany své rodiny i z většího množství domácích povinností a střetů s rodiči v porovnání s chlapci. Chlapci tak mají větší prostor pro to, aby se stýkali se skupinami vrstevníků.⁴⁵

Z řady provedených výzkumů k delikventnímu chování mládeže je zřejmé, že příslušníci vrstevnické skupiny delikventní mládeže tráví svůj volný čas zejména pasivně, dále vyhledávají filmy s násilným obsahem, zabíjejí čas konzumací alkoholu či se oddávají zneužívání návykových látek. V souvislosti s delikventními vrstevnickými skupinami je zapotřebí upozornit i na specifické subkultury mládeže (lze se setkat i s výrazem kontrakultura, který v sobě zahrnuje moment negace některých hodnot kultury hlavní, který je vlastní právě subkulturám), kterými jsou skupiny sportovních fanoušků a extrémistických organizací (jejich typickým zástupcem je hnutí Skinheads). Zmíněné subkultury mládeže jsou tvořeny

---

⁴⁵ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. 2., aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2003.

zejména mladistvými osobami, které se snaží skrze společně vyvíjené aktivity demonstrovat své odlišné postoje a názory. K páchání trestné činnosti tyto osoby využívají zástupné události, kterými typicky bývají sportovní akce nebo politická shromáždění.⁴⁶

V porovnání s dospělou populací mívá mládež zpravidla více volného času. Z toho důvodu je nezbytné, aby tento volný čas byl naplněn smysluplnými a společensky žádoucími aktivitami. V opačném případě se může stát trávení volného času se skupinou vrstevníků jedním z faktorů, který negativně ovlivňuje jednání dospívajícího jedince, jenž takto může sklouznout k delikventnímu jednání. Jak uvádí Hulmáková, u mládeže se lze setkat z tzv. dvojím životem. Pod tímto pojmem má na mysli, že poměrně velké množství dospívajících jedinců je sice relativně dobře sociálně integrováno, získává vzdělání a úspěšně plní povinnosti související se studiem i plánuje si v budoucnu (tj. po ukončení školy) zvyšovat kvalifikaci (uvedené představuje první pomyslný život), avšak ve svém volném čase, především však v průběhu víkendů, si „užívá“ tím, že se dopouští trestné činnosti.⁴⁷

Je vcelku známou skutečností, že se mladí lidé ve svém volném čase často oddávají společné konzumaci alkoholických nápojů a zneužívání omamných a psychotropních látek. V posledních letech narůstá počet trestných činů, které byly dětmi a mladistvými spáchány pod vlivem alkoholických nápojů či návykových látek či v souvislosti s jejich užíváním. Přestože je u nás v ustanovení § 12 odst. 1 písm. a) a b) zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů zakotven výslovný zákaz prodeje nebo podávání alkoholických nápojů osobám mladším osmnácti let a na všech akcích určených osobám mladším osmnácti let, u poměrně velké části naší nezletilé populace se lze setkat s jejich pravidelnou konzumací. Z dostupných statistických údajů vyplývá, že zhruba dvě třetiny českých dětí požije některý z alkoholických nápojů ještě před dosažením věku třinácti let. Alarmující v této souvislosti je, že jim alkohol často nabízejí jejich rodiče. Nepříliš optimističtěji nevyznívají ani závěry Evropské studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) publikované v roce 2010, podle níž bylo 48 % šestnáctiletých Čechů v posledním roce alespoň jednou v podnapilém stavu, zatímco evropský

---

⁴⁶ SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2010.

⁴⁷ HULMÁKOVÁ, J. In KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005.

průměr činil 39 %.⁴⁸ Předchozí konzumace alkoholu může mít u jedince za následek, že u něj dojde k upevnění záměru a rozhodnutí dopustit se trestného činu, eventuálně může ovlivnění alkoholem fungovat coby podpurný činitel ke spáchání trestného činu u takového jedince, který by jinak trestný čin nespáchal.

Identicky je tomu i v případě zneužívání jiných návykových látek odlišných od alkoholu. Fakt, že v konzumaci některých drog náleží naše mládež ke špičce v Evropě, je všeobecně znám. Jak je zřejmé z výroční zprávy Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA; *The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction*) zveřejněné v roce 2013, marihuanu zkusilo za posledních 12 měsíců 16,1 % mladých Čechů ve věku 15 až 34 let. Hůře na tom byli už jen stejně staří Francouzi (17,5 %) a Poláci (17,1 %). Daleko horší je situace u českých školáků ve věku 15 až 16 let, kde byla zkušenost s marihuanou zjištěna dokonce u 42 %. Jen o něco lépe na tom byli stejně staří Francouzi (39 %). Poměrně velký počet Čechů má také zkušenost s extází. Z citovaného materiálu se dále podává, že je registrován pokles obliby klasických přírodních drog, které jsou vytlačovány syntetickými stimulačními látkami.⁴⁹

V souvislosti s drogami se děti a mladiství dopouštějí zejména majetkové kriminality, výjimkou však nejsou ani případy loupežných přepadení, pohlavních zneužívání či jiné závažnější kriminality. Spadají sem i některé formy přípravných jednání, kterými si mladý jedinec vytváří konkrétní podmínky k tomu, aby si nedovoleným způsobem obstaral drogu. Jedná se tedy o trestnou činnost, která je páchána s cílem opatřit si drogu, jakož i o trestnou činnost, které se dopouští jedinec po její aplikaci. Nejvíce frekventovanými důvody užívání drog uváděnými mládeží, jež okusila návykové látky, jsou zvědavost, touha prožít něco zvláštního nebo neobvyklého, únik z nepříjemných situací, z tvrdé reality či z nepříjemných stavů, dosažení dočasné úlevy a konečně i revolta proti autoritám.⁵⁰

Za další rizikový faktor páchání trestné činnosti dětmi a mladistvými je považováno hraní na výherních automatech. I vzhledem k této skutečnosti zakotvuje ustanovení § 17 odst. 2

---

⁴⁸ Konzumace alkoholu dětmi a mládeží je u nás častým jevem [online]. 20. září 2010. [citováno 27. prosince 2013]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-zpravy/konzumace-alkoholu-detmi-a-mladezi-je-u-nas-castym-jevem-76255/>>

⁴⁹ Mladí Češi stále patří mezi nejčastější uživatele konopí v Evropě [online]. 28. května 2013. [citováno 27. prosince 2013]. Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/domaci/303209-mladi-cesi-stale-patri-mez-nejcastejsi-uzivatele-konopi-v-evrope.html>>

⁵⁰ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002.

zákona ČNR č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o loteriích“) za povinnost provozovatelům výherních hracích přístrojů⁵¹, aby tyto přístroje umísťovali tak, aby neumožňovaly hru osobám mladším osmnácti let, eventuálně aby učinili taková opatření, aby tyto osoby se nemohly hry zúčastnit. Vidina výhry je ovšem (nejen) pro mladého jedince velmi lákavá. Jen minimálně si připouští to, že statisticky peněžní vklady hráčů výrazně převyšují potenciální výhru.

Hraní na výherních automatech bývá mezi rizikové faktory kriminality mládeže řazeno z toho důvodu, neboť zvyšuje pravděpodobnost páchání delikventního jednání ze strany nezletilého jedince a současně i proto, neboť takový jedinec se sám stává snáze obětí trestné činnosti. Ze statistických údajů přitom vyplývá, že až 80 % gamblerů s plně rozvinutými symptomy patologického hráčství bývá pachateli trestné činnosti. Hra mladé hráče natolik ovládá, že do této své záliby vkládají velké finanční prostředky, které zprvu pocházejí z kapesného, avšak to jim pro tento účel záhy nepostačuje, a proto peníze na hraní získávají z trestné činnosti, nejčastěji z krádeží. Gambleři se tedy dopouštějí trestné činnosti za účelem uspokojení své chorobné touhy. Závislost na hracích automatech velmi často stojí za nejrůznějšími formami šikanování vrstevníků, jež je motivováno snahou získat peněžní prostředky nezbytné ke hře.⁵²

Vliv mediálního násilí

K vymezení pojmu „médiá“ (nebo též „masmédiá“) je možno uvést následující: „*V běžném denním styku (žurnalistika, politika) se termín médium používá jako souhrnné označení technických prostředků a sociálních systémů sloužících k hromadné komunikaci (tisk, rozhlas, televize, internet, film, video, nejrůznější zvukové záznamy, domácí kino, multimédia apod.). Rozumí se jím tedy jak technický prostředek, tak i příslušná instituce (teorie komunikace a tím spíše teorie informace samozřejmě pracují s přesnějšími definicemi).*“⁵³ U dětí a mladistvých jsou oblíbena především elektronická média a z nich zvláště televize a internet.

---

⁵¹ Z ustanovení § 17 odst. 1 zákona o loteriích vyplývá, že pod pojmem „výherní hrací přístroj“ se rozumí „... kompaktní, funkčně nedělitelné a programově řízené technické zařízení s ovládáním určeným pouze pro jednoho hráče. U výherního hracího přístroje s programovým vybavením umožňujícím současnou hru na více hracích místech více hráčům je každé takové hrací místo rovněž považováno za samostatný výherní hrací přístroj.“

⁵² ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002.

⁵³ MUSIL, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003, s. 23.

Média mají již od svého vzniku velký potenciál zasahovat do života velkého počtu lidí. Ovlivňují významně lidskou kulturu, vzorce chování, politiku, vzdělání, umělecké i estetické cítění. Díky tomuto vlivu média život člověka výrazně obohacují, poněvadž mu poskytují velké množství informací a zpřístupňují mu kulturní a estetické zážitky, které by pro něj byly dosažitelné jen velmi obtížně nebo dokonce vůbec. Média však jsou spojena i se zápornými efekty. Z těch hlavních je možno uvést „ztrátu“ času, jehož by bylo možno využít efektivněji a smysluplněji, potlačování fyzické i duševní aktivity člověka, a pasivitu jedince vůbec. Uvedené platí o to více, neboť např. sledování televize věnují děti a mládí v průměru daleko více času, než jiným mimoškolním činnostem.

Za problematické je možno v souvislosti s vlivem televize na delikventní chování dětí a mladistvých považovat především prezentaci násilí. Je možno považovat za prokázané, že vystavování této věkové kategorie diváků televiznímu násilí působí na eskalaci jejich agresivity a tím i na výskyt kriminálního jednání. Jak vyplývá z výsledků výzkumů prováděných komisí Americké psychologické asociace (APA; *American Psychological Association*), existuje vztah mezi častým sledováním televizního násilí a kriminálním jednáním dotčeného jedince, přičemž se u něj projevuje zvláště přijímáním agresivních postojů a s ním souvisejícího agresivního chování. V důsledku sledování televizního násilí se mimo jiné zvyšuje touha po zapojení se jedince do násilí nebo po vystavení násilí.⁵⁴

Násilí v televizi podporuje agresivitu nejen u jedinců násilnický disponovaných, ale u všech dětí vůbec. Podporuje tedy sklony k násilí, názorně demonstruje způsoby vykonávání agresivních činů, ukazuje způsoby, jak se vyhnout odpovědnosti za ně, stimuluje spojení mezi krutostí a sexem, snižuje u formujícího se jedince práh jeho emoční citlivosti na násilí, vede k omezení jeho schopnost uvědomovat si reálně následky svého chování a v neposlední řadě i zvyšuje výskyt psychických traumat v populaci. U konzumenta televizních programů s násilným obsahem rovněž dochází ke ztrátě kontaktu s reálným světem a v důsledku toho může zároveň docházet i k oslabování jeho schopnosti diferencovat mezi

---

⁵⁴ VLASTNÍK, J. *Televizní násilí a zákon: vliv televizního násilí na kriminalitu dětí a mládeže a jeho zákonná úprava*. Olomouc: Votobia, 2005.

reálným a nereálným. Za negativum je zapotřebí považovat i to, že násilí v televizi u lidí posiluje pocit, že svět není bezpečným místem.⁵⁵

V souvislosti s televizním násilím je zapotřebí uvést, že je nutno diferencovat mezi násilím, které je zobrazováno v akčních filmech či v nejrůznějších seriálech, a násilím, jež se vyskytuje v rámci zpravodajských relací různých formátů. V televizi je doposud převažující zobrazování násilí pro násilí samotné, což značí, že násilí zde není prostředkem, nýbrž cílem. Může se stát, že část mladých diváků přijme pozvolna fantazijní příběhy coby opravdovou skutečnost. V televizi je také prezentováno daleko více násilí fiktivního oproti násilí skutečnému, avšak negativní účinky mohou na děti a mládež mít oba tyto druhy násilí. Za problematickou je možno také označit nejasnou hranici mezi tím, co se reálně odehrálo a tím, co bylo nadsazeno tvůrci daného pořadu. Televizní násilí se negativně projevuje u dětí a mladistvých, kteří mají k agresivnímu jednání dispozice představované dědičnými či konstitučními faktory, nezájmem nebo nepřátelstvím rodičům, a konečně i příslušností ke skupinám sdílejícím deviantní normy.⁵⁶

Pro úplnost je možno uvést, že názory na míru vlivu prezentace televizního násilí nejsou zcela homogenní. Toto tvrzení lze demonstrovat na názorech W. L. Schramma (1907 až 1987), bývalého ředitele Institutu pro výzkum komunikace (*Institute for Communications Research*) na Stanfordské univerzitě, podle něhož je třeba původ kriminálního chování hledat i jinde, než jen v televizi. Velký význam v tomto ohledu mají podle něj osobnost daného jedince, jeho zkušenosti v rodině stejně jako vztahy s delikventovými vrstevníky. Televizi přičítá toliko doplňkovou roli, když dle jeho názoru s největší pravděpodobností je s to ovlivnit jen dítě, které je špatným způsobem vedeno a má již samo od sebe sklony k delikvenci.⁵⁷

V protikladu k tomuto názoru např. Fadermann uvádí, že sledování násilných obsahů může mít za jistých okolností nepříznivý dopad na diváky, přičemž tento dopad je determinován způsobem začlenění násilí do kontextu mediálního sdělení. Mezi okolnosti, které mohou zvyšovat riziko negativního působení, přitom řadí:

---

⁵⁵ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. 2., aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2003.

⁵⁶ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. 2., aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2003.

⁵⁷ VLASTNÍK, J. *Televizní násilí a zákon: vliv televizního násilí na kriminalitu dětí a mládeže a jeho zákonná úprava*. Olomouc: Votobia, 2005.

- líčení násilníka jakožto přitažlivé osoby;
- pokud je násilí prezentováno coby samozřejmé či dokonce jako první použité;
- není-li zlo žádným způsobem potrestáno (odporem, kritikou či trestem);
- použití násilí není nijak vysvětleno (kupříkladu tím, že se jednalo o poslední možnost slabšího, jak se ochránit před přesilou);
- násilí má pro oběti minimální následky (při jeho realistické prezentaci z hlediska diváka).⁵⁸

Dalším z masmédií, které výrazně ovlivňuje nynější nastupující generaci, je internet. Zde je možno uvést, že děti a mladiství tráví u počítače neúměrně mnoho času, což se nezdá děje na úkor kulturních, společenských či sportovních aktivit.⁵⁹ Internet představuje v současnosti významný zdroj informací i zábavy, který navíc není jednosměrný, poněvadž umožňuje vzájemnou komunikaci uživatelů internetu (a tím i poskytování zpětné vazby), která může probíhat i v reálném čase. Na internetu však existuje i řada rizik, která mohou být jedním z faktorů trestné činnosti dětí a mladistvých. V prostředí internetu se předně vyskytuje množství webových stránek se závadovým obsahem, který není vhodný pro tuto věkovou kategorii. Jde především o webové stránky se sexuálním a násilným obsahem. Druhý zmíněný obsah se pak může snadno stát předmětem napodobování a tím i jedním z faktorů, které se podepíší pod některý z násilných trestných činů.

Zdánlivá anonymita tohoto prostředí taktéž svádí k páchání různých jednání, z nichž některá je možno kvalifikovat jako trestný čin. Z tohoto pohledu je možno poukázat především na porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi, dále na tzv. kyberšikanu, kyberstalking a kybergrooming.

Neexistují přesné statistiky, které by ukazovaly na to, v jaké míře se děti a mladiství dopouštějí porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi. Tato trestná činnost, která může spočívat např. v nelegální instalaci a používání programového vybavení, v obchodování s nelicencovaným software, stahování nebo sdílení hudby a filmů, popřípadě jiných autorských děl apod., se dá vzhledem k její velké rozšířenosti jen obtížně odhalovat. Policejní statistiky samozřejmě zahrnují přehled odhalených

---

⁵⁸ FEDERMAN, J. (ed.) *National Television Violence Study*. Santa Barbara, Ca: Regents of the University of California, 1998, vol. 3.

⁵⁹ VLASTNÍK, J. *Televizní násilí a zákon: vliv televizního násilí na kriminalitu dětí a mládeže a jeho zákonná úprava*. Olomouc: Votobia, 2005.

trestných činů v této oblasti, avšak lze předpokládat, že se jedná jen o zlomek skutečně páchané.

Kyberšikanu (angl. *cyberbullying*) je možné charakterizovat coby určitou formu šikany, u níž jsou pro vědomé a opakované zesměšňování, útoky na lidskou důstojnost a další formy psychického nátlaku na oběť využívány elektronická zařízení (počítače a jejich periferní zařízení, mobilní telefony včetně jejich fotoaparátů a kamer či jiná elektronická média) a sociální sítě na internetu. Útočníkem zde může být osoba, která by se jinak k šikanování neuchýlila, a naopak oběti se zde může stát i jedinec, který by za jiných okolností nebyl outsiderem. Beran ke kyberšikaně uvádí, že největší rozdíl oproti běžné šikaně spočívá v tom, že není realizována tváří v tvář.⁶⁰ Tato skutečnost ovšem nikterak nesnižuje nebezpečnost tohoto jednání. Nakolik může být šikana nebezpečná, ukazuje jeden z poměrně častých obdobných případů, který se stal v roce 2010 v USA. Spolužáci osmnáctiletého homosexuálního Američana Tylera Clementiho natočili potají jeho sex s přítelem, načež tyto záběry umístili na internet. Zde je vidělo několik tisíc lidí. Oběť se z toho zhroutila a posléze spáchala sebevraždu skokem z mostu.⁶¹

Pod pojmem „kyberstalking“ je možno rozumět sledování, slídění a pronásledování oběti či jejich blízkých ze strany pronásledovatele (tzv. stalkera), k němuž je jím využíváno moderních komunikačních prostředků.⁶² Rovněž v případě kyberstalkingu se jedná o nebezpečné jednání, které oběti či jeho blízkým ztrpčuje výrazně život. Jako příklad za všechny je možné zmínit případ pětaticetiletého Lee Davida Claywortha, učitele z kanadského Vancouveru, jenž je již dva a půl roku obětí kyberstalkingu ze strany své bývalé přítelkyně. Vedle neustálého pronásledování z její strany v kyberprostoru musí čelit od své expřítelkyně pomlouvačným a nenávisným komentářům o své osobě.⁶³ Vzhledem k zálibě dětí a mládeže v moderních technologiích existuje velká možnost, že se část jedinců této věkové kategorie ke kyberstalkingu uchýlí.

---

⁶⁰ BERAN, T., QING, L. The the relationship between cyberbullying and school bullying. *Journal of Student Wellbeing*. 2007, č. 12, s. 16.

⁶¹ Kyberšikana má další oběť: Smrt kvůli homosexuálnímu sexu! [online]. 3. října 2010. [citováno 28. prosince 2013]. Dostupné z: <<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti-zahranici/143134/kybersikana-ma-dalsi-obet-smrt-kvuli-homosexualnimu-sexu.html>>

⁶² Nebezpečné komunikační praktiky. Prezentace: Kyberstalking, stalking [online]. 3. května 2009. [citováno 28. prosince 2013]. Dostupné z: <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/140/38/lang,czech/>>

⁶³ JENÍKOVÁ, M. Kyberstalking mu zničil život: kanadský učitel je bezmocný [online]. 8. srpna 2013. [citováno 28. prosince 2013]. Dostupné z: <<http://objevit.cz/stitek/obet-kyberstalkingu>>

Termínem „kybergrooming“ (nebo též child grooming, grooming) je možno označit „... chování uživatelů internetu (predátorů, kybergroomerů), které má v oběti vyvolat falešnou důvěru a přimět ji k osobní schůzce. Výsledkem této schůzky může být sexuální zneužití oběti, fyzické násilí na oběti, zneužití oběti pro dětskou prostituci, k výrobě dětské pornografie apod.“⁶⁴ Jedná se tedy o určitý druh psychické manipulace, k níž jsou využívány internet, mobilní telefony a související technologie. Ačkoliv shora citovaná definice kybergroomingu poukazuje na to, že oběťmi tohoto jednání jsou především děti a mládež, nelze vyloučit, že se tohoto jednání budou dopouštět i jedinci z těchto věkových kategorií. Závažnost tohoto jednání je zřejmá již z výčtu jeho účelů.

1.4 Souvislosti tématu s oborem sociální pedagogiky

Téma sociálně kriminogenních faktorů ovlivňujících delikventní chování dětí a mladistvých má úzký vztah k oboru sociální pedagogiky. O tom, že tomu tak je, si lze učinit obrázek na základě výčtu některých pojetí sociální pedagogiky. Například J. Schilling chápe výchovu jakožto pomoc jedincům všech věkových kategorií, kteří se nachází v různých životních situacích, volný čas nevyjímaje.⁶⁵ Kriminální dráha každého jedince je přitom výslednicí vzájemného působení faktorů endogenní i exogenní povahy, které lze právě prostřednictvím výchovného působení ovlivňovat a eliminovat tak jejich negativní působení. Je tak zřejmé, že právě toto by mělo být jedním z hlavních úkolů sociální pedagogiky.

Podle L. Böhnische je sociálněpedagogické působení zaměřeno jednak na různé životní obtíže a problémy způsobující obtíže a problémy mladých lidí při jejich integraci do společnosti, jednak na stabilizaci a odvracení selhání.⁶⁶ Zde je také jasně patrná spojitost sociální pedagogiky a předmětné problematiky, kdy výchovné působení je možno chápat jako jeden z důležitých prostředků předcházení delikventního chování dětí a mladistvých. Uvedené je možno dovodit i z pojetí sociální pedagogiky našich autorů Krause a Poláckové, podle kterých by sociální pedagogika měla napomáhat k vytváření souladu mezi potřebami jedinců a společností, jinými slovy vyjádřeno napomáhat k optimálnímu způsobu života

---

⁶⁴ KOPECKÝ, K. *Kybergrooming: nebezpečí kyberprostoru*. Olomouc: NET-UNIVERSITY, 2010, s. 3.

⁶⁵ SCHILLING, J. *Sociálna práca: hlavné smery vývoja sociálnej pedagogiky a sociálnej práce: učebnica pre sociálne povolania*. Trnava: Slovak Academic Press, 1999.

⁶⁶ BÖHNISCH, L. *Sozialpädagogik des Kindes und Jugendalters: Eine Einführung*. 2. vydání. Weinheim: Juventa Verlag, 1993.

v příslušné době a za daných společenských podmínek.⁶⁷ Optimální způsob života rozhodně nespočívá v páchání delikvence u jakékoli věkové kategorie, děti a mladistvé nevyjímaje.

---

⁶⁷ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001.

2 PREVENCE KRIMINALITY

Stejně jako v případě jiných negativních jevů, i v případě kriminality dětí a mladistvých je lépe tomuto jevu předcházet, než posléze napravovat jím způsobené následky. Z této myšlenky vychází i prevence kriminality. V této části práce bude nejprve pojem „prevence kriminality“ vymezen a následně budou charakterizovány jednotlivé druhy prevence podle klasifikačních kritérií okruhu adresátů a obsahového zaměření.

2.1 Vymezení pojmu „prevence kriminality, její charakteristika“

Pojem „prevence“ má svůj etymologický původ v latinském výrazu *praevenire*, což znamená předejít, zabránit.⁶⁸ Již z uvedeného je možno dovodit, že prevencí se ve všeobecnosti rozumí soubor vhodných a účinných opatření k předcházení nějakého negativního či nežádoucího jevu. Prevencí kriminality je pak možno rozumět předcházení trestné činnosti⁶⁹, v uvažovaném případě předcházení trestné činnosti páchané ze strany dětí a mladistvých. Protivinský k tomuto pojmu uvádí, že „*Prevenci kriminality je třeba chápat jako soubor aktivit, vyvíjených státními, veřejnosprávními i soukromoprávními subjekty, směřující ke kontrole kriminality i ke snížení strachu z ní.*“⁷⁰

Ještě více obsažnou definici pojmu „kriminalita“ podává Zapletal, podle kterého se jedná o „... *pokus eliminovat trestnou činnost ještě před jejím započatím nebo před jejím pokračováním. Do prevence kriminality tak náležejí – v našem pojetí – veškeré aktivity směřující k předcházení páchaní trestných činů, k snižování jejich výskytu cestou zamezení páchaní nebo neutralizací příčin a podmínek vzniku trestných činů (kriminogenních faktorů). Patří sem opatření, jejichž cílem je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality, ať již prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí nebo působením na potenciální pachatele a oběti trestných činů.*“⁷¹

Zoubková k prevenci kriminality mládeže konstatuje, že „*Základem úspěchu prevence kriminality mládeže je její včasné a dlouhodobé působení. Vychází z předpokladu, že pre-*

---

⁶⁸ REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. 2., nezměn. vydání. Voznice: Leda, 2012.

⁶⁹ SUCHÝ, O., ŠVANCAR, Z. *Mládež a kriminalita*. 1. vydání. Praha: Melantrich, 1972.

⁷⁰ PROTIVINSKÝ, M. *Prevence kriminality: skripta určená studentům veřejnosprávních akademií a vyšších odborných škol a posluchačům rekvalifikačních kurzů bezpečnostně-právního studia*. 1. vydání. Praha: Armex, 1999, s. 7.

⁷¹ ZAPLETAL, J. a kol. *Prevence kriminality*. 3., přeprac. vydání. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 8.

vence kriminality mládeže je proces, který je nutné nezanedbat, neodkládat a začít s ním od nejútlejšího věku dítěte.⁷² Jako cílová skupina mohou u preventivních opatření v tomto případě být zejména hyperaktivní děti, děti selhávající ve škole, děti s poruchami chování, děti zneužívané a týrané v rodinném kruhu, děti z dysfunkčních rodin, děti ze čtvrtí s vysokou úrovní páchané kriminality, děti z chudých rodin, děti z neúplných rodin (zejména bez otce), děti z rodin, kde jsou rodiče negativním příkladem svým dětem, děti s predeliktivním chováním atp.⁷³

Programy prevence, které jsou uskutečňovány v rámci preventivních aktivit, by měly mimo jiné usilovat o to, aby docházelo ke snižování množství dětí a mladistvých, kteří jsou náchylní k opakujícím se kriminálním jednáním. Preventivní programy jsou obvykle orientovány na širokou paletu problémů dospívající populace, z nichž je možno uvést zvláště výchovné problémy ve škole, šikanování nebo zneužívání omamných a psychotropních látek. Za největší jejich přínos je však možné označit zaměření na eliminaci výskytu kriminálního chování ještě před jeho spácháním.⁷⁴ Zoubková v této souvislosti podotýká, že jakékoliv preventivní aktivity realizované ve vztahu ke kriminalitě dětí a mladistvých by přitom vždy respektovat základní práva dětí a ústavně garantované práv na soukromí jejich rodin.⁷⁵ Lze dále jen souhlasit s názorem, že „Dobrá prevence musí předcházet všem typům sociálního selhání – kriminalitě, abúzu drog, odpadávání ze škol a z učebních poměrů, předčasným těhotenstvím, nákaze HIV virem atp. Navíc – cílem primární prevence nemůže být pouhá absence sociálně patologických jevů, cílem musí být prezence sociálně příznivého chování, tj. chování, jež se neslučuje s jednáním protispolečenským.“⁷⁶

2.2 Členění prevence kriminality

Pokud bylo shora uvedeno, že prevence kriminality je souborem určitých aktivit, jejichž smyslem je předcházet kriminalitě, pak je zřejmé, že se bude jednat o množství různých aktivit, které jsou realizovány s uvedeným cílem. Tyto aktivity jsou z teoretických

---

⁷² ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002, s. 119.

⁷³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. 2., aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2003.

⁷⁴ MENDEL, R. A. *Méně slov a více pomoci: účinné a neúčinné metody při snižování kriminality mládeže*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002.

⁷⁵ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002.

⁷⁶ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. 2., aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 267.

důvodů (zejména z důvodu snazšího pochopení, co to prevence kriminality je) i z důvodů praktických (zde hlavně z důvodu její efektivnosti zaměřením vhodných aktivit na správnou skupinu osob) různě členěny. Nejčastěji používanými klasifikačními kritérii jsou obsahové zaměření prevence kriminality a okruh jejích adresátů. Jsou však používána i některá další kritéria, což je zřejmé z taxonomie prevence kriminality, jak ji uvádí Svatoš:

- Hledisko obsahového zaměření – v souladu s ním lze diferencovat mezi následujícími druhy kriminální prevence:
  - sociální prevence;
  - situační prevence;
  - viktimologická prevence.
- Hledisko okruhu adresátů – podle něj je možno rozlišovat níže uvedené druhy kriminální prevence:
  - primární prevence;
  - sekundární prevence;
  - terciární prevence.
- Hledisko strategie prevence – ve shodě s ním je rozlišována prevence kriminality přímá a nepřímá;
- Hledisko druhu preventivních opatření – zde je prevence kriminality členěna na technickou prevenci, dále prevenci organizační, personální, výchovnou apod.;
- Hledisko použitých prostředků prevence – na jeho základě je prevence kriminality dělena na právní a mimoprávní;
- Hledisko úrovně rozvíjení prevence – prevenci kriminality je možno rozvíjet na místní, regionální či celostátní úrovni;
- Hledisko časové – zde bývá hovořeno o kriminální prevenci predeliktní a postdeliktní.⁷⁷

2.3 Prevence kriminality podle okruhu adresátů

Jak bylo uvedeno výše, prevenci kriminality lze v závislosti na jejím obsahovém zaměření dělit na primární, sekundární a terciální. Za nejdůležitější druh prevence kriminality je po-

---

⁷⁷ SVATOŠ, R. *Základy kriminologie a prevence kriminality*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2009.

važována prevence primární, která je prací se sociálně „zdravými“ jedinci, kteří se nedopouštějí trestné činnosti. Bez významu však není ani prevence sekundární, která je zaměřena na jedince, kteří již balancují na hranici zákona, ani prevence terciální, která pracuje s jedinci, kteří se již dopustili kriminálních činů nebo zneužívají návykové látky.

Primární prevence

Kuchta k primární prevenci uvádí, že „... má jít na kořeny a hlubší příčiny trestné činnosti, měnit rámcové společenské podmínky, které mají dlouhodobý vliv na okupaci právní pravidel. Je to strategie, která na základě kulturní, hospodářské a sociální politiky cíleným způsobem ovlivňuje příčiny trestné činnosti a celkovou situaci ve společnosti, a vytváří nutné předpoklady a optimální podmínky k zajištění socializace občanů.“⁷⁸ Je tedy zřejmé, že v případě primární prevence jsou veškeré preventivní aktivity směřovány tak, aby působily plošně – na veškeré obyvatele země, města, lokality nebo na určité skupiny obyvatel (těmito mohou být mládež, etnické minority aj.). Primární prevenci je možno taktéž charakterizovat coby nepřímou strategii působení na kriminogenní faktory. Tento druh prevence by měl být uskutečňován rodiči, pedagogy i společností.⁷⁹ Jejimi oblastmi by měly být výchova, práce, bydlení a volný čas.⁸⁰

Nejširšího uplatnění má primární prevence v oblasti sociální prevence. Zde je smyslem primární prevence zvyšování kvality života společnosti jako celku. Tím je nepřímo ovlivňována taktéž eliminace kriminogenních faktorů. Primární prevence v oblasti sociální prevence je realizována prostřednictvím aktivit výchovného, vzdělávacího, poradenského a osvětového charakteru, jež jsou určeny pro širokou veřejnost, avšak zvláštní pozornost je u nich zaměřena na působení na děti a mládež. Další oblastí primární prevence je prevence situační. Pod tuto oblast primární prevence je možno podřadit všechna opatření, jejichž cílem je zlepšení či stabilizace bezpečnosti na území celého státu. Jde o opatření ekonomického, technického, informačního anebo organizačního rázu. Takovými opatřeními mohou být např. střežení určitého objektu a jeho okolí, vhodná architektura objektů a dalších terénních prvků, uzamykání objektů, dostatečné osvětlení ulic, parkovišť, výkladů apod. Konečně poslední oblastí primární prevence je prevence viktinnosti. Její podstatou je cíle-

---

⁷⁸ KUČHTA, J. a kol. *Kriminologie. I. část. 2.* vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 116.

⁷⁹ NETOLICKÁ, D. Kriminální kriminalita dětí a mládeže [online]. Nedatováno. [citováno 29. prosince 2013]. Dostupné z: <http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/Kriminalita_deti_a_mladeze.pdf>

⁸⁰ KUČHTA, J. a kol. *Kriminologie. I. část. 2.* vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999.

vědomé a systematické informování veřejnosti v tom směru, jakým způsobem zajistit svoji osobní bezpečnost a jak zabezpečit majetek. Velký význam v prevenci viktimnosti mají masmédia, jejichž úkolem je pravdivě a úplně informovat a působit na veřejnost, aby u ní došlo ke zvýšení právního vědomí, pocitu odpovědnosti a v neposlední řadě i ochoty participovat na prevenci. Veřejnost by měla být ze strany médií taktéž informována o způsobech zajištění osobní bezpečnosti a zabezpečení majetku.⁸¹

Sociální pedagogika má zejména v primární prevenci své nezastupitelné místo. O této skutečnosti svědčí, že v širokém pojetí sociální pedagogiky, jež si zároveň klade za cíl vymezit její jisté specifikum, je shledáván prostor pro další rozvoj tohoto oboru v primární prevenci. K zastáncům tohoto pojetí náleží např. Klíma, který zastává názor, že sociální pedagogika by měla být oborem, jenž je zaměřen na problematiku formování životního způsobu jedinců, usnadňování socializace a enkulturace, jakož i na zdroje, obsah, formy a řešení konfliktního vzájemného působení a komunikace probíhající mezi jedincem (eventuálně sociální skupinou) a společností.⁸²

Sekundární prevence

Již zmiňovaný Kuchta uvádí, že úkolem sekundární prevence je odradit pachatele konkrétních trestných činů a imunizovat jejich eventuální oběti, a to prostřednictvím změny podmínek. „Opatření jsou zaměřena na prosazení trestní politiky v určité oblasti a zahrnují poznávání kriminogenních podmínek a jejich ovlivňování. Realizuje jednotlivá opatření pro ztížení trestné činnosti, odstraňuje podmínky, které kladně ovlivňují rozhodování pachatele k TČ (poznámka autora: TČ = trestný čin).“⁸³ Úkolem sekundární prevence je tedy, zjednodušeně řečeno, strhnout“ ohroženého problémového jedince na správnou stranu. Sekundární prevence je přitom zaměřena na potencionální pachatele trestné činnosti (tito se rekrutují z řad rizikových skupin mládeže, osob zneužívajících návykové látky a na těchto látkách závislých, jakož i z osob bez přístřeší), dále na potencionální oběti trestné činnosti (zejména na děti a na osoby vyššího věku – seniory) a v neposlední řadě

---

⁸¹ ZAPLETAL, J. a kol. *Prevence kriminality*. 3., přeprac. vydání. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 25 a 26.

⁸² Srovnej KLÍMA, P. K epistemologickým a metodologickým zdrojům sociální pedagogiky. *Éthum*, 1994, č. 5, s. 3 až 11.

⁸³ KUČHTA, J. a kol. *Kriminologie. I. část*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 116.

i na tzv. kriminogenní situace (může se jednat např. o nebezpečné křižovatky, nádražní haly, ale i o místa s výskytem osob se sklony k páchání trestné činnosti).⁸⁴

Z opáření realizovaných v rámci sekundární sociální prevence je možno uvést např. zřizování a provozování poradenských a krizových zařízení, uskutečňování nejrůznějších integračních programů určených minoritám, pořádání rekvalifikačních kurzů apod. Součástí sekundární situační prevence je výkon hlídkové činnosti ze strany policie na takových místech, jakými jsou okolí škol, pěší zóny a jiná veřejnosti dostupná místa. Podstatou sekundární prevence viktimmnosti je eliminace nejrůznějších kriminogenních faktorů. Tato součást sekundární prevence je orientována na rizikové skupiny osob nebo na osoby, u nichž existuje zvýšené riziko, že by se mohly stát obětí trestné činnosti.⁸⁵

Sekundární prevence kriminality je vykonávána ze strany institucí a sociálních pracovníků, kteří dochází za rizikovou mládeží (tzv. streetworkeri či lidé v terénu), výchovných ústavů, pedagogicko-psychologických poraden, dalších protidrogových center nebo církevních charitativních organizací. V neposlední řadě by měla být sekundární prevence realizována rodiči a učiteli.⁸⁶

Terciální prevence

Terciální prevence je zaměřena na potírání recidivy. Pojem „recidiva“ vychází přitom z latinských výrazů *recidivus*, tj. zpět se vracějící či obnovený (přičemž již v latině bylo tohoto pojmu používáno vesměs o trestném činu), nebo *recidere*, čili padnout zpět.⁸⁷ Obecně lze tedy pod pojmem „recidiva“ v uvažovaných souvislostech rozumět návrat či opakování trestné činnosti u téhož pachatele. V odborné literatuře je možné se setkat s pojetím recidivy právním, kriminologickým a penologickým. Každé z těchto pojetí pojímá recidivu poněkud odlišným způsobem. Pro účely vymezení terciální prevence je nejvhodnější pojetí recidivy kriminologické. Zde je totiž kriminální recidiva chápána jako opakování trestného činu, aniž by byla nezbytná existence pravomocného rozsudku, jako je tomu v případě právního pojetí recidivy. Jde tak o jakékoliv opakování delikventní činnos-

---

⁸⁴ SVATOŠ, R. *Základy kriminologie a prevence kriminality*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2009.

⁸⁵ BRUNA, E. *Vybrané kapitoly z kriminologie*. 1. vydání. Praha; Karlovy Vary: Vysoká škola Karlovy Vary, 2011.

⁸⁶ NETOLICKÁ, D. Kriminalita dětí a mládeže [online]. Nedatováno. [citováno 29. prosince 2013]. Dostupné z: <http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/Kriminalita_deti_a_mladeze.pdf>

⁸⁷ REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. 2., nezměn. vydání. Voznice: Leda, 2012.

ti. Za recidivu je zde považován i takový čin, jemuž předcházela jiná trestná činnost (např. z důvodu nedostatku věku či nepřičetnosti).⁸⁸ Kriminologické pojetí recidivy je tedy v porovnání s pojetím právním výrazně širší, přičemž za ni považuje opakované spáchání deliktu bez ohledu na to, zda byl pachatel za předchozí delikty odsouzen, trestán či stíhán. Terciální prevence tak předpokládá dřívější spáchání trestného činu, přičemž jejím smyslem je zabránění spáchání trestného činu dalšího.⁸⁹ O terciální prevenci je možno dále uvést, že se jedná o strategii přímou.

Rovněž v rámci terciální prevence lze vydělit prevenci sociální, prevenci situační a prevenci viktimnosti. Podstatou sociální prevence je propojení aktivit motivovaných osob a sociálních a poradenských opatření. Díky tomu u motivovaných osob dochází ke snazší resocializaci. V rámci situační prevence jsou preventivní aktivity zaměřeny na problémové lokality, v nichž se výrazně častěji vyskytuje určitý druh kriminality. Prevence viktimnosti spočívá v informovanosti a výcvik jedinců, jehož cílem je zabránit jejich opakované viktimizaci.⁹⁰ Terciální prevence je realizována resocializačním působením na odsouzené vykonávající trest odnětí svobody, ukládáním ochranných a jiných opatření, jakož i prováděním postpenitenciární péče.⁹¹ Z institucí, které se především zabývají terciální prevencí, je možné uvést hlavně vězení a výchovné ústavy, psychiatrické léčebny, zařízení pro výkon zabezpečovací detence, protialkoholní léčebny či nízkoprahová centra pro osoby zneužívající návykové látky (např. kontaktní centra, Drop-In apod.). Velká část z jedinců, kteří potřebují využít některé z těchto zařízení, vyžadují posléze po zbytek života dohled.⁹²

2.4 Prevence kriminality podle jejího obsahového zaměření

Podle obsahového zaměření je možno prevenci kriminality členit na prevenci sociální, prevenci situační a prevenci viktimologickou (nebo též prevenci viktimnosti).

---

⁸⁸ ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011.

⁸⁹ KUČHTA, J. a kol. *Kriminologie. I. část. 2.* vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999.

⁹⁰ ZAPLETAL, J. a kol. *Prevence kriminality. 3.*, přeprac. vydání. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky v Praze, 2008.

⁹¹ KUČHTA, J. a kol. *Kriminologie. I. část. 2.* vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999.

⁹² NETOLICKÁ, D. Kriminalita dětí a mládeže [online]. Nedatováno. [citováno 29. prosince 2013]. Dostupné z: <http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/Kriminalita_deti_a_mladeze.pdf>

Sociální prevence

V centru pozornosti sociální prevence stojí sociální faktory kriminality. Preventivní opatření realizovaná v rámci sociální prevence náleží do sociální politiky, jejíž je sociální prevence součástí. Jejich smyslem je humanizovat život a prostředí, v němž jedinec žije. Opatření prevence jsou zde tedy zaměřena na rodinu, školství, zdravotnictví, zaměstnanost, volný čas a další. V rámci sociální prevence je ovlivňován proces socializace a sociální integrace. Kategorie sociální prevence zahrnuje všechny aktivity, které jsou cíleny na změnu nepříznivých podmínek, jež náleží ke stěžejním příčinám páchaní kriminality. Jistou nevýhodou sociální prevence je to, že její efektivitu je možné statisticky a ekonomicky měřit jen velmi obtížně. Vzhledem k této skutečnosti jsou výsledky preventivního působení posuzovány toliko na základě odhadů.⁹³

Situační prevence

Do kategorie situační prevence je možno zařadit veškerá preventivní opatření, jimiž je na jedné straně snižována možnost páchaní kriminality, na straně druhé pak zvyšována pravděpodobnost odhalení jejího pachatele. V případě situační prevence je tak kladen důraz na její „aktuální“ působení, jež je zaměřeno na eliminaci příležitostí k páchaní delikvence společně s globálním omezováním kriminogenních situací, a zároveň se v ní projevují snahy o zvyšování resistance obyvatelstva ve vztahu ke kriminalitě, jakož i o zvýšení rizika dopadení a odhalení potenciálního pachatele trestné činnosti. Zde je však nezbytnou podmínkou, aby si potenciální pachatel zvýšené riziko svého dopadení uvědomoval, neboť v opačném případě jsou preventivní opatření činěná v tomto směru neúčinná. O opatřeních situační prevence je možno dále uvést, že jsou svým charakterem převážně technická, organizační a administrativní. Je možno sem zařadit taková opatření, jakými jsou např. zvýšení viditelnosti určitého relevantního prostředí, zdokonalení hlídkové a pořádkové služby prováděné policií, nejrůznější propagační a osvětové kampaně aj. Pro opatření realizovaná v rámci situační prevence je charakteristické, že jsou obvykle rychleji realizovatelná, přičemž lze jejich účinnost v porovnání s prevencí sociální měřit snadněji. K výhodám opatření situační prevence patří také to, že kladou relativně nízké nároky na personální a mate-

---

⁹³ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004.

riální zabezpečení. Jejich slabinou naproti tomu je, že povětšinou mají jen krátkodobou účinnost.⁹⁴

Viktimologická prevence

Viktimologická prevence je zaměřena na oběti trestné činnosti. Objektem působení viktimologické prevence jsou tedy skutečné či potenciální oběti kriminality. Je zaměřena na poradenskou a osvětovou činnost. Viktimologická prevence se vedle již uvedeného zabývá rovněž přípravou mládeže k osvojování si a následnému uplatňování preventivních opatření, jejichž prostřednictvím je snižováno riziko vlastního ohrožení trestnou činností. Obsahem této přípravy je např. předcházení viktimizaci, způsob doporučeného chování v průběhu činu atp. V případě preventivní činnosti v oblasti viktimnosti se nemusí jednat jen o aktivity informativního rázu. Viktimologická prevence je u mládeže nezdědka výrazně adresná. Je uskutečňována jednak ve formě poradenství (ať již individuálního či skupinového), jednak ve formě nácviku reakcí v případech ohrožení. Poměrně často se totiž stává, že děti mohou vlastní ohrožení pasivně podněcovat nebo dokonce aktivně vyprovokovat, a to svým neopatrným chováním.⁹⁵

---

⁹⁴ VEČERKA, K. a kol. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996.

⁹⁵ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002.

3 VÝVOJ TRESTNÉ ČINNOSTI DĚTÍ A MLADISTVÝCH

V období před rokem 1989 byla v tehdejším Československu kriminalita dětí a mládeže na velmi nízké úrovni. Od roku 1990 kriminalita těchto věkových kategorií poměrně výrazně vzrostla. Statistické údaje z tohoto období, jež se týkají počtu trestně stíhaných ve skupině dětí do patnácti let a mladistvých, poukazují na skutečnost, že u pachatelů-děti došlo v období let 1990 až 1997 k nárůstu trestné činnosti o 129 %, v případě mladistvých pachatelů nárůst trestné činnosti kulminoval v roce 1994, načež u nich posléze docházelo k pozvolnému snižování spáchaných trestných činů.⁹⁶

Kriminalita dětí a mládeže u nás se po roce 1990 vyznačovala určitými tendencemi. V prvé řadě je zapotřebí uvést, že vývoj trestné činnosti dětí a mladistvých byl v 90. letech 20. století poznamenán poměrně zásadními kvalitativními i kvantitativními změnami. Oproti předchozímu období došlo ke zvýšení počtu trestních řízení vedených proti dětem a mladistvým zhruba trojnásobně. Zvýšilo se i množství mladistvých pachatelů-recidivistů. Pokud v 80. letech minulého století činil jejich podíl na všech stíhaných mladistvých cca 20 %, v následující dekádě to bylo již více než 30 %.⁹⁷

V průběhu 90. let minulého století postupně narůstalo množství trestných činů spáchaných dětmi do patnácti let. Až do roku 1999 (s výjimkou v roce 1998) kriminalita u této věkové kategorie stoupala. V roce 1999 policejní statistiky vykazovaly celkem 12 464 trestných činů, jejichž pachatelem byly děti ve věku do patnácti let. Během téhož období počet trestných činů, kterých pachateli byli mladiství, meziročně klesal o asi 2000 činů. V roce 1999 vykazovala policejní statistika 14 920 trestných činů, jichž se dopustili mladiství. Podíl dětí, které se dopustily 12 086 trestných činů, a mladistvých, kteří se stali pachateli 19 139 trestných činů, byl nejvyšší v roce 1996.⁹⁸

Na základě analýzy dostupných údajů o kriminalitě mládeže v průběhu 90. let minulého století je možné dospět k některým závěrům:⁹⁹

---

⁹⁶ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2004.

⁹⁷ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002.

⁹⁸ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2004.

⁹⁹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. 2., aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2003.

- zejména v rámci věkové skupiny pachatelů ve věku do patnácti let šlo o jednu z nejdynamičtěji se rozvíjejících oblastí kriminality u nás;
- nejvyšší hodnoty byly u kriminality mládeže zjištěny v roce 1996, což se týkalo jak absolutních a relativních počtů pachatelů trestných činů ve věku do osmnácti let, tak i indexu kriminality¹⁰⁰;
- od roku 1997 docházelo u všech ukazatelů k poklesu kriminality mládeže, avšak tempo tohoto poklesu je oproti tempu jejího nárůstu v průběhu první poloviny devadesátých let pomalejší;
- pokud v kategorii mladistvých došlo ke skutečnému poklesu počtu pachatelů, pak v kategorii dětí do patnácti let nedošlo v tomto ohledu v podstatě k jakékoliv změně;
- většina trestné činnosti páchané mládeží připadala na majetkovou kriminalitu;
- takřka na stejné úrovni zůstal počet nedospělých pachatelů násilných a mravnostních trestných činů;
- nejvyšší výskyt kriminality mládeže byl zaznamenán v Severočeském kraji a na severovýchodní Moravě.

Dalším milníkem ve vývoji kriminality u nás (a tedy i kriminality mládeže) byl rok 2002, kdy byla v souvislosti s rozsáhlou novelizací trestního práva u nás provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, zvýšena hranice výše škody pro účely trestního řízení, a sice ze stávajících 2.000,- Kč na 5.000,- Kč. Uvedená skutečnost ve svém důsledku vedla k tomu, že od 1. ledna 2002 bylo množství jednání, která byla doposud kvalifikována (s ohledem na výši způsobené škody) jakožto trestný čin, nově kvalifikována jakožto přešpek. Jinými slovy vyjádřeno, od roku 2002 se ve statistice kriminality neobjevují jednání, kdy pachatel způsobil svým činem škodu v rozpětí od 2.000,- do 4.999,- Kč.

---

¹⁰⁰ Index kriminality (nebo též „koeficient kriminality“) „... bývá užíván pro kvantitativní vyjádření intenzity kriminality - zamoření určitého území kriminalitou a představuje počet evidovaných trestných činů na 100 000 nebo 10 000 obyvatel trvale žijících na hodnoceném území (může být užito i jiné menší měřítko – např. na 1 000 obyvatel, na počet obyvatel žijících v určitém územním celku – na sídlišti, v určitém městském obvodu, při zjišťování intenzity kriminality v různých sociálních skupinách).“ MAREŠOVÁ, A. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 8. V uvažovaném případě lze pod pojmem „index kriminality“ rozumět podíl pachatelů ve věku do osmnácti let na deset tisíc dětí a mladistvých.

Přes rozebíranou skutečnost se ovšem i po roce 2002 pachatelé ve věku do osmnácti let dopouštějí zejména majetkové trestné činnosti, především pak krádeží (ať již prostých, tak i vloupáním). Za negativní rys první dekády tohoto století je možno u trestné činnosti páchané nedospělými pachateli považovat vzrůstající počet nejzávažnějších násilných trestných činů, kam spadají vraždy, loupeže či únosy. U vražd byla nejhorší bilance zaznamenána v roce 2004, kdy se tohoto trestného činu dopustili čtyři děti a třináct mladistvých. Ani v následujícím roce nebyla situace nijak výrazně lepší, poněvadž tehdy vraždilo šest dětí a čtyři mladiství. V následujících letech již měla tato trestná činnost klesající tendenci, přičemž v roce 2010 se trestného činu vraždy dopustilo jedno dítě a čtyři mladiství.

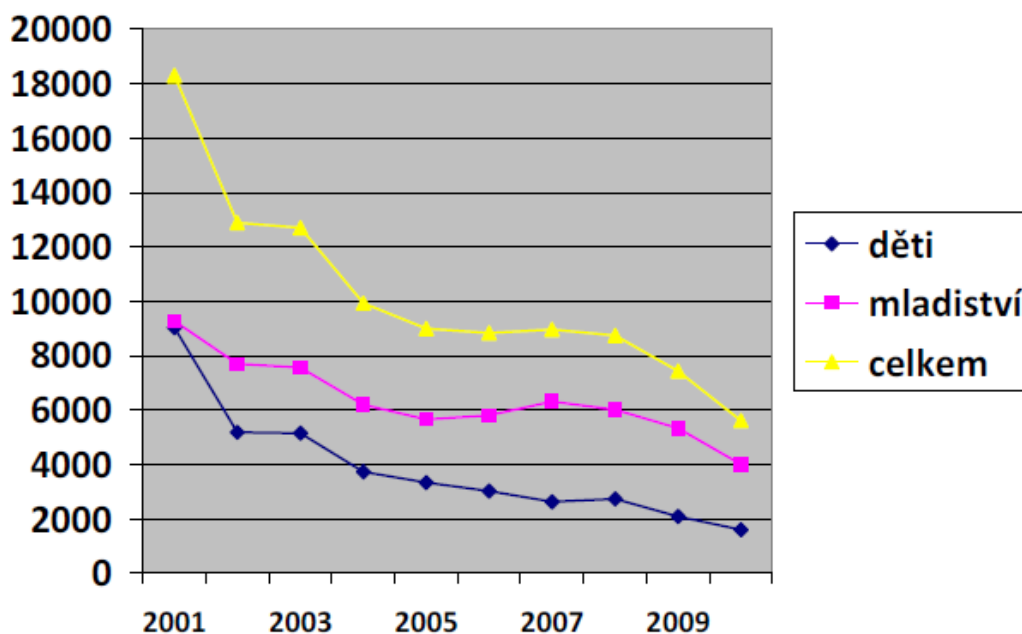
Počínaje rokem 2004 se do policejních statistik týkajících se trestné činnosti dětí a mladistvých promítla účinnost zákona o soudnictví ve věcech mládeže, jímž byla do našeho právního řádu zavedena zásada relativní trestní odpovědnosti. Jaké byly praktické dopady tohoto kroku na statistické údaje o kriminalitě mládeže, to lze demonstrovat na komparaci údajů o celkové kriminalitě nedospělých pachatelů za roky 2003 a 2004. Zatímco v roce 2003 bylo v policejních statistikách zaznamenáno spáchání trestného činu 5 148 dětmi a 7 558 mladistvými, v roce následujícím byly tyto údaje poměrně výrazně nižší, neboť podle policejních statistik spáchalo v roce 2004 trestný čin 3 734 dětí a 6 197 mladistvých.¹⁰¹

Naznačený trend poklesu trestné činnosti nedospělých pachatelů pokračoval i v dalších letech. V roce 2005 se trestného činu dopustilo 3 341 dítě a 5 654 mladistvých, v roce 2006 to bylo 3 027 dětí a 5 808 mladistvých. Trend snižování počtu nedospělých pachatelů trestných činů je možno v každém případě hodnotit pozitivně. Na druhé straně je však zapotřebí v rámci objektivitě doplnit, že v těchto letech se projevoval obecný trend poklesu výskytu kriminality, což však na tomto hodnocení nemůže nic změnit.

Vývoj kriminality dětí a mládeže v dalších letech je patrný z grafu 1, ve kterém jsou znázorněny počty stíhaných pachatelů trestných činů ve věku do osmnácti let v letech 2001 až 2010.

---

¹⁰¹ Statistické přehledy kriminality [online]. © 2010. [citováno 12. ledna 2014]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/clanek/archiv-statistiky-statisticke-prehledy-kriminality.aspx>>

Graf 1 Vývoj kriminality mládeže v letech 2001 až 2010

Zdroj: www.policie.cz

V posledních několika letech je ze statistických údajů zřejmé, že mládež se dopouští především mravnostní a majetkové trestné činnosti, dále násilných trestných činů a konečně tzv. sprejerství a výtržnictví. Obdobná byla skladba trestné činnosti i v následujícím období, tj. v období po roce 2010. Ke sprejerství je možno uvést, že nedospělí pachatelé se na této trestné činnosti podíleli vůbec největším dílem ze všech trestných činů. Z takzvané obecné kriminality stojí za zmínku ještě nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů, kde je podíl zastoupení nedospělých pachatelů taktéž poměrně výrazný. V minimální míře se děti a mladiství i v tomto období dopouštěli hospodářské činnosti. Za zaznamenání v této kategorii trestné činnosti stojí pouze trestný čin neoprávněné držení platební karty.¹⁰²

¹⁰² Statistické přehledy kriminality [online]. © 2010. [citováno 12. ledna 2014]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/clanek/archiv-statistiky-statisticke-prehledy-kriminality.aspx>>, Celková kriminalita za období od 01.01.2011 do 31.12.2011 [online]. © 2010. [citováno 24. ledna 2014]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/soubor/12-celkova-kriminalita-za-obdobi-od-01-01-2011-do-31-12-2011.aspx>>, Celková kriminalita za období od 01.01.2012 do 31.12.2012 [online]. © 2010. [citováno 24. ledna 2014]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/soubor/12-celkova-kriminalita-za-obdobi-od-01-01-2012-do-31-12-2012.aspx>>.

Rok 2013 je možno označit z hlediska kriminality dětí a mladistvých za přelomový, poněvadž poklesl jak počet pachatelů z této věkové kategorie, tak i jejich podíl mezi pachateli řady trestných činů. Uvedená skutečnost bude zřejmá z níže uvedených údajů. Neplatí to ovšem o nejzávažnějším zločinu, kterým je vražda. V roce 2013 bylo totiž vedeno trestní řízení pro tento trestný čin proti celkem 11 nedospělým pachatelům (z tohoto počtu byly 3 děti a 8 mladistvých), což byl v porovnání s rokem 2012 nárůst téměř trojnásobný (v roce 2012 čtyři nedospělí pachatelé tohoto zločinu). Naproti tomu u trestného činu loupeže byla v roce 2013 situace výrazně lepší, a to jak v absolutních, tak i v relativních počtech. Jestliže v roce 2012 se loupeže dopustilo 390 nedospělých pachatelů, potom v roce následujícím to bylo 314 pachatelů této věkové kategorie. Tito se tak na celkovém počtu pachatelů, jichž bylo v roce 2013 1 939, podíleli 16,19 %, což je v meziročním srovnání pokles o přibližně čtyři procentní body. Rovněž u úmyslného ublížení na zdraví byly absolutní i relativní počty nedospělých pachatelů v meziročním srovnání nižší. Pokud v roce 2012 bylo nedospělých pachatelů tohoto skutku 408, pak v roce následujícím to bylo jen 310, z čehož je zřejmé, že meziročně jejich počet poklesl zhruba o jednu čtvrtinu. U tohoto skutku došlo přitom k meziročnímu poklesu podílu pachatelů, kteří v době spáchání nedovršili osmnáctý rok věku, o téměř dva procentní body (z 8,74 % na 6,85 %). Za potěšující je možno označit i zjištění, že v absolutních i relativních počtech poklesl i počet dětí a mladistvých, kteří spáchali veškeré násilné trestné činy. Nedospělí pachatelé se totiž na celkovém počtu 13 133 pachatelích násilné trestné činnosti podíleli 6,61 %, což představuje meziroční pokles o více jak 1,5 procentního bodu (v roce 2012 tento podíl činil 8,27 %, v následujícím roce pak 6,61 %). V roce 2013 se totiž některého z násilných trestných činů dopustilo celkem 868 nedospělých pachatelů, přičemž z tohoto počtu bylo 277 dětí a 591 mladistvých.¹⁰³

U mravnostní kriminality je možno v roce 2013 konstatovat v podstatě setrvalý stav. V uvedeném roce totiž policie vedla trestní řízení proti celkem 1 335 pachatelům mravnostní kriminality. Z tohoto počtu bylo 291 nedospělých pachatelů, což bylo meziročně o 8 více (v předchozím roce jich bylo 283). V relativním vyjádření naopak podíl nedospělých

---

¹⁰³ Celková kriminalita za období od 01.01.2013 do 31.12.2013 [online]. © 2010. [citováno 24. ledna 2014]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/soubor/12-celkova-kriminalita-za-obdobi-od-01-01-2013-do-31-12-2013.aspx>>

pachatelů na celkovém počtu pachatelů mravnostní kriminality mírně poklesl, a to z 22,13 % v roce 2012 na 21,79 % v roce následujícím. V této kategorii kriminality poměrně jednoznačně u mladistvých a dětí dominují pohlavní zneužívání a znásilnění.¹⁰⁴

Rovněž v případě krádeží, která se podílí na majetkové kriminalitě páchané dětmi a mladistvými nejvíce, došlo v roce 2013 k meziročnímu poklesu v absolutních i relativních vyjádřeních. Z policejních statistik vyplývá, že v roce 2013 se krádeží vloupáním dopustilo celkem 10 197 pachatelů, na kterých se podílelo 855 nedospělých pachatelů (238 dětí a 617 mladistvých). Počet nedospělých pachatelů se tak u tohoto trestného činu meziročně snížil o téměř dvě stovky pachatelů (v roce 2012 jich bylo 1 046). Jejich podíl se rovněž meziročně snížil z 10,88 % v roce 2012 na 8,38 % v roce 2013. Obdobně tomu bylo i u krádeží prostých. V roce 2013 bylo pro tento skutek vedeno trestní řízení proti celkem 20 642 pachatelům, k nimž náleželo i 923 pachatelů ve věku do osmnácti let. V roce 2012 jich bylo 1 094, což představuje pokles o 171 nedospělých pachatelů. Rovněž v relativním vyjádření byl zaznamenán meziroční pokles, a sice z 5,31 % v roce 2012 na 4,47 % v roce 2013.¹⁰⁵

Z dalších trestných činů stojí i v roce 2013 za zmínku tzv. sprejerství a nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů. U sprejerství došlo k mírnému meziročnímu poklesu počtu nedospělých pachatelů ze 156 (rok 2012) na 152 (rok 2013). Vzhledem k tomu, že v roce 2013 se tento počet pachatelů ve věku do osmnácti let podílel na celkových 602 pachatelích, což představuje podíl 25,25 %. V porovnání s předchozím rokem je to pokles o cca 4,5 procentního bodu (v roce 2012 tato hodnota činila 29,71 %). U trestného činu nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů naproti tomu došlo v roce 2013 k absolutnímu i relativnímu nárůstu počtu nedospělých pachatelů. V tomto roce bylo vedeno pro zmíněný trestný čin trestní řízení proti celkem 2 694 pachatelům, k nimž náleželo i 172 ve věku do osmnácti let (48 dětí a 124 mladistvých). Podíl nedospělců na všech pachatelích tak v tomto případě činil 6,38 %, což představuje meziroční nárůst o přibližně půl

---

¹⁰⁴ Celková kriminalita za období od 01.01.2013 do 31.12.2013 [online]. © 2010. [citováno 24. ledna 2014]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/soubor/12-celkova-kriminalita-za-obdobi-od-01-01-2013-do-31-12-2013.aspx>>

¹⁰⁵ Celková kriminalita za období od 01.01.2013 do 31.12.2013 [online]. © 2010. [citováno 24. ledna 2014]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/soubor/12-celkova-kriminalita-za-obdobi-od-01-01-2013-do-31-12-2013.aspx>>

procentního bodu. Počet nedospělých pachatelů tohoto trestného činu v roce 2013 vzrostl meziročně o 40.¹⁰⁶

K poklesu absolutních i relativních hodnot v počtu nedospělých pachatelů došlo i v případě nejfrekventovanějšího hospodářského trestného činu v rámci této věkové kategorie, kterým je neoprávněné držení platební karty. Z celkového počtu 1 401 pachatelů bylo v roce 2013 celkem 68 ve věku do osmnácti let (18 dětí a 50 mladistvých). Jejich podíl tak byl 4,85 %. V předcházejícím roce to bylo 6,74 %, z čehož je zřejmé, že v roce 2013 došlo u tohoto ukazatele k meziročnímu poklesu o téměř dva procentní body. V absolutních počtech pokles počtu nedospělých pachatelů dosáhl hodnoty - 13.¹⁰⁷

---

¹⁰⁶ Celková kriminalita za období od 01.01.2013 do 31.12.2013 [online]. © 2010. [citováno 24. ledna 2014]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/soubor/12-celkova-kriminalita-za-obdobi-od-01-01-2013-do-31-12-2013.aspx>>

¹⁰⁷ Celková kriminalita za období od 01.01.2013 do 31.12.2013 [online]. © 2010. [citováno 24. ledna 2014]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/soubor/12-celkova-kriminalita-za-obdobi-od-01-01-2013-do-31-12-2013.aspx>>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PRAKTICKÁ ČÁST

V této části práce budou rozebrány výsledky kvantitativně orientovaného výzkumného šetření, které bylo zaměřeno na jeden z aspektů problematiky řešené v této práci, kterou jsou sociálně kriminogenní faktory mající vliv na delikventní chování dětí a mladistvých, respektive na vliv rodiny a jejího prostředí na případnou delikvenci formujících se jedinců. Toto výzkumné šetření bylo omezeno na toto prostředí s ohledem na jeho předpokládaný rozsah, který de facto neumožňoval se zaměřit na veškeré hlavní sociálně kriminogenní faktory. Cílem tohoto výzkumného šetření přitom bylo zjistit, v jaké míře se právě rodinné prostředí podílí na tom, zda se z respondenta stane osoba náchylná k páčání trestné činnosti či nikoliv.

4.1 Metodika výzkumného šetření

Použité metody

Níže charakterizované metody je možno rozdělit do tří skupin – jednak se jedná o metodu sběru dat, jednak o metody jejich zpracování a konečně i o metody, jejichž prostřednictvím byla získaná data interpretována a kterou byly testovány a verifikovány stanovené hypotézy.

Pro sběr dat byla využita **metoda dotazování**, respektive její nástroj, jímž je **dotazník**. Podstatou metody dotazování je, jak ostatně napovídá její samotný název, v pokládání otázek respondentům, přičemž je tak činěno v písemné formě. Potom dotazník je „... *formulář určený respondentovi a obsahující otázky a varianty odpovědí*.“¹⁰⁸ Jak uvádí Punch, dotazník je určen výzkumnými otázkami.¹⁰⁹ Pro sběr dat byla tato technika zvolena z toho důvodu, neboť se jedná o techniku velmi efektivní, která umožňuje při relativně nízkých nákladech poměrně snadno a v krátkém čase získat informace od velkého počtu jedinců – respondentů.¹¹⁰

Pro sběr dat byl využit vlastní, pro potřeby této práce vytvořený dotazník, který zahrnuje 15 otázek. Z velké části se jedná o otázky uzavřené, na které bylo možno odpovědět pouze

---

¹⁰⁸ JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 210.

¹⁰⁹ PUNCH, K. F. *Základy kvantitativního šetření*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008.

¹¹⁰ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vydání. Praha: Karolinum, 2002.

za využití škály nabízených odpovědí. Jedna otázka byla otevřená, z čehož plyne, že na ni mohli respondenti odpovídat dle své libovůle. Na konečnou formulaci dotazníku měla vliv pilotáž provedená v termínu od 5. do 10. října 2013. Během ní byla původní verze dotazníku předložena deseti osobám k vyplnění. Díky tomuto kroku se podařilo odhalit některé nedostatky původního dotazníku, jež byly v jeho finální verzi odstraněny. Příslušné změny ve formulaci dotazníku jsou zmíněny v rámci prezentace výsledků výzkumného šetření. Sběr dat prostřednictvím upraveného dotazníku byl proveden od 1. do 15. listopadu 2013.

Při vyhodnocování získaných dat byla využita tzv. **čárkovací metoda**, kdy byly u každé otázky za využití čárkování zjištěny absolutní četnosti jednotlivých možných odpovědí, aby bylo možno následně stanovit jejich četnosti procentuální.

Při interpretaci získaných dat pak byly následně využity **metoda analýzy**, **metoda syntézy** a konečně i **metoda komparace**. Metodu analýzy je možno charakterizovat coby dekompozičně rozkladovou metodu, jejímž základem je myšlenkový postup, při němž je příslušný celek dekomponován na jeho jednotlivé části (respektive prvky). Cílem analýzy přitom je vysvětlit daný problém prostřednictvím detailního prozkoumání jeho složek. Metoda syntézy je v podstatě v porovnání s analýzou opačným postupem. Její podstatu tvoří myšlenkový postup, při němž jsou na podkladě výchozích zjištění, která mívají podobu pojmů a tezí, formulovány závěry. Při syntéze je tak postupováno od části k celku. Metoda komparace (nebo též srovnávání) je založena na takových myšlenkových operacích, kdy jsou zkoumány podrobnosti a rozdíly mezi zkoumanými jevy.¹¹¹

Pro účely testování a verifikování stanovených hypotéz byl využit **test dobré shody chí-kvadrát**. Test dobré shody chí-kvadrát náleží k testům statistické významnosti, u kterých se nulová hypotéza týká určitého parametru rozdělení náhodné veličiny. U těchto testů je ověřováno, zda se četnosti získané měřením ve zkoumané realitě odlišují od teoretických četností, jež odpovídají dané nulové hypotéze. Test dobré shody chí-kvadrát začíná formulací nulové a alternativní hypotézy. O jejich přijetí či odmítnutí bývá rozhodováno na základě testování nulové hypotézy, k čemuž je využíváno vypočítané tzv. testové kritérium. Vypočítaná hodnota testového kritéria se následně porovnává s tzv. kritickou hodnotou. K odmítnutí nulové hypotézy je zapotřebí, aby byla vypočítaná hodnota testového kritéria

---

¹¹¹ OCHRANA, F. *Metodologie vědy: úvod do problému*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010.

větší (anebo alespoň stejně velká), jako hodnota kritická. V takovém případě platí, že zjištěné výsledky nelze připsat na vrub náhody. Naproti tomu při přijetí nulové hypotézy lze konstatovat, že zjištěné výsledky mohou být zapříčiněny působením náhody.¹¹²

Stanovené hypotézy

Na základě studia literatury použité v teoretické části práce a zároveň na základě autorových empirických zkušeností z práce u policie byly stanoveny celkem čtyři hypotézy, které byly posléze verifikovány. Tyto hypotézy měly následující znění:

Hypotéza 1: Děti a mladiství žijící v neúplné rodině mají vyšší sklony k delikventnímu jednání než děti a mladiství žijící s oběma rodiči.

Hypotéza 2: Děti a mladiství žijící s rodiči, kteří byli opakovaně ve výkonu trestu, mají vyšší sklony k delikventnímu chování, než děti žijící s netrestanými rodiči.

Hypotéza 3: Děti a mladiství žijící s rodiči, kteří jsou závislí na alkoholu či drogách, mají vyšší sklony k delikventnímu chování v porovnání s dětmi a mladistvými žijícími s rodiči, kteří na těchto látkách závislí nejsou.

Hypotéza 4: Děti a mladiství žijící s nezaměstnanými rodiči mají vyšší sklony k delikventnímu chování v porovnání s dětmi a mladistvými, kteří žijí s rodiči, kteří zaměstnaní mají.

Jak je možno vyvodit ze znění shora uvedených hypotéz, všechny jsou zaměřeny na jedno z prostředí obklopující potenciálního delikventa – na prostředí rodiny. Jejich společným rysem je přitom předpoklad, že za delikventním chováním nedospělého jedince může často stát nefunkční rodina. Nefunkčnost rodiny je v těchto hypotézách zastoupena čtyřmi různými charakteristikami, které se poměrně běžně vyskytují – neúplností rodiny, potrestání rodičů či některého z nich soudem a následný výkon trestu odnětí svobody, závislost rodičů na alkoholu nebo omamných či psychotropních látkách a nezaměstnanost rodičů. Zejména druhou a třetí uvedenou charakteristiku je možno považovat ve vztahu k delikvenci potomků takto narušených rodičů za mimořádně rizikovou a lze tak předpokládat, že hypotézy, které jsou na nich postaveny, budou verifikovány kladně.

---

¹¹² CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 71 až 73.

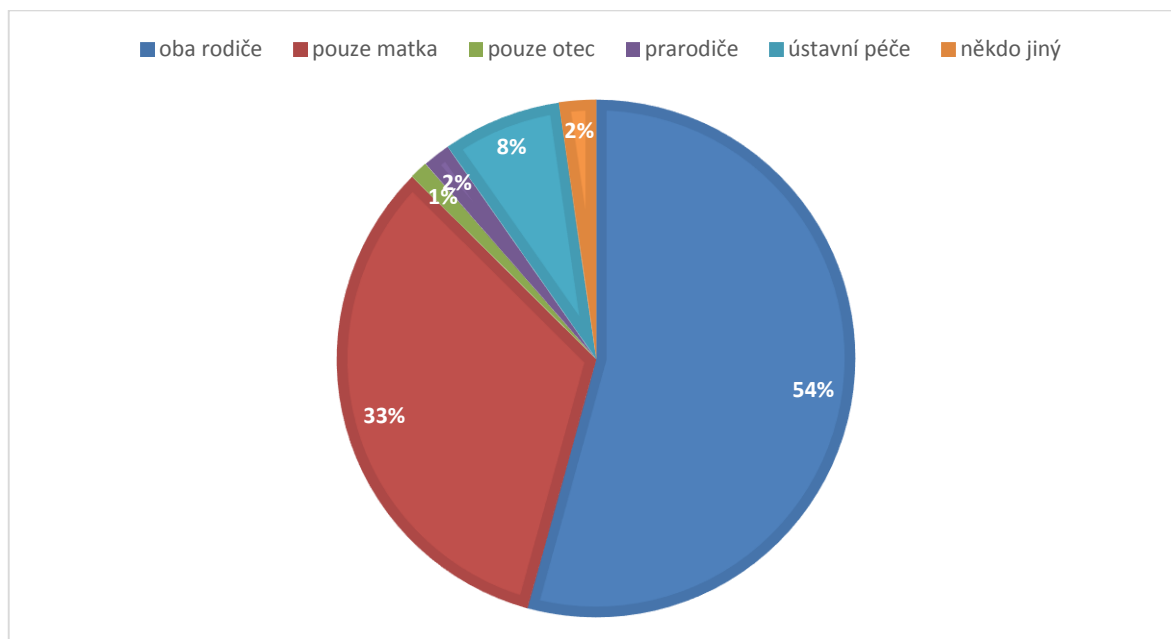
Výběrový soubor respondentů

Jak bylo uvedeno výše, sběr příslušných dat byl proveden prostřednictvím dotazníku. Tento byl distribuován v počtu 200 kusů do dvou škol v okrese Žďár nad Sázavou – na Střední školu technickou Žďár nad Sázavou, Strojírenská 675/6 a na Střední odbornou školu Nové Město na Moravě, Bělisko 295. Z uvedeného počtu distribuovaných dotazníků se jich vrátilo 178, z čehož vyplývá, že jejich návratnost byla 89 %, což je možno označit za velmi slušný výsledek. Všechny z vrácených dotazníků byly vhodné k dalšímu zpracování. Výběrový soubor tak byl tvořen 178 respondenty. K respondentům bylo zjišťováno zejména jejich pohlaví. Zatímco na Střední škole technické Žďár nad Sázavou byl výběrový soubor tvořen výlučně chlapci, což odpovídá i zaměření školy, na Střední odborné škole Nové Město na Moravě byla ve výběrovém souboru zastoupena obě pohlaví. Ze 178 respondentů byla převážná část chlapců. Těchto bylo 146, což představuje 82,02 %, dívek pak bylo 32, což v relativním vyjádření činí 17,98 %. Jednalo se vždy o respondenty ve věku od patnácti do sedmnácti let, jinými slovy vyjádřeno, o respondenty mladistvé. V jejich případě nebylo tedy z důvodu dosažení částečné zletilosti potřeba souhlasu rodičů s jejich zařazením do výběrového souboru respondentů, jako by tomu bylo u eventuálních respondentů ve věku do patnácti let.

4.2 Prezentace výsledků výzkumného šetření a jeho diskuse

Otázka č. 2: Charakteristiky rodin respondentů

První charakteristikou rodiny, která byla v rámci výzkumného šetření zjišťována, byla (ne)úplnost rodiny. Jednalo se o otázku uzavřenou znění „V jaké rodině žiješ?“, kde měli respondenti na výběr z následujících variant odpovědí: „žiji s oběma rodiči“, „žiji jen s matkou“, „žiji jen s otcem“, „žiji s prarodiči“, „jsem v ústavní péči“ a „žiji s někým jiným“. Četnosti jednotlivých odpovědí jsou patrné z grafu 2.

Graf 2 Charakteristika rodin respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování

Při pohledu na graf je evidentní, že nejvíce respondentů žije v úplné rodině, čili s oběma rodiči. Takových respondentů bylo celkem 98, což představovalo 55,06 % ze všech. K tomuto údaji je možno uvést, že koresponduje s neradostným trendem u nás, že se rozvádí každé druhé manželství. Druhou nejpočetnější skupinou byli respondenti, kteří aktuálně žijí jen s matkou. V této skupině bylo 58 dotazovaných, což představuje téměř jednu třetinu výběrového souboru (přesně 32,58 %). S druhým z rodičů, tj. s otcem, žijí v současnosti pouze dva respondenti (1,12 %). Jen o jednoho respondenta více žije s prarodiči. Takoví respondenti tedy byli tři, což v relativních počtech představuje 1,69 %. Poměrně velké měli ve výběrovém souboru respondenti, kteří se aktuálně nachází v ústavní péči, přičemž jich bylo 13 (7,30 %). S někým jiným, než bylo dosud uvedeno, žijí čtyři dotazovaní, což v relativním vyjádření činí 2,25 %. Tito respondenti mohou být v současnosti vychováváni např. pěstounem, osvojitelem či jiným příbuzným, odlišným od těch, kteří byli uvedeni doposud (např. strýcem, tetou, starším sourozencem apod.).

Otázky č. 3 a 4: Výkon trestu odnětí svobody některým z rodičů

Další otázka v dotazníku se respondentů dotazovala na to, zda byl některý z jejich rodičů ve vězení (řčeno slovy zákona ve výkonu trestu odnětí svobody). Jednalo se o klasickou dichotomickou otázku, na kterou bylo možno reagovat buď odpovědí „ano“ nebo „ne“.

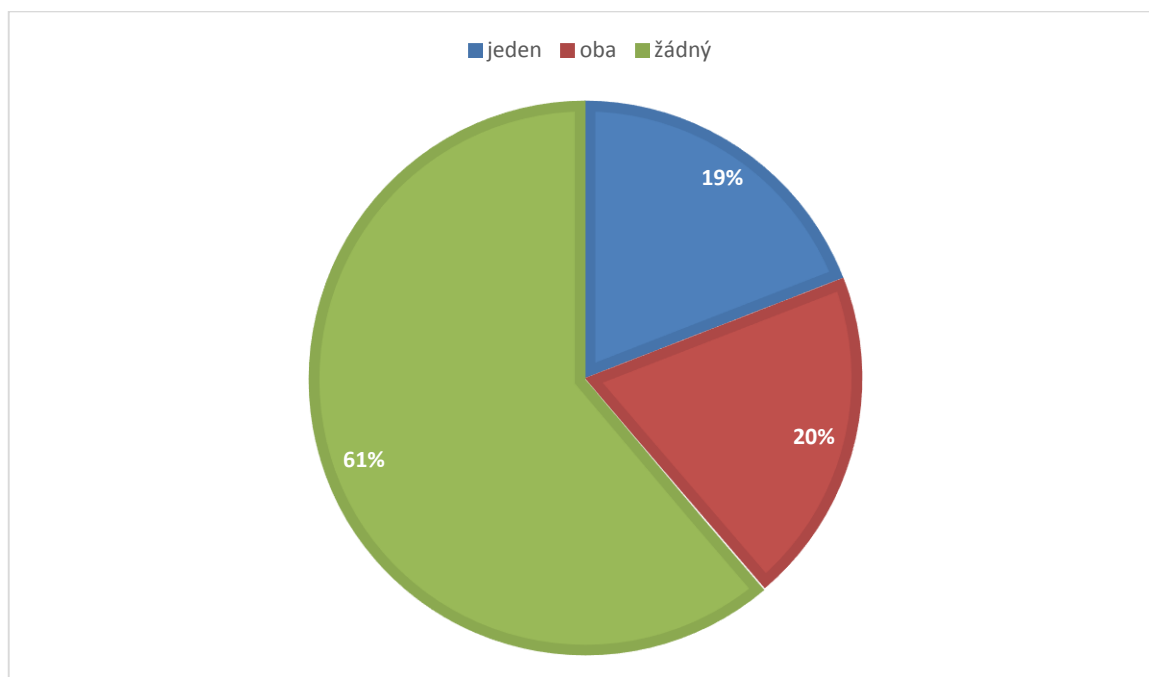
Záporně na tuto otázku odpovědělo 161 respondentů (90,45 %). Kladnou odpověď k této otázce ztrhl téměř každý desátý dotazovaný. Bylo jich celkem 17, což v relativním vyjádření je 9,55 %. Jedním z těchto respondentů byla i dívka, která na otázku, v jaké žije rodině, uvedla, že je v ústavní péči. U této dívky je tak zřejmé, že její vlastní rodina jí neposkytovala řádnou péči a výchovu, protože se ocitla v ústavní péči.

V případě kladné odpovědi na shora rozebíranou otázku měli dotazovaní v následující otázce uvést, kolikrát byl některý z rodičů ve vězení. Rovněž tato otázka byla koncipována coby dichotomická, neboť respondenti u ní mohli vybírat ze dvou odpovědí znění „jednou“ a „vícekrát“. Z odpovědí na tuto otázku přitom vyplynulo, že valná část rodičů respondentů, kteří na předchozí otázku odpověděli kladně, byla ve vězení opakovaně. Odpověď znění „jednou“ se totiž vyskytla v odpovědích čtyř takových respondentů, kdežto odpověď znění „vícekrát“ byla zatržena celkem 13 dotazovanými. Lze předpokládat, že takové rodinné zázemí, které jim vytvářeli takoví rodiče, nebylo z pohledu jejich dalšího formování příliš podnětné.

Otázka č. 5: Častá konzumace alkoholu rodiči

Otázka číslo 5 dotazníku byla zaměřena na eventuální častou konzumaci alkoholických nápojů ze strany rodičů. Tyto otázka byla formulována následovně: „Požívá některý z tvých rodičů ve větším množství alkohol pravidelně, takřka každodenně?“ Respondenti si u této otázky mohli vybrat ze tří odpovědí, které zněly následovně: „jeden“, „oba“ a „žádný“. Četnost jednotlivých těchto odpovědí je zřejmá z grafu 3. K této otázce je možno doplnit, že za nadměrnou konzumaci alkoholu je považováno takové množství, které vede k jejich alespoň mírné opilosti. V tomto duchu byli instruováni i učitelé ze škol, kteří byli vybráni k rozdáni a výběru dotazníků od respondentů.

Z odpovědí k této otázce vyplývá, že u téměř dvou pětín respondentů alespoň jeden z rodičů požívá pravidelně (takřka každodenně) ve větším množství alkoholické nápoje. Z respondentů totiž 34 (19,10 %) uvedlo, že pravidelně pije alkohol jeden z rodičů. Téměř shodný počet dotazovaných – 35 (19,66 %) – uvedl, že se setkává s pravidelnou konzumací alkoholických nápojů u obou rodičů. Toto zjištění není v žádném případě pozitivní, pokud si uvědomíme negativní následky pravidelné zvýšené konzumace alkoholu nikoliv na jen na samotného jeho konzumenta, nýbrž i na jeho okolí, zejména pak na rodinné příslušníky. O něco více jak tři pětiny (109 respondentů, tj. 61,24 %) dotazovaných naproti tomu uvedly, že nadměrně nepožívá pravidelně alkoholické nápoje žádný z rodičů.

Graf 3 Častá konzumace alkoholických nápojů rodiči

Zdroj: Vlastní zpracování

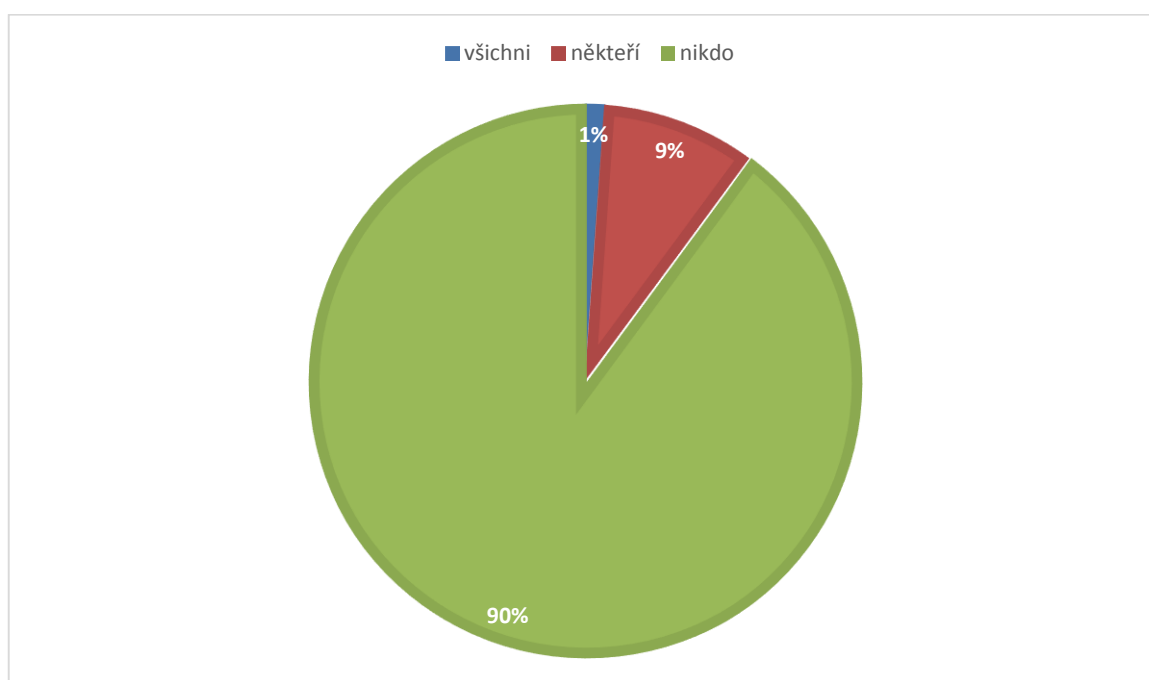
Otázka č. 6: Častá konzumace alkoholu rodinnými příslušníky

V rámci výzkumného šetření bylo u respondentů taktéž zjišťováno, zda nepožívají pravidelně ve větším množství alkoholické nápoje sourozenci či jiní rodinní příslušníci odlišní od rodičů. Taktéž v tomto případě bylo možno na tuto otázku odpovědět za využití tří odpovědí, které měly následující znění: „všichni“, „někteří“ a „nikdo“. Jak dopadlo výzkumné šetření k této otázce, to je patrné z grafu 4.

Již na první pohled je zřejmé, že v případě sourozenců či eventuálních dalších rodinných příslušníků odlišných od rodičů je situace v oblasti pravidelné nadměrné konzumace alkoholu v porovnání s toutéž oblastí u rodičů výrazně lepší. Pouze každý desátý respondent má ve své rodině někoho odlišného od rodičů, kdo pravidelně holduje požívání většího množství alkoholických nápojů. Toliko dva dotazovaní (1,12 %) uvedli, že alkohol pije pravidelně ve větším většina či dokonce všichni rodinní příslušníci odlišní od rodičů. V obou těchto případech tito respondenti zároveň k předchozí otázce shodně uvedli, že ve stejné míře konzumují alkoholické nápoje i oba jejich rodiče. O vhodnosti takového výchovného prostředí pro vývoj nedospělého jedince lze s úspěchem pochybovat. Dalších 16

respondentů (8,99 %) uvedlo, že pravidelně ve větším množství požívají alkoholické nápoje někteří z rodinných příslušníků odlišných od rodičů. Zbýlých 160 dotazovaných studentů (89,89 %) pak ve svých odpovědích uvedlo, že v takové rozsahu nepožívá alkohol u nich v rodině nikdo.

Graf 4 Častá konzumace alkoholických nápojů sourozenci a dalšími rodinnými příslušníky

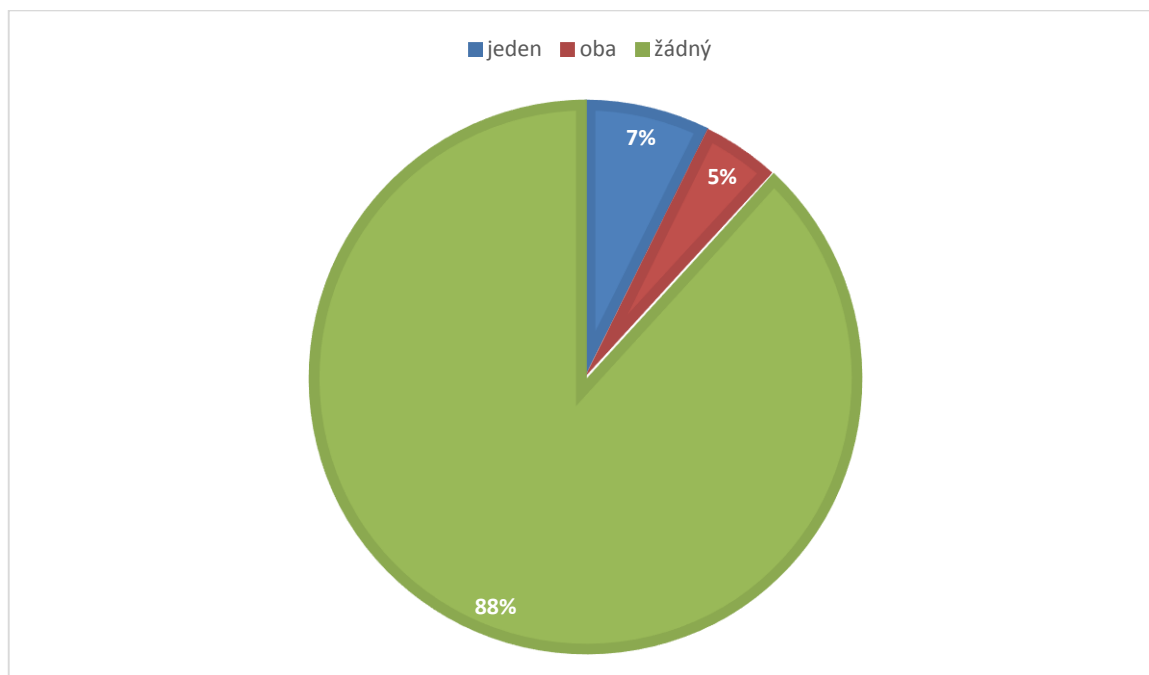

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 7: Užívání omamných látek rodiči

Následující otázka dotazníku se zaměřovala na užívání drog rodiči respondentů. Tato otázka byla koncipována podobně, jako identická otázka na alkohol u rodičů, přičemž i škála nabízených odpovědí byla totožná. Respondenti na otázku znění „Užívá některý z tvých rodičů drogy (vyjma výjimečné aplikace)?“ mohli odpovědět následovně „jeden“, „oba“ a „žádný“. Jak je zřejmé z formulace této otázky, za užívání drog nebyla pro účely prováděného výzkumného šetření považována jejich nahodilá, výjimečná aplikace, u níž lze předpokládat, že na případnou delikvenci vychovávaných dětí a mladistvých nebude mít téměř žádný vliv. V grafické podobě výsledky výzkumného šetření k této otázce přináší graf 5.

Graf 5 Užívání omamných látek rodiči

Zdroj: Vlastní zpracování

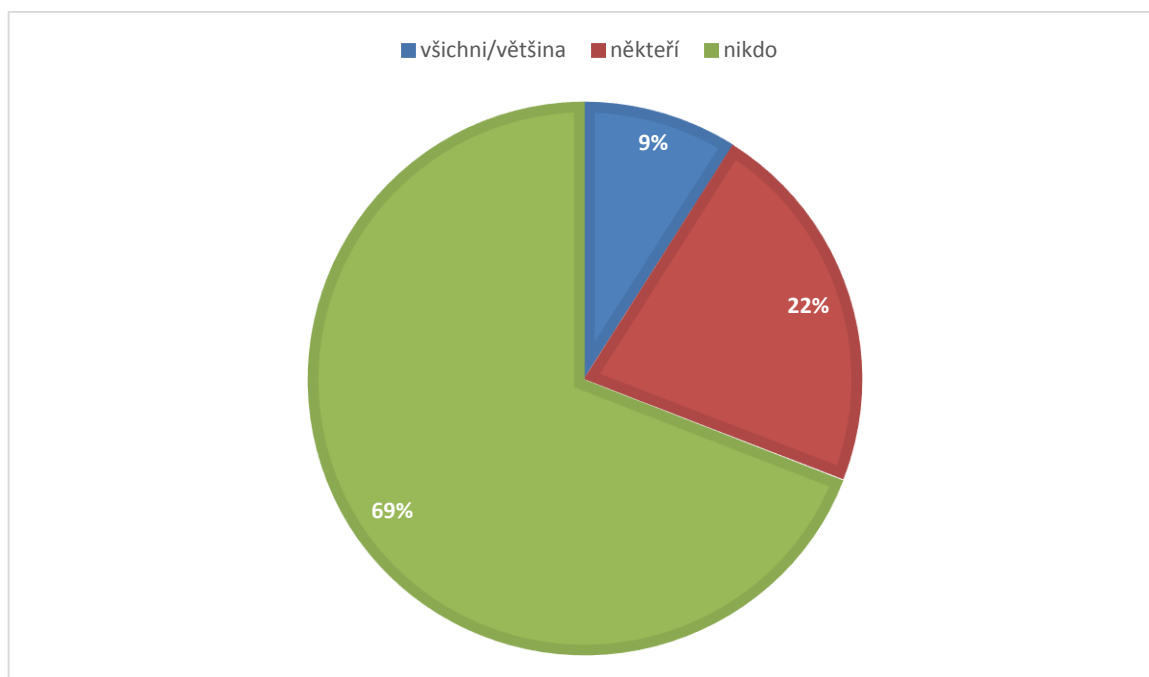
Převážná část respondentů (v absolutních počtech 157, v relativním vyjádření 88,20 %) má rodiče, kteří drogy neužívají (eventuálně je užívají jen výjimečně). Zhruba desetina respondentů však žije s minimálně jedním rodičem, který drogy užívá. Užívání drog jedním z rodičů deklarovalo v odpovědi na tuto otázku 13 dotazovaných (7,30 %). Dalších osm studentů, kteří se zúčastnili výzkumného šetření (4,49 %), uvedlo, že drogy užívají oba rodiče. Takový stav je o to více alarmující, pokud si uvědomíme, že šlo velmi často o jedince, kteří zároveň konzumovali pravidelně ve větším množství i alkoholické nápoje. Do budoucna lze předpokládat, že podíl rodičů, kteří budou užívat drogy, bude o něco vyšší, poněvadž v současnosti jsou rodiče středoškoláků většinou stále ještě z generace, která nebyla tolik drogovými závislostmi zasažena.

Otázka č. 8: Užívání omamných látek rodinnými příslušníky

Poněkud horší situace v porovnání s předchozí otázkou byla zjištěna u užívání omamných látek sourozenci a dalšími rodinnými příslušníky. Příslušná otázka v dotazníku byla formulována následovně: „Užívá některý z tvých sourozenců či dalších rodinných příslušníků (mimo rodičů) drogy (vyjma výjimečné aplikace)?“ Nabídka odpovědí byla totožná

s identickou otázkou na alkohol. Četnost jednotlivých odpovědí je přehledně zachycena v grafu 6.

Graf 6 Užívání omamných látek sourozenci a dalšími rodinnými příslušníky

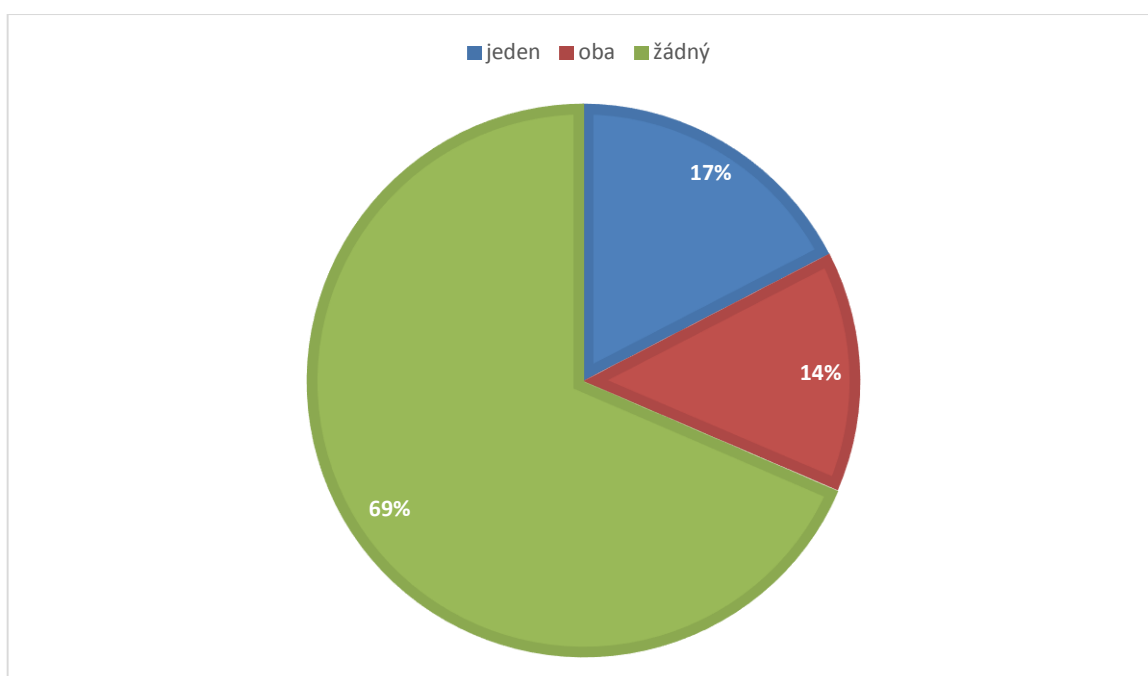
Zdroj: Vlastní zpracování

K této otázce více než dvě třetiny dotazovaných studentů (123 z nich, tedy 69,10 %) uvedly, že nikdo z jejich sourozenců a dalších rodinných příslušníků odlišných od rodičů neužívá drogy. Je to tedy o téměř 20 procentních bodů nižší výsledek oproti podílu rodičů neužívajících drogy. Takový výsledek se však dal očekávat, neboť zejména v případě sourozenců respondentů lze očekávat, že mladší populace je v porovnání s generací jejich rodičů v mnohem větší míře zasažena užíváním drog. O tomto svědčí i skutečnost, že necelá jedna desetina dotazovaných – konkrétně jich bylo 16 (8,99 %) – žije se sourozenci a dalšími rodinnými příslušníky, kteří užívají drogy. Dalších 39 respondentů (21,91 %) pak žije v domácnosti, kde drogy užívá část jejich příslušníků (bez rodičů). Jaký vliv tato okolnost má na případnou delikvenci respondentů, to bude zřejmé v části této kapitoly, v níž budou vyhodnocovány jednotlivé hypotézy z hlediska jejich platnosti.

Otázka č. 9: Ne/zaměstnanost rodičů

Za rizikový faktor z pohledu páchaní kriminality bývá nejen v kriminologických pojednáních často zmiňována i nezaměstnanost. Tento faktor nebyl opomenut ani v rámci výzkumného šetření, přičemž se na něj dotazovala otázka č. 9 dotazníku. Tato otázka měla následující znění: „Je některý z tvých rodičů bez zaměstnání?“ Na tuto otázku bylo možno odpovědět za využití tří odpovědí – „jeden“, „oba“ a „žádný“. Výsledky výzkumného šetření k této otázce jsou zřejmí z grafu 7.

Graf 7 Nezaměstnanost rodičů

Zdroj: Vlastní šetření

Graf 7 ukazuje na skutečnost, že poměrně velká část respondentů má alespoň jednoho z rodičů nezaměstnaného. Tato skutečnost nikterak nepřekvapí, pokud vezmeme do úvahy fakt, že v okrese Žďár nad Sázavou, odkud respondenti z valné části pocházejí, je vysoká nezaměstnanost, která přesahuje celorepublikový průměr.¹¹³ Oba rodiče mělo zaměstna-

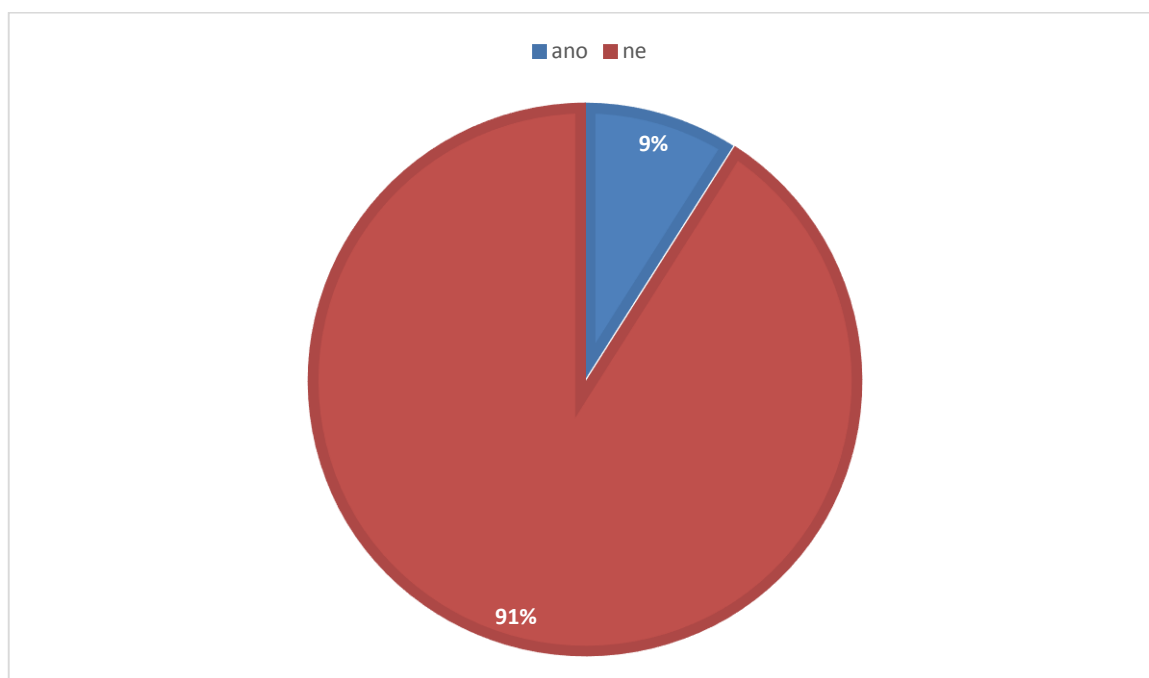
¹¹³ Uvedenou skutečnost je možno ilustrovat údajem ke dni 31. prosince 2012, kdy byla míra nezaměstnanosti v okrese Žďár nad Sázavou 10,62 %. Srovnej Míra nezaměstnanosti v Kraji Vysočina k 31.12.2012 [onli-

ných 122 respondentů, což v relativním vyjádření představuje 68,54 %. Jednoho rodiče mělo bez zaměstnání celkem 31 dotazovaných studentů (17,42 %). Dalších 25 respondentů (14,04 %) má bez práce oba rodiče. Naštěstí by se v tomto ohledu měla situace postupem času zlepšovat, jak poukazují některé dostupné statistické údaje z poslední doby.¹¹⁴

Otázka č. 10: Prověřování pro spáchaný čin policií

Otázkou číslo 10 začínala v dotazníku baterie otázek, které byly zaměřeny na delikvenci páchanou respondenty. Zmíněná otázka měla následující znění: „Byl/a jsem v minulosti či jsem v současnosti prošetřován/a policií za nějaký spáchaný čin.“ Jednalo se o klasickou dichotomickou otázku s nabízenými odpověďmi znění „ano“ a „ne“. Výsledky výzkumného šetření v grafické podobě přináší graf 8.

Graf 8 Prověřování respondentů pro spáchaný čin policií

Zdroj: Vlastní zpracování

ne]. 17. června 2013. [citováno 28. ledna 2014]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/xj/redakce.nsf/i/mira_nezamestnanosti_v_kraji_vysocina_k_31_12_2012>

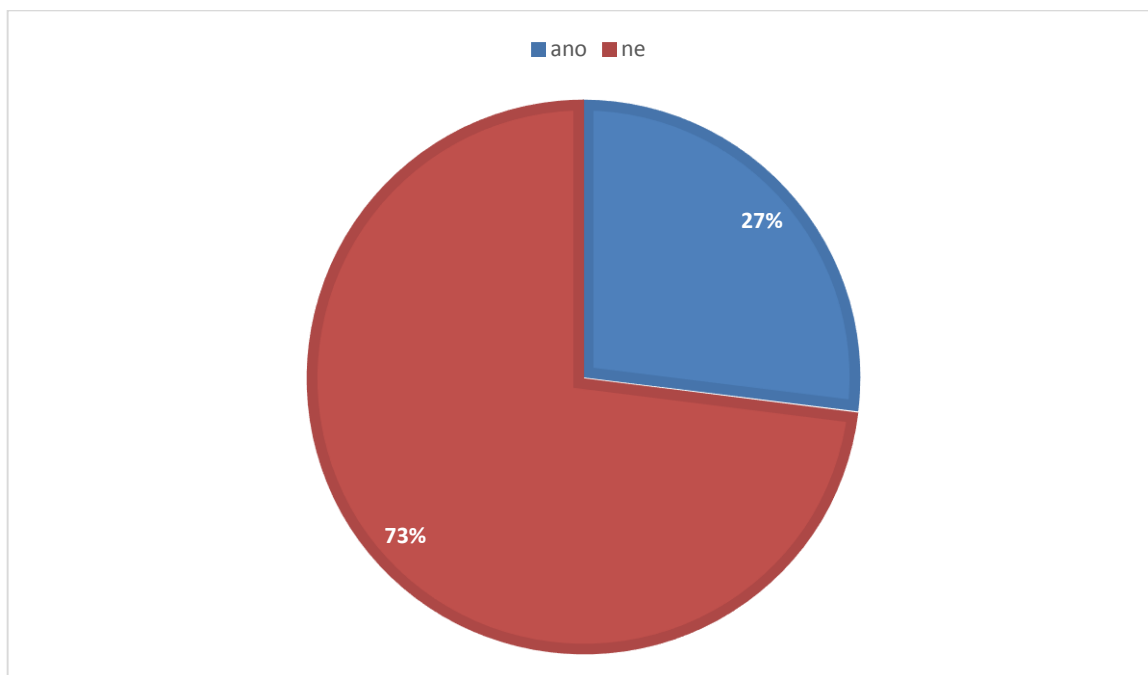
¹¹⁴ Viz např. MÍRA NEZAMĚSTNANOSTI NA ŽĎÁRSKU OPĚT POKLESILA [online]. Nedatováno. [citováno 28. ledna 2014]. Dostupné z: <<http://www.zdarskypruvodce.cz/mira-nezamestnanosti-na-zdarsku-opet-poklesla/>>

Z výsledků výzkumného šetření vyplývá, že prověřován pro nějaký čin (mohlo se jednat jak o přeštek či trestný čin) byl přibližně každý desátý dotazovaný student škol, v nichž bylo výzkumné šetření realizováno. Prověřovaných policií bylo totiž 16 respondentů (9,09 %). V patnácti případech se jednalo o chlapce, jednou se jednalo o dívku, což odpovídá obecně nízkému podílu žen na celkové kriminalitě. Zbýlých 162 dotazovaných k této otázce odpovědělo, že prověřováni nebyli. Tato skutečnost sama o sobě nemusí zase až tolik znamenat, poněvadž původní podezření se nemuselo potvrdit, ale i tak má jistou vypovídací schopnost. Nadto je zapotřebí si taktéž uvědomit, že se neprověřovaní jedinci mohli nějakého protiprávního jednání dopustit, avšak toto nemuselo být odhaleno, popřípadě nemusel být odhalen jeho pachatel. Přes výše uvedené skutečnosti je možno konstatovat, že podíl přibližně jedné desetiny prověřovaných respondentů je poměrně vysoký.

Otázka č. 11: Spáchání krádeže v minulosti

Následující otázka zjišťovala, kolik respondentů se v minulosti dopustilo krádeže. Nebylo přitom rozlišováno, zda se jednalo o naplnění skutkové podstaty trestného činu (respektive provinění či činu jinak trestného u mladistvých, respektive u dětí do patnácti let) krádeže dle ustanovení § 205 trestního zákoníku nebo o naplnění skutkové podstaty stejnojmenného přeštku ve smyslu ustanovení § 50 odst. 1 písm. a) zákona o přeštcích. I v tomto případě se jednalo o klasickou dichotomickou otázku s nabízenými odpověďmi znění „ano“ a „ne“. Jejich četnosti jsou zachyceny v grafu 9.

Více než jedna čtvrtina dotazovaných studentů (26,97 %) deklarovala, že se ve svém životě dopustila krádeže. V pěti případech se jednalo o dívky, přičemž mezi nimi byla jediná dívka, která byla v minulosti pro spáchaný čin prověřována policií. Takové množství respondentů, kteří se ve svém životě dopustili krádeže, koresponduje s faktem konstatovaným v teoretické části práce, a to totiž, že krádeže (ať již se jedná o krádeže prosté či o krádeže vloupáním) jsou trestným činem, na kterém se nedospělci podílejí poměrně vysokým počtem. Zbýlých 130 dotazovaných studentů (73,03 %) na otázku, zda se v životě dopustili krádeže, odpovědělo záporně.

Graf 9 Spáchání krádeže v minulosti

Zdroj: Vlastní zpracování

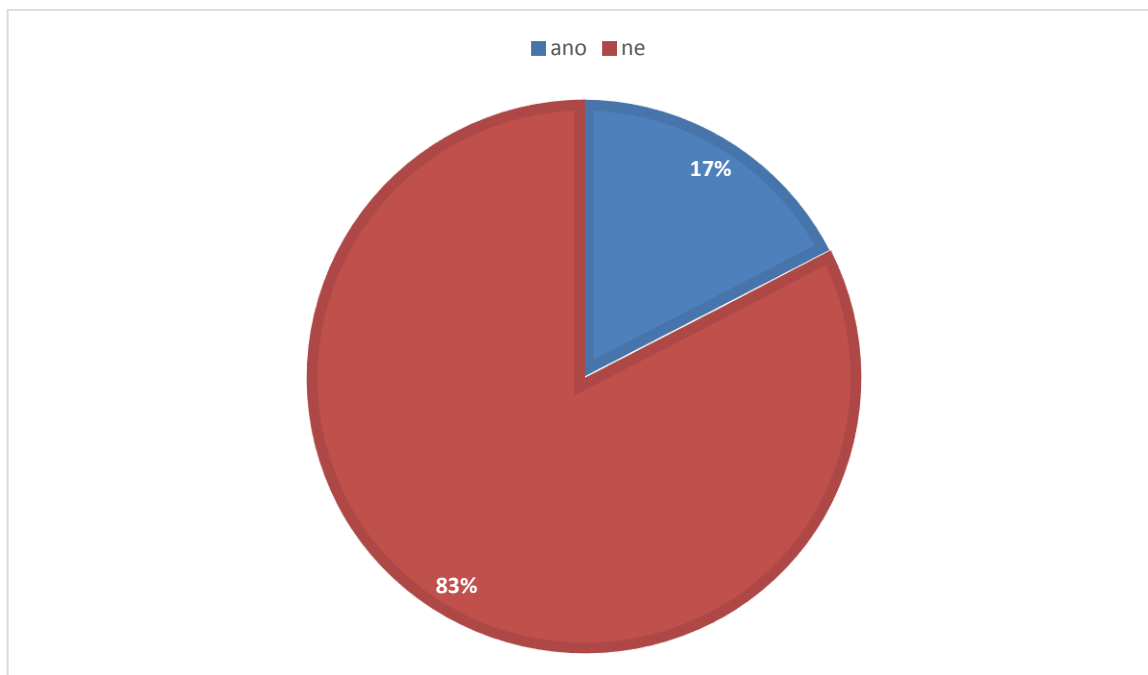
Otázka č. 12: Spáchání vandalismu v minulosti

Další dichotomická otázka směřovala ke zjištění, zda se respondent dopustil ve svém životě vandalismu. Původně měla tato otázka následující znění: „Ve svém životě jsem se dopustil/a vandalismu.“ V rámci pilotáže však bylo zjištěno, že někteří jedinci nevědí, co si pod pojmem „vandalismus“ mají představit, proto bylo konečné znění dotazníku doplněno o jeho stručné vymezení ve znění otázky, když zde bylo v konečném znění uvedeno, že se jedná o ničení věcí bez příčiny, jen pro zábavu. Graf 10 zachycuje počet jednotlivých odpovědí respondentů.

Téměř pětina respondentů (31 dotazovaných čili 17,42 %) přiznalo, že se někdy ve svém životě dopustilo vandalismu. Z těchto bylo 29 chlapců a 2 dívky. Zbýlých 147 respondentů (82,58 %) pak uvedlo, že se vandalismu nikdy nedopustilo. Přestože více než čtyři pětiny respondentů uvedlo, že se vandalismu nedopustilo, přece jen je zjištěný výsledek možno hodnotit negativně, poněvadž vandalismem jsou způsobovány určité materiální škody a vzhledem k jeho necílevědomosti se mu lze jen obtížně bránit. Jeho pachatelé často nejsou schopni uvést, proč se k vandalismu uchylují. Zároveň připouštějí, že se u nich jedná o jakési odreakování a o cestu z nudy. Z uvedeného je zřejmé, nakolik je důležité zajistit

dospívající generaci smysluplné volnočasové aktivity, které by mohly být účinnou prevencí tohoto nežádoucího jednání.

Graf 10 Spáchání vandalismu v minulosti

Zdroj: Vlastní zpracování

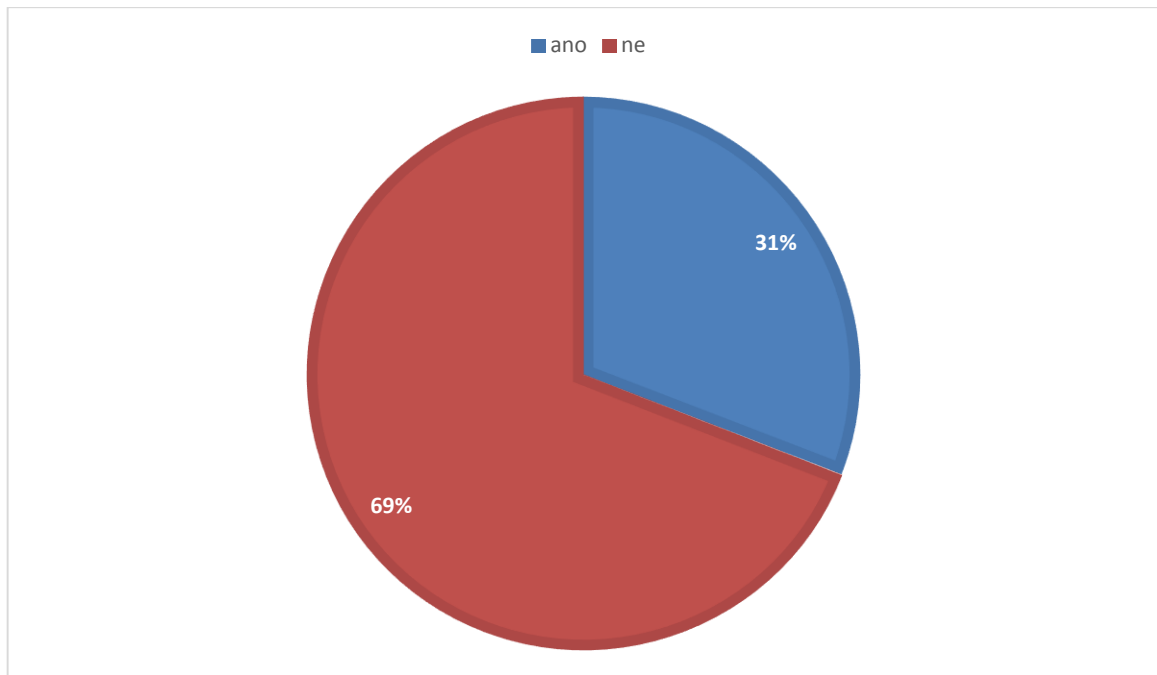
Otázka č. 13: Použití hrubšího násilí vůči jiné osobě

Dotazník taktéž zahrnoval otázku, zda respondent ve svém životě vůči jiné osobě použil hrubší násilí. Poněvadž v průběhu pilotáže byli respondenty vzneseny dotazy, co se rozumí pod pojmem „hrubší násilí“, bylo do konečného znění dotazníku doplněno stručné vymezení předmětného pojmu. Do znění otázky byla doplněna formulka, která uvádí, že „... za hrubší násilí je možno považovat to, kterým bylo způsobeno zranění napadené osoby.“ I v tomto případě se jednalo o otázku dichotomickou, na kterou bylo možno odpovědět prostřednictvím odpovědí „ano“ nebo „ne“.

Z výsledků výzkumného šetření vyplynulo, že necelá jedna třetina dotazovaných někdy ve svém životě použila násilí vůči jiné osobě, které mělo takovou intenzitu, že napadené osobě způsobilo zranění. Takových respondentů bylo 55 (30,90 %) a byly mezi nimi i dvě dívky. Zbýlých 1323 dotazovaných (69,10 %) na tuto otázku odpovědělo záporně. Ačkoliv tato otázka nijak nezohledňovala druh zranění či dobu, kterou si vyžádalo případné jeho

lечения, a mohlo se tak jednat např. o oděrku či obdobné drobné zranění, je zjištění výzkumného šetření potvrzením trendu, který byl konstatován v teoretické části práce, podle něhož narůstá agresivita nedospělých pachatelů.

Graf 11 Použití hrubšího násilí vůči jiné osobě

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 14: Jiná trestná činnost respondentů

Předposlední otázka dotazníku byla koncipována jako otázka otevřená, z čehož vyplývá, že ponechávala odpověď respondentů na ni plně na jejich libovůli. Tato otázka se dotazovala na eventuálně jinou spáchanou trestnou činnost, než která byla předmětem předchozích otázek. Vyhodnocování této otázky bylo poněkud pracnější, což se dalo s ohledem na její otevřený charakter očekávat. Dlužno předeslat, že v některých případech respondenti uváděli jednání, která nelze bez dalšího kvalifikovat jako kterýkoliv z trestných činů. Na druhé straně se však jednalo o jednání, která bývají obvykle zařazována do sociální patologie. Objevily se také odpovědi, které zaváděly recesi ze strany respondentů, byť by se v některých případech za jistých okolností mohlo jednat o jednání, které by bylo možno kvalifikovat jako přestupek, v krajních případech i jako trestný čin. V části odpovědí re-

spondenti k této otázce různými slovy vyjadřovali skutečnost, že se žádné (další) trestné činnosti nedopustili.

Je možno začít respondenty uváděnými jednáními, která byla zmíněna jako poslední. Shodně dvakrát se v odpovědích na tuto otázku objevily následující odpovědi „tahal jsem psa za ocas“ a „tahal jsem kočku za ocas“. Další obdobná odpověď zněla „kopal jsem krávu“, jiná pak „zabil jsem mouchu“. S výjimkou poslední zmíněné odpovědi by se jedinci mohli v závislosti na intenzitě týrání příslušného zvířete dopustit přestupku na úseku ochrany zvířat dle ustanovení § 27 zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, či trestného činu týrání zvířat dle ustanovení § 302 trestního zákoníku. Pouhým taháním zvířete za ocas se lze dopustit maximálně uvedeného přestupku na úseku ochrany zvířat, nikoliv však trestného činu. Jiná odpověď této kategorie měla znění „kradl jsem kamarádovi svačinu“. Takové jednání by bylo bez, aniž by byla daná osoba za krádež v posledních třech letech odsouzena nebo potrestána, možno posoudit jako přestupek proti majetku ve smyslu ustanovení § 50 odst. 1 zákona o přestupcích.

V jedné odpovědi respondent sděloval, že se nedopustil žádného trestného činu, avšak zároveň k této své odpovědi doplnil dovětek znění „alkohol pod 18 let“. Identicky vyznívala odpověď, která byla respondentem formulována následovně: „požití alkoholu → otrava alkoholem → nemocnice → sociálka“. Jeden z respondentů v odpovědi na tuto otázku odpověděl, že kouří. Další uvedl odpověď znění „požití návykových látek v nezletilosti“, přičemž nebylo blíže specifikováno, o jaké návykové látky se mělo jednat. K těmto jednáním je možno uvést, že se bez dalšího nejedná z jejich strany ani o trestný čin, ani o přestupek. Správního deliktu podle ustanovení § 24 odst. 6 zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů by se mohly v této souvislosti dopustit maximálně fyzická nebo právnická osoba jako provozovatel tím, že prodá v zákoně uvedeným způsobem tabákový výrobek, elektronickou cigaretu nebo alkoholický nápoj osobě mladší 18 let anebo podá alkoholický nápoj osobě mladší 18 let. Rovněž v případě užívání omamných a psychotropních látek se bez dalšího nejedná ani o trestný čin, ani o přestupek. Uvedené v zásadě platí i o další odpovědi uvedené k této otázce jedním z respondentů. Tento zmínil v odpovědi k předposlední otázce dotazníku petardy a airsoft. Pouhé používání těchto prostředků nemůže být kvalifikováno jako přestupek či dokonce trestný čin. V těchto případech se jednalo tedy o odpovědi, které spadají

do oblasti sociální patologie. Se lze zařadit ostatně i gamblerství, které při odpovědi na tuto otázku uvedl jeden z respondentů.

Další část odpovědí k této otázce obsahovala různé komentáře, z nichž vyplývalo, že se respondent ve svém životě nedopustil žádného (dalšího) trestného činu. Tyto odpovědi měly následující znění „nepravdivě sem byl obviněn z něčeho co sem neprovedl díky švo-ma“, „nic :D jsem slušně vychovaný klučina :D“, „Radši nic =D“, „Radši nechtějte vědět :DDD“ a „musím být grázl jen proto že chodím na Žďas?“.

Dosud rozebírané odpovědi nebyly pro účely vyhodnocování platnosti hypotéz zařazovány mezi ty, které vypovídaly o spáchání nějakého trestného činu, poněvadž z jejich znění lze usuzovat, že k tomuto jednoduše nemohlo ze strany respondentů dojít.

Mezi odpověďmi se však vyskytly takové, které vypovídaly o spáchání nějakého, dříve neuvedeného trestného činu. Jeden respondent k položené otázce uvedl, že se dopustil poškození cizí věci. Lze předpokládat, že se jednalo o tzv. sprejerství ve smyslu ustanovení § 228 odst. 2 trestního zákoníku, podle něhož se tohoto přečinu dopustí ten, kdo poškodí cizí věc tím, že ji postříká, pomaluje či popíše barvou nebo jinou látkou. Bylo-li by tomu tak, pak by se dopustil stejného přečinu, jako respondent, který vedle sprejování, uvedl, že se ve svém životě dopustil řízení auta a motorky v podnapilém stavu bez papíru a střílení zvěře. V případě řízení motorového vozidla v podnapilém stavu se mohl tento respondent dopustit v závislosti na množství alkoholu v krvi buď trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky ve smyslu ustanovení § 274 trestního zákoníku či přestupku dle ustanovení § 125c odst. 1 písm. b) nebo c) zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o silničním provozu“). Pouhé řízení motorového vozidla, aniž by byla osoba držitelem příslušného řidičského oprávnění, je pak bez dalšího rovněž jen přestupkem podle ustanovení § 125c odst. 1 písm. e) zákona o silničním provozu. Řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění (popřípadě v kombinaci s tím, že respondent nebyl držitelem příslušného řidičského oprávnění) přitom uvedlo více respondentů.

Celkem tři respondenti uvedli, že vyrábějí anebo prodávají drogy. Tito respondenti tak svým jednáním mohli velmi pravděpodobně naplnit skutkovou podstatu některého z níže uvedených trestných činů: nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle ustanovení § 283 trestního zákoníku, přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu dle ustanovení § 284 trestního zákoníku, nedovolené pěstování

rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku dle ustanovení § 285 trestního zákoníku nebo výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu dle ustanovení § 286 trestního zákoníku.

V celkem pěti případech se v odpovědích respondentů vyskytl i pokus o znásilnění či znásilnění samotné (včetně znásilnění nezletilého). V tomto případě by bylo možno jednání respondentů kvalifikovat jako pokus znásilnění dle ustanovení § 21 odst. 1 k § 185 trestního zákoníku, respektive jako znásilnění dle ustanovení § 185 trestního zákoníku. Ve dvou případech byla v odpovědích respondentů uvedena další velmi závažná jednání spočívající v pokusu vraždy či ve vraždě samotné, což však bylo vyhodnoceno po konzultaci s vedením obou škol jako přehnané, neboť ředitelům škol nebylo známo, že by se kterýkoliv z jejich žáků dopustil tak závažného zločinu. Poněvadž však všichni tito respondenti uvedli u předchozích otázek, že se dopustili některého ze zde uvedených trestných činů, nemělo toto „zkreslení“ vliv na verifikaci hypotéz.

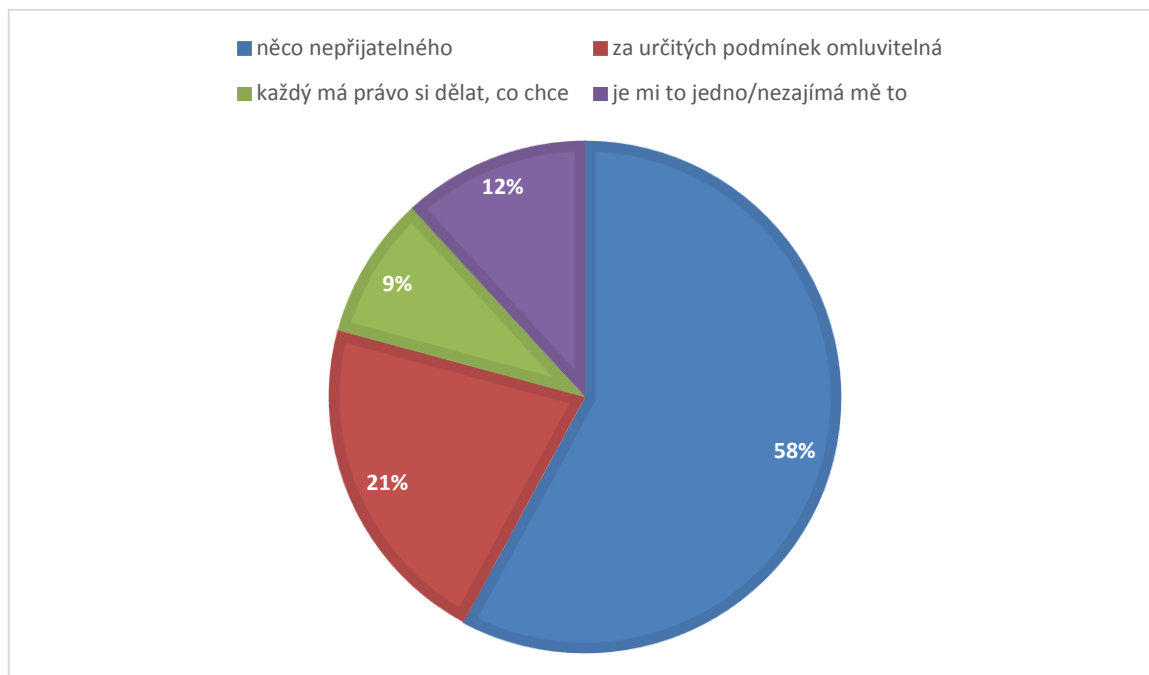
Z dalších jednání uváděných respondenty u této otázky je možno zmínit ublížení na zdraví, ničení majetku a havárii. Jeden z respondentů uvedl i pokus o sebevraždu, avšak takové jednání nenaplňuje skutkovou podstatu žádného z trestných činů. Jeden z respondentů popsal své jednání o vloupání do vozidla a dalších protiprávních jednáních v porovnání s ostatními poměrně obsírně: „V 7 letech jsem vykradl trabanta co stál u lesa vše jsme však po čase s kamarády vrátili (ze strachu) a nic z toho nebylo. Napadení (fyzické) nebylo v mém životě zřídka, jak bych to řekl vlastně docela často (ani dnes toho není málo). Vandalismus ten v dnešním světě provází mnoho mladých lidí proto mi to nepřijde nijak neobvyklé.“

Otázka č. 15: Postoj k páchání trestné činnosti

V poslední otázce dotazníku byly zjišťovány postoje respondentů k páchání trestné činnosti. Tato otázka měla následující znění: „Jaký je tvůj postoj k páchání trestné činnosti?“. Na základě odpovědí z pilotáže, kde byla tato otázka položena jako otevřená, byly zformulovány následující čtyři varianty odpovědí na tuto otázku, která ve finální verzi dotazníku byla položena naopak coby otázka uzavřená: „Je to pro mne něco nepřijatelného“, „Za určitých podmínek je to omluvitelné“, „Je mi to jedno/nezajímá mě to“ a „Každý má právo si dělat, co chce“. Škála nabízených odpovědí tak zahrnovala jasně odmítavý postoj k páchání trestné činnosti, přes postoj smířlivější až k postoji kladnému, přičemž tato škála

byla doplněna postojem netečným k tomuto problému. Frekvence výskytu jednotlivých těchto odpovědí jsou zachyceny v grafu 12.

Graf 12 Postoj k páčání trestné činnosti

Zdroj: Vlastní zpracování

Žádoucí postoj k páčání trestné činnosti reprezentovaný odpovědí znění „Je to pro mne něco nepřijatelného“ se vyskytl v odpovědích 103 respondentů, což v relativním vyjádření činí 57,87 %. Další přibližně jedna pětina dotazovaných studentů – konkrétně jich bylo 38 (tj. 21,35 %) – zajímala k páčání trestné činnosti mírně tolerantní postoj, jenž byl vyjádřen v dotazníku u této otázky vyjádřen odpovědí „Za určitých podmínek je to omluvitelné“. V obou těchto skupinách respondentů se nevyskytl výrazněji větší podíl studentů, kteří k předchozím otázkám zahrli určitou variantu odpovědi.

O něco více než desetina respondentů (21 čili 11,80 %) zahrlo ve svých odpovědích možnost znění „Každý má právo si dělat, co chce“, která reprezentovala ryze tolerantní postoj k páčání trestné činnosti. Tuto odpověď ve větší míře zahrávali ti respondenti, kteří měli alespoň jednoho rodiče v minulosti ve výkonu trestu odnětí svobody. Současně se jednalo i o respondenty, kteří k předchozí baterii otázek uvedli, že se ve svém životě dopustili některého z protiprávních jednání, které zde bylo uvedeno. Z uvedeného je zřejmé, že pozi-

tivní postoje k trestné činnosti mají velký vliv na její případné páchání. Zároveň toto zjištění poukazuje na skutečnost, že existují velké rezervy v působení na jedince z narušených rodin (v tomto případě z rodin, v nichž alespoň jeden z rodičů byl ve výkonu trestu odnětí svobody). Lze vyjádřit předpoklad, že u takových rodičů nebyl příliš úspěšný resocializační proces, což se posléze projevuje mimo jiné i v negativním působení na jejich potomky.

Další necelá jedna desetina dotazovaných (16 respondentů, tj. 8,99 %) se k věci nijak nevyhraňuje, když se přiklonila k odpovědi znění „Je mi to jedno/nezajímá mě to“. Tento postoj také není příliš pozitivní, poněvadž na jedné straně sice „nenabádá“ jeho nositele k páchání trestné činnosti, avšak na druhé straně netečný postoj okolí se poměrně často spolupodílí na páchání trestné činnosti jinými jedinci. Příkladem mohou být situace, kdy je na frekventovaném místě znásilňována žena a nikdo proti pachateli nejenže nezakročí, ale ani neučiní žádné adekvátní opatření spočívající např. v přivolání policejní hlídky.

4.3 Testování a verifikace hypotéz

Hypotéza 1. První z formulovaných hypotéz měla následující znění: „Děti a mladiství žijící v neúplné rodině mají vyšší sklony k delikventnímu jednání než děti a mladiství žijící s oběma rodiči.“ Pro její verifikaci byly využity výsledky výzkumného šetření k otázce č. 2 a dále k otázkám č. 10 až 14 z dotazníku. Z odpovědi k otázce číslo 2 bylo zjištěno, že z neúplné rodiny pocházelo celkem 80 respondentů. Z uvedeného počtu se jich některého z jednání, které je možno kvalifikovat jako trestný čin, dopustilo 51, zbylých 29 se trestného činu nedopustilo.

V rámci testování hypotézy je nejprve zapotřebí formulovat nulovou hypotézu (H_0) a hypotézu alternativní (H_A):

- H_0 :** Četnosti respondentů podle kritéria úplnosti rodin, z nichž pochází, kteří se dopouštějí trestné činnosti, jsou stejné.
- H_A :** Četnosti respondentů podle kritéria úplnosti rodin, z nichž pochází, kteří se dopouštějí trestné činnosti, nejsou stejné.

Následně bude vypočítána hodnota testového kritéria chí-kvadrát, a to podle následujícího vztahu:¹¹⁵

$$\chi^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O}$$

V tomto vztahu je χ^2 testové kritérium chí-kvadrát, P je tzv. pozorovaná četnost a O očekávaná četnost. Postup výpočtu testového kritéria chí-kvadrát je zřejmý z tabulky (Tab. 1).

Tab. 1 Postup výpočtu testového kritéria chí-kvadrát k hypotéze č. 1

	Pozorovaná četnost (P)	Očekávaná četnost (O)	$P - O$	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Delikvent	51	40	11	121	3,025
Nedelikvent	29	40	- 11	121	3,025
Σ					6,050

Vypočítaná hodnota testového kritéria chí-kvadrát $\chi^2 = 6,050$. Vypočítanou hodnotu je zapotřebí porovnat s tzv. kritickou hodnotou, kterou lze nalézt v tabulkách. Příslušná kritická hodnota se hledá pro určitou (zvolenou) hladinu významnosti a určitý počet stupňů volnosti. Kritická hodnota testového kritéria chí-kvadrát pro hladinu významnosti 0,05 a 1 stupně volnosti je $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$. Poněvadž vypočítaná hodnota testového kritéria chí-kvadrát $\chi^2 = 6,050$ je vyšší než kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, je třeba odmítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu alternativní. Z uvedeného vyplývá, že mezi studovanými jevy je vztah, vyjádřeno jinými slovy, existuje vztah mezi (ne)úplností rodiny a eventuálním páčáním trestné činnosti. Vzhledem k této skutečnosti lze mít za to, že **Hypotéza 1** znění: „Děti a mladiství žijící v neúplné rodině mají vyšší sklony k delikventnímu jednání než děti a mladiství žijící s oběma rodiči.“ **byla verifikována kladně.**

Hypotéza 2. Následující hypotéza vyjadřovala předpoklad, že děti a mladiství žijící s rodiči, kteří byli opakovaně ve výkonu trestu, mají vyšší sklony k delikventnímu chování

¹¹⁵ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007.

v porovnání s dětmi žijícími s netrestanými rodiči. Tato hypotéza byla verifikována na základě výsledků výzkumného šetření k otázce č. 3 a dále k otázkám č. 10 až 14 z dotazníku. Z odpovědí k otázce č. 3 bylo zjištěno, že ve výkonu trestu odnětí svobody byl alespoň některý z rodičů v případě 17 respondentů. Z tohoto počtu se jich některého z jednání, které je možno kvalifikovat jako trestný čin, dopustilo 12, zbylých 5 se trestného činu nedopustilo.

V rámci testování hypotézy je opět nejprve zapotřebí formulovat nulovou hypotézu (H_0) a hypotézu alternativní (H_A):

H_0 : Četnosti respondentů podle kritéria rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody, kteří se dopouštějí trestné činnosti, jsou stejné.

H_A : Četnosti respondentů podle kritéria rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody, kteří se dopouštějí trestné činnosti, nejsou stejné.

Postup výpočtu testového kritéria chí-kvadrát je opět zřejmý z tabulky (Tab. 2).

Tab. 2 Postup výpočtu testového kritéria chí-kvadrát k hypotéze č. 2

	Pozorovaná četnost (P)	Očekávaná četnost (O)	$P - O$	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Delikvent	12	8,5	3,5	12,25	1,441
Nedelikvent	5	8,5	- 3,5	12,25	1,441
Σ					2,882

Vypočítaná hodnota testového kritéria chí-kvadrát $\chi^2 = 2,882$. Poněvadž vypočítaná hodnota testového kritéria chí-kvadrát $\chi^2 = 2,882$ je nižší než kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, je třeba přijmout nulovou hypotézu a odmítnout hypotézu alternativní. Z uvedeného vyplývá, že mezi studovanými jevy není vztah, vyjádřeno jinými slovy, v rámci výzkumného šetření nebyl prokázán vztah mezi dřívějším výkonem trestu odnětí svobody alespoň jedním z rodičů a eventuálním pácháním trestné činnosti. Vzhledem k této skutečnosti lze mít za to, že **Hypotéza 2** znění: „Děti a mladiství žijící s rodiči, kteří byli opakovaně ve výkonu trestu, mají vyšší sklony k delikventnímu chování, než děti žijící s netrestanými rodiči.“ **nebyla verifikována kladně.**

Hypotéza 3. Další hypotéza v řadě předpokládala, že nedospělí jedinci žijící s rodiči, kteří jsou závislí na alkoholu či drogách, mají vyšší sklony k delikventnímu chování v porovnání s dětmi a mladistvými žijícími s rodiči, kteří na těchto látkách závislí nejsou. K testování a verifikaci této hypotézy byly použity výsledky výzkumného šetření k otázce č. 5 a 7 a dále k otázkám č. 10 až 14 z dotazníku. Z odpovědí k otázkám č. 5 a 7 dotazníku bylo zjištěno, že alespoň jeden z rodičů požívá pravidelně ve větším množství alkoholické nápoje a drogy u 69 respondentů. Z tohoto počtu bylo 41 respondentů, kteří se dopustili jednání, které je možno kvalifikovat jako trestný čin, zbylých 28 respondentů bylo takových, kteří se trestného činu dle svých odpovědí k příslušným otázkám nedopustili.

Nejprve byly formulovány níže uvedené hypotéza nulová (H_0) a hypotéza alternativní (H_A):

H_0 : Četnosti respondentů podle kritéria požívání alkoholických nápojů pravidelně ve větším množství a drog rodiči, kteří se dopouštějí trestné činnosti, jsou stejné.

H_A : Četnosti respondentů podle kritéria požívání alkoholických nápojů pravidelně ve větším množství a drog rodiči, kteří se dopouštějí trestné činnosti, nejsou stejné.

Postup výpočtu testového kritéria chí-kvadrát k této hypotéze je zachycen v tabulce (Tab. 3).

Tab. 3 Postup výpočtu testového kritéria chí-kvadrát k hypotéze č. 3

	Pozorovaná četnost (P)	Očekávaná četnost (O)	$P - O$	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Delikvent	41	34,5	6,5	42,25	1,225
Nedelikvent	28	34,5	- 6,5	42,25	1,225
Σ					2,450

Vypočítaná hodnota testového kritéria chí-kvadrát $\chi^2 = 2,450$. Poněvadž vypočítaná hodnota testového kritéria chí-kvadrát $\chi^2 = 2,450$ je nižší než kritická hodnota $\chi_{0,05}^2(1) = 3,841$, je třeba i v tomto případě přijmout nulovou hypotézu a odmítnout hypotézu alternativní. Z uvedeného vyplývá, že mezi studovanými jevy není vztah, jinými slovy vyjádřeno, v rámci výzkumného šetření nebyl prokázán vztah mezi pravidelným a nadměrným požíváním alkoholických nápojů a užíváním drog alespoň jedním z rodičů a eventuálním páčáním

trestné činnosti. Vzhledem k této skutečnosti lze mít za to, že **Hypotéza 3** znění: „Děti a mladiství žijící s rodiči, kteří jsou závislí na alkoholu či drogách, mají vyšší sklony k delikventnímu chování v porovnání s dětmi a mladistvými žijícími s rodiči, kteří na těchto látkách závislí nejsou.“ také **nebyla verifikována kladně**.

Hypotéza 4. Poslední hypotéza predikovala, že existuje vztah mezi nezaměstnaností rodičů a sklony k delikventnímu chování dětí a mladistvých. Verifikace této hypotézy byla provedena na základě výsledků výzkumného šetření k otázce č. 9 a dále k otázkám č. 10 až 14 z dotazníku. Z odpovědí k otázce č. 9 bylo zjištěno, že mezi respondenty bylo celkem 66 respondentů, kteří měli alespoň jednoho nezaměstnaného rodiče. Z uvedeného počtu jich bylo 32, kteří u otázek 10 až 14 uvedli alespoň jedno jednání, které je možno kvalifikovat jako trestný čin. Zbylých 34 respondentů se žádného takového jednání nedopustilo.

Nulová hypotéza (H_0) a hypotéza alternativní (H_A) byly formulovány následovně:

H_0 : Četnosti respondentů podle kritéria nezaměstnanosti alespoň jednoho z rodičů, kteří se dopouštějí trestné činnosti, jsou stejné.

H_A : Četnosti respondentů podle kritéria nezaměstnanosti alespoň jednoho z rodičů, kteří se dopouštějí trestné činnosti, nejsou stejné.

Postup výpočtu testového kritéria chí-kvadrát k této hypotéze je zachycen v tabulce (Tab. 4).

Tab. 4 Postup výpočtu testového kritéria chí-kvadrát k hypotéze č. 4

	Pozorovaná četnost (P)	Očekávaná četnost (O)	$P - O$	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Delikvent	32	33	- 1	1	0,030
Nedelikvent	34	33	1	1	0,030
Σ					0,060

Vypočítaná hodnota testového kritéria chí-kvadrát $\chi^2 = 0,060$. Poněvadž vypočítaná hodnota testového kritéria chí-kvadrát $\chi^2 = 0,060$ je nižší než kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, je nutno i v tomto případě přijmout nulovou hypotézu a odmítnout hypotézu alternativní. Z uvedeného vyplývá, že mezi studovanými jevy není vztah, jinými slovy vyjádřeno, v rámci

výzkumného šetření nebyl prokázán vztah mezi nezaměstnaností alespoň jednoho z rodičů a eventuálním pácháním trestné činnosti. Vzhledem k této skutečnosti lze mít za to, že **Hypotéza 4** znění: „Děti a mladiství žijící s nezaměstnanými rodiči mají vyšší sklony k delikventnímu chování v porovnání s dětmi a mladistvými, kteří žijí s rodiči, kteří zaměstnaní mají.“ taktéž **nebyla verifikována kladně**.

Nepotvrzení tří ze čtyř hypotéz ovšem nijak neznamená, že by dřívější výkon trestu odnětí svobody alespoň jedním z rodičů, pravidelné a nadměrné požívání alkoholických nápojů a užívání drog alespoň jedním z rodičů nebo nezaměstnanost alespoň jednoho z rodičů nemohly potenciálně ovlivnit případnou kriminální dráhu dospívajícího jedince. Spíše lze výsledky výzkumného šetření v tomto ohledu interpretovat tak, že potvrzují multifaktoriální povahu kriminality, přičemž nelze přeceňovat působení žádného z faktorů. Z jiného pohledu je tak možno konstatovat, že při prevenci kriminality je zapotřebí se zaměřit pokud možno na celý komplex příčin kriminality, což zvláště platí u dosud nezformovaných jedinců, čili u dětí a mladistvých.

ZÁVĚR

V teoretické části práce byla kriminalita vymezena jako souhrn trestných činů na příslušném teritoriu v rámci sledovaného období. Co je nebo naopak není trestným činem, to se odvíjí od aktuálního trestního práva hmotného. Z toho vyplývá, že kriminalita je mimo jiné historicky podmíněným jevem, který zahrnuje jednání pro danou společnost nejvíce závažná. Širším pojmem je pak pojem delikvence, který vedle již zmíněné kriminality zahrnuje také méně společensky závažná jednání, která bývají označována pojmem „přestupek“, eventuálně i další protisociální jednání, která nebývají ze zákona postihována, ale jsou jedincům či společnosti jako celku na obtíž.

Za kriminalitou i za delikvencí dětí a mladistvých stojí celý komplex příčin různorodé povahy, které bývají označovány jako kriminogenní faktory. Náleží sem i kriminogenní faktory v oblasti sociální. V této souvislosti bývají nejvíce uvažovány a rozebírány vliv rodiny a jejího prostředí, dále vliv školy a jejího prostředí, vliv vrstevníků a trávení volného času a vliv mediálního násilí na páchaní delikvence ze strany nedospělého jedince. Znalost těchto, ale i dalších faktorů ovlivňujících kriminalitu a delikvenci, má velký význam z hlediska prevence těchto nežádoucích jevů. Zejména v rámci prevence primární sehrává svoji nedocenitelnou roli sociální pedagogika, která tak představuje jeden z efektivních a účinných prostředků boje proti delikvenci obecně.

Vybraným sociálně kriminogenním faktorům, jež ovlivňují delikventní chování dětí a mladistvých, byla věnována pozornost i v empirické části této práce. Těmito faktory byly (ne)úplnost rodiny, výkon trestu odnětí svobody některým z rodičů (eventuálně oběma rodiči), pravidelná nadměrná konzumace alkoholických nápojů a užívání drog alespoň jedním z rodičů a (ne)zaměstnanost některého či obou rodičů. Uvedené faktory byly zapracovány do čtyř hypotéz, které byly v rámci kvantitativního výzkumného šetření, prováděného za využití metody dotazování (respektive za využití výzkumného nástroje dotazníku), verifikovány.

Jednalo se o následující hypotézy: Hypotéza 1: „Děti a mladiství žijící v neúplné rodině mají vyšší sklony k delikventnímu jednání než děti a mladiství žijící s oběma rodiči.“, Hypotéza 2: „Děti a mladiství žijící s rodiči, kteří byli opakovaně ve výkonu trestu, mají vyšší sklony k delikventnímu chování, než děti žijící s netrestanými rodiči.“, Hypotéza 3: „Děti a mladiství žijící s rodiči, kteří jsou závislí na alkoholu či drogách, mají vyšší sklony k delikventnímu chování v porovnání s dětmi a mladistvými žijícími s rodiči, kteří na těch-

to látkách závislí nejsou.“ a Hypotéza 4: „Děti a mladiství žijící s nezaměstnanými rodiči mají vyšší sklony k delikventnímu chování v porovnání s dětmi a mladistvými, kteří žijí s rodiči, kteří zaměstnaní mají.“ S výjimkou první uvedené hypotézy byly zbylé tři verifikovány negativně. To na jedné straně potvrzuje výjimečnost vlivu rodiny na eventuální páchaní delikvence dětmi a mladistvými, na straně druhé lze výsledky výzkumného šetření interpretovat tak, že kriminalita i delikvence jsou jevy multifaktoriální povahy, takže nelze přeceňovat vliv pouze některého z nich. Na základě výzkumného šetření je tak možné učinit závěr, že pro účinné a efektivní působení proti delikvenci (trestnou činnost nevyjímaje), je nezbytné působit na celý komplex příčin a podmínek delikvence (kriminality).

Jak bylo uvedeno již v úvodu této práce, problematika rozebíraná v této práci má své sociálně pedagogické souvislosti. Vedle toho, že sociální pedagogika zaměřena na roli prostředí, které je v případě řešeného tématu reprezentováno sociálně kriminogenními faktory, je zapotřebí sociálně pedagogický aspekt tohoto tématu spatřovat v tom, že znalost problematiky řešené v této práci náleží mezi speciální vědomosti, které spadají do rámce kompetence sociálního pedagoga. Bez speciálních znalostí není ani myslitelná profesní autorita sociálního pedagoga, kterou by měl sociální pedagog při své činnosti disponovat. Vyjdeme-li z klasifikace typů profesních kompetencí sociálního pedagoga od Bakošové, která k nim řadí kompetence edukační, kompetence převýchovy, kompetence poradenství, kompetence prevence a kompetence manažerské¹¹⁶, pak je možno znalost předmětné problematiky zařadit do kompetencí edukačních a kompetencí prevence. V případě kompetence prevence má znalost sociálně kriminogenních faktorů velký význam z toho důvodu, neboť umožňuje působit na delikventní jednání v jeho zárodku. Právě takové působení je možno označit za neúčinnější a nejefektivnější. V oblasti prevence si můžeme názorně popsat vzájemné souvislosti a využití studovaného oboru v policejní praxi, kdy v návaznosti na prevenci je nutné nejdříve snižovat případná rizika, která jsou typická pro chování jednotlivce či skupiny. V této situaci je důležitá nejen role sociálního pedagoga, ale i policie, a to zejména s ohledem na vytváření vhodného prostředí a realizování preventivních programů, jejichž cílem je pozitivně ovlivňovat chování jednotlivce či skupiny. Ze své policejní praxe mohou například uvést spolupráci s výchovnými ústavy pro mládež, a to zejména při útěcích jejich

---

¹¹⁶ BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Public Promotion, 2008, s. 192 až 194.

svěřenců, kteří se na útěku mnohdy dopouští trestné činnosti, včetně té nejzávažnější. Jedná se o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, kterým byla nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova, jelikož funkce rodiny při výchově těchto dětí selhala. Převážně se jedná o děti z neúplných nebo jinak dysfunkčních rodin. Zde se opět nabízí prostor pro vzájemnou pomoc těmto ohroženým skupinám dětí, a to jak ze strany sociálně pedagogických pracovníků, tak i ze strany policistů, kteří se danou problematikou zabývají a disponují potřebnými znalostmi. V rámci policie jsou již ve školním věku uskutečňovány preventivní programy pro žáky základních škol, jejichž cílem je upevnit jejich právní vědomí tak, aby byli alespoň v obecné rovině schopni posoudit, co je správné, tedy žádoucí, a co již ne. Jednou ze sledovaných činností policie je působit na děti a mládež takovým způsobem, aby z jejich strany nedocházelo k nežádoucím jevům. Právě při odhalování vzniku nežádoucích jevů policie také úzce spolupracuje s pracovníky pedagogicko-psychologického poraden. Úlohou policie mimo jiné je také podílet se na přijímání návrhů a vytváření řešení za účelem snižování sociálně-patologických jevů a její účast při koordinaci odborníků, kteří se v dané problematice orientují. V tomto výčtu nalézání vzájemných souvislostí mezi profesí sociálního pedagoga a prací policie bych mohl zcela jistě pokračovat dál a dovolím si říci, že ve většině oblastech profesních kompetencí sociálního pedagoga bychom našli určité společné zájmy propojené s činností policie, u kterých se dají ze strany policie využít znalosti získané v rámci studovaného oboru.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

- [1.] BAKOŠOVÁ, Z. *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava: Public Promotion, 2008. 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3
- [2.] BAŠTECKÁ, B., GOLDMAN, P. *Základy klinické psychologie*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. 436 s. ISBN 80-7178-550-4
- [3.] BÖHNISCH, L. *Sozialpädagogik des Kindes und Jugendalters: Eine Einführung*. 2. vydání. Weinheim: Juventa Verlag, 1993. 285 s. ISBN 3-7799-1001-2
- [4.] BRUNA, E. *Vybrané kapitoly z kriminologie*. 1. vydání. Praha; Karlovy Vary: Vysoká škola Karlovy Vary, 2011. 110 s. ISBN 978-80-87236-06-2
- [5.] ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. s. 431. ISBN 80-86473-86-4
- [6.] DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vydání. Praha: Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7
- [7.] DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vydání. Praha: Avicenum, 1986. 139 s.
- [8.] FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003. 383 s. ISBN 80-7178-626-8
- [9.] HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-x
- [10.] CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007. 272 s. ISBN 978-247-1369-4
- [11.] JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. 232 s. ISBN 80-7178-749-3
- [12.] JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L. *Sociální patologie: úvod do studia*. Brno: Institut mezioborových studií, 2005. 51 s.
- [13.] KÁBRT, J. a kol. *Latinsko-český slovník*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1957. 454 s.
- [14.] KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. 255 s. ISBN 80-7178-513-x

- [15.] KOLÁŘ, Z. a kol. *Pedagogická psychologie: učebnice pro 4. ročník středních pedagogických škol*. 1. vydání. Praha: SPN, 1980. 220 s.
- [16.] KONRÁD, Z., PORADA, V. *Metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů*. 1. vydání. Praha: Armex, 1996. 119 s.
- [17.] KOPECKÝ, K. *Kybergrooming: nebezpečí kyberprostoru*. Olomouc: NET-UNIVERSITY, 2010. 16 s. ISBN 978-80-254-7573-7
- [18.] KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, 1995. 114 s. ISBN 80-7187-022-6
- [19.] KRAUS, B., HRONCOVÁ, J. a kol. *Sociální patologie*. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 325 s. ISBN 978-80-7041-896-3.
- [20.] KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2
- [21.] KUČHTA, J. a kol. *Kriminologie. I. část*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 132 s. ISBN 80-210-2204-3
- [22.] KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4
- [23.] KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. 568 s. ISBN 80-7179-813-4
- [24.] LOVASOVÁ, L. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 28 s. ISBN 80-86991-65-2
- [25.] MAREŠOVÁ, A. *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. 148 s. ISBN 978-80-7338-110-3
- [26.] MAREŠOVÁ, A. a kol. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997. 154, 33 s. ISBN 80-86008-34-7
- [27.] MASARYK, T. G. *O škole a vzdělání*. 1. vydání. Praha: SPN, 1990. 135 s. ISBN 80-04-25554-x
- [28.] MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres: Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. 1. vydání. Praha: Galén, 1994. 214 s. ISBN 80-85824-06-x

- [29.] MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. 2., aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-x
- [30.] MATOUŠEK, O. a kol. *Práce s rizikovou mládeží: projekt LATA a další alternativy věznění mládeže*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996. 87 s. ISBN 80-7178-064-2
- [31.] MENDEL, R. A. *Méně slov a více pomoci: účinné a neúčinné metody při snižování kriminality mládeže*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. 141 s. ISBN 80-7338-002-1
- [32.] MUSIL, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. 261 s. ISBN 80-7220-157-3
- [33.] NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*. 4., rozš. vydání. Praha: BESIP, 1997. 128 s.
- [34.] NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. 419 s. ISBN 80-86432-08-4
- [35.] NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 2. přepracované vydání. Praha: ASPI Publishing, 2004. 452 s. ISBN 80-7357-026-2
- [36.] NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3., přeprac. vydání. Praha: ASPI, 2008. 527 s. ISBN 978-80-7357-377-5
- [37.] OCHRANA, F. *Metodologie vědy: úvod do problému*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. 156 s. ISBN 978-80-246-1609-4
- [38.] OSMANČÍK, O. ŠVANCAR, Z. *Kriminalita mládeže: studie o mladistvých delikventech*. Praha: SEVT, 1968. 211 s.
- [39.] PROTIVINSKÝ, M. *Prevence kriminality: skripta určená studentům veřejnoprávních akademií a vyšších odborných škol a posluchačům rekvalifikačních kurzů bezpečnostně-právního studia*. 1. vydání. Praha: Armex, 1999. 86 s. ISBN 80-86244-03-2
- [40.] PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vydání. Praha: Portál 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8
- [41.] PUNCH, K. F. *Základy kvantitativního šetření*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. 152 s. ISBN 978-80-7367-381-9

- [42.] REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. 2., nezměn. vydání. Voznice: Leda, 2012. 752 s. ISBN 978-80-7335-296-7
- [43.] ŘEHOŘ, J. *Základy kriminologie: doplňkové texty pro posluchače kombinované formy studia studijního programu Ochrana obyvatelstva*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. 41 s.
- [44.] ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. 1. vydání. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9
- [45.] SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3
- [46.] SCHILLING, J. *Sociálna práca: hlavné smery vývoja sociálnej pedagogiky a sociálnej práce: učebnica pre sociálne povolania*. Trnava: Slovak Academic Press, 1999. 272 s. ISBN 80-88908-54-X
- [47.] SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2010. 281 s. ISBN 978-80-247-2907-7
- [48.] SUCHÝ, O., ŠVANCAR, Z. *Mládež a kriminalita*. 1. vydání. Praha: Melantrich, 1972. 272 s.
- [49.] SVATOŠ, R. *Základy kriminologie a prevence kriminality*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2009. 118 s. ISBN 978-80-86708-81-2
- [50.] ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář. § 1-139*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1303 s. ISBN 978-80-7400-109-3
- [51.] ŠTABLOVÁ, R. *Kriminologie: studijní texty*. Praha: Vysoká škola regionálního rozvoje, 2008. 78 s.
- [52.] ŠTÍPEK, J. *Delikvence dětí a mládeže v ČSSR*. 1. vydání. Praha: Ústav školských informací, 1974. 42 s.
- [53.] VEČERKA, K. a kol. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996. 202 s. ISBN 80-86008-24-X
- [54.] VEČERKA, K. a kol. *Sociálně patologické jevy u dětí: závěrečná zpráva z výzkumu*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000. 215 s. ISBN 80-86008-74-6
- [55.] VICHLENDÁ, M., KRČEK, I. *Kriminologie*. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku, 2011. 219 s.

- [56.] VLASTNÍK, J. *Televizní násilí a zákon: vliv televizního násilí na kriminalitu dětí a mládeže a jeho zákonná úprava*. Olomouc: Votobia, 2005. 248 s. ISBN 80-7220-245-6
- [57.] VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. 154 s. ISBN 80-244-0337-4
- [58.] ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie. Díl 1, Obecná část*. 3. upr. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 2001. 128 s. ISBN 80-85981-87-4
- [59.] ZAPLETAL, J. a kol. *Prevence kriminality*. 3., přeprac. vydání. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. 108 s. ISBN 978-80-7251-270-6
- [60.] ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. 231 s. ISBN 80-86473-08-2
- [61.] ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 251 s. ISBN 978-80-7380-312-4
- [62.] ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. *Kriminologie a prevence kriminality*. 1. vydání. Praha: Armex Publishing, 2004. 146 s. ISBN 80-86795-05-5

Odborné stati

- [1.] BENDL, S., VOŇKOVÁ, H. Vztah mezi (ne)manipulativním a viktimitizačním jednáním učitele a jeho vybranými charakteristikami. *PEDAGOGIKA.SK*, 2010, ročník 1, č. 4, s. 294 až 318.
- [2.] BERAN, T., QING, L. The the relationship between cyberbullying and school bullying. *Journal of Student Wellbeing*. 2007, č. 12, s. 16.
- [3.] FEDERMAN, J. (ed.) *National Television Violence Study*. Santa Barbara, Ca: Regents of the University of California, 1998, vol. 3.
- [4.] KLÍMA, P. K epistemologickým a metodologickým zdrojům sociální pedagogiky. *Éthum*, 1994, č. 5, s. 3 až 11.

Internetové zdroje

- [1.] Celková kriminalita za období od 01.01.2011 do 31.12.2011 [online]. © 2010. [citováno 24. ledna 2014]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/soubor/12-celkova-kriminalita-za-obdobi-od-01-01-2011-do-31-12-2011.aspx>>

- [2.] Celková kriminalita za období od 01.01.2012 do 31.12.2012 [online]. © 2010. [citováno 24. ledna 2014]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/soubor/12-celkova-kriminalita-za-obdobi-od-01-01-2012-do-31-12-2012.aspx>>
- [3.] Celková kriminalita za období od 01.01.2013 do 31.12.2013 [online]. © 2010. [citováno 24. ledna 2014]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/soubor/12-celkova-kriminalita-za-obdobi-od-01-01-2013-do-31-12-2013.aspx>>
- [4.] JENÍKOVÁ, M. Kyberstalking mu zničil život: kanadský učitel je bezmocný [online]. 8. srpna 2013. [citováno 28. prosince 2013]. Dostupné z: <<http://objevit.cz/stitek/obet-kyberstalkingu>>
- [5.] Konzumace alkoholu dětmi a mládeží je u nás častým jevem [online]. 20. září 2010. [citováno 27. prosince 2013]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-zpravy/konzumace-alkoholu-detmi-a-mladezi-je-u-nas-castym-jevem-76255/>>
- [6.] Kyberšikana má další oběť: Smrt kvůli homosexuálnímu sexu! [online]. 3. října 2010. [citováno 28. prosince 2013]. Dostupné z: <<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti-zahranici/143134/kybersikana-ma-dalsi-obet-smrt-kvuli-homosexualnimu-sexu.html>>
- [7.] MÍRA NEZAMĚSTNANOSTI NA ŽĎÁRSKU OPĚT POKLESLA [online]. Nedatováno. [citováno 28. ledna 2014]. Dostupné z: <<http://www.zdarskypruvodce.cz/mira-nezamestnanosti-na-zdarsku-opet-poklesla/>>
- [8.] Míra nezaměstnanosti v Kraji Vysočina k 31.12.2012 [online]. 17. června 2013. [citováno 28. ledna 2014]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/xj/redakce.nsf/i/mira_nezamestnanosti_v_kraji_vysocina_k_31_12_2012>
- [9.] Mladí Češi stále patří mezi nejčastější uživatele konopí v Evropě [online]. 28. května 2013. [citováno 27. prosince 2013]. Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/domaci/303209-mladi-cesi-stale-patri-mezi-nejcastejsi-uzivatele-konopi-v-evrope.html>>
- [10.] Nebezpečné komunikační praktiky. Prezentace: Kyberstalking, stalking [online]. 3. května 2009. [citováno 28. prosince 2013]. Dostupné z: <<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/140/38/lang,czech/>>

- [11.] NETOLICKÁ, D. Kriminalita dětí a mládeže [online]. Nedatováno. [citováno 29. prosince 2013]. Dostupné z: <http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/Kriminalita_deti_a_mladeze.pdf>
- [12.] Statistické přehledy kriminality [online]. © 2010. [citováno 12. ledna 2014]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/clanek/archiv-statistiky-statisticke-prehledy-kriminality.aspx>>
- [13.] Statistické přehledy kriminality za rok 2010 [online]. © 2010. [citováno 12. ledna 2014]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2010.aspx>>
- [14.] URBANOVÁ, M. *Učitelé se obávají šikany od žáků, mnozí uvažují o odchodu* [online]. 29. prosince 2009. [citováno 25. prosince 2013]. Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/domaci/187889-ucitele-se-obavaji-sikany-od-zaku-mnozi-uvazuji-o-odchodu.html>>

Zákony

- [1.] Zákon ČNR č. 200/1990 Sb. o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.
- [2.] Zákon ČNR č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů.
- [3.] Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.
- [4.] Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- [5.] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Ostatní

- [1.] Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy č. j. 28 275/2000-22 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod. a podobně

angl. anglicky

lat. latina, latinsky

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Vývoj kriminality mládeže v letech 2001 až 2010

Graf 2 Charakteristika rodin respondentů

Graf 3 Častá konzumace alkoholických nápojů rodiči

Graf 4 Častá konzumace alkoholických nápojů sourozenci a dalšími rodinnými příslušníky

Graf 5 Užívání omamných látek rodiči

Graf 6 Užívání omamných látek sourozenci a dalšími rodinnými příslušníky

Graf 7 Nezaměstnanost rodičů

Graf 8 Prověřování respondentů pro spáchaný čin policií

Graf 9 Spáchání krádeže v minulosti

Graf 10 Spáchání vandalismu v minulosti

Graf 11 Použití hrubšího násilí vůči jiné osobě

Graf 12 Postoj k páchaní trestné činnosti

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Postup výpočtu testového kritéria chí-kvadrát k hypotéze č. 1

Tab. 2 Postup výpočtu testového kritéria chí-kvadrát k hypotéze č. 2

Tab. 3 Postup výpočtu testového kritéria chí-kvadrát k hypotéze č. 3

Tab. 4 Postup výpočtu testového kritéria chí-kvadrát k hypotéze č. 4

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I Dotazník delikvence mládeže

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK DELIKVENCE MLÁDEŽE

DOTAZNÍK DELIKVENCE MLÁDEŽE

Milí studenti,

příští rok končím studium na vysoké škole a v souvislosti s tím zpracovávám diplomovou práci, jejíž součástí je i výzkum zaměřený na delikventní chování dětí a mladistvých. V této souvislosti si dovoluji vám předložit tento dotazník. Ačkoliv některé vám otázky mohou připadnout jako z testu ve škole, nejedná se o žádné zkoušení, takže žádná odpověď není nesprávná. Můžete tak odpovídat zcela podle své situace. Poněvadž prováděný výzkum je anonymní, nemusíte mít obavu, že by mohly být vaše odpovědi jakýmkoliv způsobem použity proti vám. Na otázky je možno odpovídat dvěma způsoby. Buďto zaškrtnutím příslušné odpovědi, nebo uvedením vlastní odpovědi (v takovém případě pokud možno stručně a výstižně) do řádků u ní.

Děkuji za vaši ochotu a čas.

Radek Uhlíř

---

1. Jaké je tvé pohlaví?

kluk

holka

2. V jaké rodině žiješ?

žiji s oběma rodiči

žiji jen s matkou

žiji jen s otcem

žiji s prarodiči

jsem v ústavní péči

žiji s někým jiným

3. Byl některý z tvých rodičů ve vězení?

ano

ne

4. V případě kladné odpovědi na předchozí otázku uveď, kolikrát to bylo.

jednou

vícekrát

5. Požívá některý z tvých rodičů alkohol ve větším množství pravidelně, takřka každodenně?

jeden

oba

žádný

6. Požívá některý z tvých sourozenců či dalších rodinných příslušníků (mimo rodičů) alkohol ve větším množství pravidelně, takřka každodenně?

ano

ne

7. Užívá některý z tvých rodičů drogy (vyjma výjimečné aplikace)?

jeden

oba

žádný

8. Užívá některý z tvých sourozenců či dalších rodinných příslušníků (mimo rodičů) drogy (vyjma výjimečné aplikace)?

ano

ne

9. Je některý z tvých rodičů bez zaměstnání?

jeden

oba

žádný

10. Byl/a jsem v minulosti či jsem v současnosti prošetřován/a policií za nějaký spáchaný čin.

ano

ne

11. Ve svém životě jsem se dopustil/a krádeže.

ano

ne

12. Ve svém životě jsem se dopustil/a vandalismu (ničení věcí bez příčiny, jen pro zábavu).

ano

ne

13. Ve svém životě jsem proti jiné osobě použil/a hrubší násilí (za hrubší násilí je možno považovat to, kterým bylo způsobeno zranění napadené osoby).

ano

ne

14. Ve svém životě jsem se dopustil/a jiné trestné činnosti (uved' jaké).

---

15. Jaký je tvůj postoj k páchání trestné činnosti?

je to pro mne něco nepřijatelného

za určitých podmínek je to omluvitelné

je mi to jedno/nezajímá mě to

každý má právo si dělat, co chce